

**Az építészet szerzői jogi kérdései -
Szerzői jogi útmutató az építészeti gyakorlat számára**

Grad-Gyenge Anikó

**Az építészet szerzői jogi kérdései –
Szerzői jogi útmutató
az építészeti gyakorlat számára**

Impresszum

Műhelytanulmányok III. évfolyam/1.

Sorozatszerkesztők:

Kocsis Miklós – Kucsera Tamás Gergely

Az építészet szerzői jogi kérdései – Szerzői jogi útmutató az építészeti gyakorlat számára

Szerző:

Grad-Gyenge Anikó

Olvasószerkesztő:

Bardi Erzsébet

© Magyar Művészeti Akadémia
Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, 2021

© Szerkesztő, 2021

© Szerző, 2021

ISBN 978-615-6192-47-9

MMA MMKI
1121 Budapest,
Budakeszi út 38.

A kiadásért felel Kocsis Miklós, az MMA MMKI igazgatója.

Tartalomjegyzék

Bevezető	7
A szerzői alkotás az építészet területén, avagy mi minősül szerzői műnek az építészetben?	11
1. Az építészeti alkotás létrehozása	11
a) Az irodalmi, művészeti, tudományos mű	11
b) Egyéni, eredeti jelleg	14
c) A különböző tervek védelme, illetve a terv és a felépített mű viszonya egymáshoz	17
d) A terv és az épület viszonya - A többszörözés és az átdolgozás mint a terv alapvető felhasználási módjai	23
e) A terv mint üggyirat.....	24
2. Az építészeti alkotás szerzője.....	27
a) Az alkotó.....	27
b) Többszerzős és más közreműködővel létrejövő alkotások	29
c) A megrendelő, illetve a kivitelező szerzőként való elismerésének problémája	30
3. Az építészeti alkotással és annak tervével kapcsolatos személyhez fűződő jogok.....	33
a) A nyilvánosságra hozatalhoz való jog.....	34
b) A visszavonáshoz való jog.....	35
c) A névfeltüntetés joga	37
d) Az integritásvédelemhez fűződő jog.....	43
4. Az építészeti alkotáson fennálló vagyoni jogok	47
a) Többszörözés	47
b) Terjesztés	48
c) Kiállítás.....	49
d) Nyilvánossághoz közvetítés	49
e) Átdolgozás.....	50
f) Az átdolgozási jog, valamint a tulajdonosi jogok ütközései, a megsemmisítés értelmezése, a közbeszerzési eljárás lefolytatása	52
5. Szabad felhasználások	59
a) A szabad felhasználás általános elvei	59
b) Az építészeti művek esetében is alkalmazandó általános szabad felhasználások.....	60

c)	Az árva művek szabad felhasználása.....	64
d)	Az építészeti művek esetében is alkalmazandó speciális szabad felhasználások.....	66
6.	A felhasználás engedélyezése.....	69
a)	A felhasználás jogosítása általában, a felhasználó szerepe	69
b)	A felhasználási szerződés tartalma	70
c)	A szerződési szabadság és határai	74
d)	A közbeszerzés jelentősége a szerződési szabadság korlátozása szempontjából	78
e)	A munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó szabályok.....	79
f)	A nemzeti tervvagyon.....	80
g)	Az új típusú szerződések.....	81
7.	Jogsértés esetén igénybe vehető lehetőségek.....	83
	Permegelőző lehetőségek	83
a)	A Szerzői Jogi Szakértő Testület működése	83
b)	Az értesítési és eltávolítási eljárás.....	83
	Igényérvényesítés a polgári bíróságon	84
a)	A perindításra jogosult személy	84
b)	A perben érvényesíthető igények.....	84
	A büntetőeljárás lehetőségei	87
a)	Általános kérdések	87
b)	Bitorlás.....	87
c)	Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése elleni fellépés	88
d)	Szerzői jogi szabálysértés - A kisebb értékű jogsértések elleni fellépés eszköze.....	89
e)	Az okozott vagyoni hátrány megállapítása	89
	Források	90

Bevezető

Jelen írás készítése során szándékom elsősorban arra irányult, hogy az építészet sokszínű világában tevékenykedő gyakorlati szakemberek, művészek, tervezők, jogászok számára könnyen megközelíthető, használható módon mutassam be a munkájuk során felmerülő fontosabb szellemi tulajdonvédelmi, ezen belül elsősorban a szerzői jogi kérdéseket. Célom, hogy támogassam őket azáltal, hogy rávilágítok arra, milyen helyzetekben kell figyelemmel lenniük a jogi aspektusokra, melyek azok a jogi keretek, amelyekben belül mozoghatnak. A tanulmány elsősorban a szerzői jogi kérdésekre koncentrál, de kitekint mindazokra az egyéb jogi folyamatokra is, amelyek a szerzői jogi kérdések kapcsán szükségszerűen felmerülnek, és amelyek adott esetben befolyásolhatják a szerzői jogi kérdések megítélését is.

A gyakorlati hasznosíthatóság fő céljának szem előtt tartásával nem a szerzői jogi törvény¹ rendszerét követtem, hanem az építészettel kapcsolatos tevékenységek logikai sorrendjébe rendeztem a releváns kérdéseket. Tisztázom, melyek az alkotófolyamat során felmerülő kérdések (mi az a szellemi teljesítmény, amely oltalomképes lehet, ki lehet ennek a szerzője vagy más jogosultja), majd a szerzői joggal kapcsolatban a szerzőt vagy más jogosultat megillető jogokat, végül pedig a hasznosítással és a jogsértés esetén igénybe vehető eszközökkel kapcsolatos legfontosabb rendelkezéseket, gyakorlatot mutatom be.

Az építészeti alkotásokat, azok egyes elemeit nemcsak szerzői jogi oltalom védheti, hanem több olyan jogi (azon belül jellemzően szellemi tulajdonjogi) oltalmi eszköz is felmerül, amelyeket ebben a körben röviden ismertetni szükséges: így az alábbi szövegben érintem röviden a formatervezési minta, a védjegy, know-how, használati minta, illetve a szabadalom szerepét is, hogy a lehető legszélesebb rálátást engedjem az építészettel kapcsolatos szellemi tulajdon jogi kérdéseire.

Az építőművészet csúcsteljesítményei ma már igen sok esetben nem nemzeti piacra, egy országban lévő közönségnek készülnek. A legkiválóbb építészirodák körében a nemzetközi piaci jelenlét evidencia. Ez is indokolja azt, hogy az alábbiakban figyelemmel voltam egyes nemzetközi aspektusokra is. Szükséges azonban előrebocsátani, hogy e tekintetben a tanulmány nem tud teljességre törekedni, mivel azt, hogy mely építészeti alkotás mely eleme milyen oltalom alá eshet, rendszerint a nemzeti jogalkotás határozza meg, az építésével kapcsolatos szerződések körében pedig leggyakrabban a megvalósulás helyszíne szerinti ország joga irányadó, ezért ebben a körben csak általános irányok felvázolására vállalkozom.

A szöveget az építészettel kapcsolatban felmerülő gyakorlati kérdések szerint osztottam be, az adott probléma gyakorlati megjelenésének bemutatására a szövegben számos jogesetet helyeztem el.

Végül a tanulmány a szerzői jogi aspektusok bemutatását tűzte ki célul, emiatt nem foglalkozik kifejezetten és részletekbe menően a hatósági eljárásokkal, csak

---

¹ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Sztj.).

abban a terjedelemben, amelyben a szerzői jogi vonatkozások ismertetése azt feltétlenül megköveteli.

Bár a szerzői jogi szabályoknak az építészeti területen való alkalmazása mindig sok tisztáznivalót hagyott a magyar szakértői, bírói gyakorlat számára, mégis csak újabban olvasható olyan komoly elméleti szakirodalom, amely kifejezetten az erre a területre eső kérdésekkel foglalkozik.²

Annak ellenére állítható ez, hogy a jellemzően „egy műpéldányos” építészet területén sajátságosan tudnak csak érvényesülni az általános szerzői jogi szabályok, ami indokolná a szélesebb körű tárgyalást is. Eleve már annak a meghatározása is igen problematikus, hogy mi minősül az építészeti tervezés körében egyáltalán szerzői műnek. A terv és a felépített alkotás egymáshoz képest való értelmezése, önálló alkotás(ok)ként való védelme számos kérdést vet fel. Ráadásul rengeteg olyan technikai, műszaki, örökségvédelmi, környezetvédelmi előírást kell figyelembe vennie az alkotó(k)nak, amelyek jelentősen korlátozzák, esetlegesen ki is zárják az egyéni-eredeti gondolat kibontakozásának lehetőségeit. Az építészt más művészeti ágak művelőéhez képest jóval inkább kötik (az akár évszázados) szakmai szokások, a szakmában bevettnek számító megoldások is.

Ebből fakadóan aztán a szerzőség meghatározása sem problémamentes: építészeti alkotások körében nem mondható ritkának az egy alkotó által, de mások közreműködésével létrehozott alkotás, amikor adott esetben nehéz lehet megállapítani azt, hogy a hozzájárulás egyéni-eredeti volt-e, vagy abba a körbe tartozik, ami szükséges ugyan az alkotás létrehozásához, de nem jogosít szerzői jogi védelemre.

A személyhez fűződő jogok gyakorlása – különösen a névfeltüntetés, az integritás védelmében való fellépés, továbbá hogy kit kell egyáltalán az építészeti alkotás szerzőjének tekinteni a terület specialitásai szerint alakul, amit csak tovább bonyolítanak – adott esetben korlátoznak – azok a normák, amelyeknek az építészeknek a kamarai szabályokból, vagy éppen a szakmai szokásokból fakadóan szintén meg kell felelniük. Ezeket a szabályokat pedig a legutóbbi szerzői jogi jogszabálymó-

---

² Az 1969-es szerzői jogi szabályozást átfogó módon Csillag György monográfiája dolgozta fel. (CSILLAG György: *Az építészeti alkotások szerzői jogi oltalma*. Bp., Építésügyi Tájékoztatói Központ, 1987.) Az újabb magyar szakirodalom sorában az első egy, a témában írott könyvecske Nótári Tamás és Bakos Kitti tollából (NÓTÁRI Tamás – BAKOS Kitti: *Szellemi tulajdon – építészeti alkotás*. Bp., Lectum, 2011.) Ugyanakkor a szerzők a könyvhöz írott előszóban előrebocsátják, hogy könyvük nem foglalkozik a személyhez fűződő jogokkal, a nyilvánosságra hozatallal, valamint a jogbitorlás eseteivel és szankcióival, mivel álláspontjuk szerint az építészeti alkotások és a kapcsolódó műszaki megoldások esetében nem vetnek fel az általános szabályoktól eltérő alkalmazási lehetőségeket. (NÓTÁRI-BAKOS: i. m. [2011], 11.) Meg kell említeni azt a hiánypótló tanulmányt, amely Faludi Gábor tollából készült, és amely a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek a legutóbbi jogszabálymódosításokra is hatással bíró joggyakorlatát dolgozta fel. (FALUDI Gábor: *Az építészeti művek a Szerzői Jogi Szakértő Testület gyakorlatában* = LEGEZA Dénes: *A szerzői jog gyakorlati kérdései. Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből (2010-2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából*. SZTNH, 2014, 118-149.), továbbá A nemzeti tervvagyon szerzői jogi kérdései című tanulmányát (FALUDI Gábor: *A nemzeti tervvagyon szerzői jogi kérdései = Jogtudományi Közlöny*, 2019, 7-8. sz., 327-336.) Barta Judit is számos tanulmányában foglalkozik az építészeti alkotásokkal kapcsolatos – nem kizárólag szerzői jogi – kérdésekkel, legutóbb pedig habilitációs értekezésében foglalta össze A tervezői tevékenység komplex bemutatása, valamint az építészeti, műszaki alkotások és tervek szerzői jogvédelme címmel a területtel kapcsolatos, a gyakorlatot részletesen elemző, azzal megalapozott elméleti álláspontját. (BARTA Judit: *A tervezői tevékenység komplex bemutatása, valamint az építészeti, műszaki alkotások és tervek szerzői jogvédelme*. Bp., Patrocínium, 2019.) Végül, de nem utolsósorban a Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez legutóbbi kiadása is kiemelten foglalkozik az építészeti alkotásokra vonatkozó speciális kérdésekkel. (GYERTYÁNFY Péter [szerk.]: *Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez*. Bp., Wolters-Kluwer, 2020.)

dosítások alapján további sajátosságok egészítik ki egyes építészeti alkotások tekintetében.

A vagyoni jogok közül egyesek szintén csak speciális szabályok szerint gyakorolhatók, míg mások az építészeti alkotások jellegénél fogva igen nehezen, vagy egyáltalán nem jönnek szóba. Mindezekből fakadóan az ezekhez kapcsolódó szabad felhasználások köre is bővül sajátos, csak az építészetre – és ehhez rokon területekre vonatkozóan – alkalmazandó szabad felhasználásokkal. Ezeket szintén bővítették a legutóbbi jogszabálmódosítások.

Az építészeti alkotások tekintetében a szerződések joga is meglehetősen összetettnek mondható: az Szjt. felhasználási szerződésekre vonatkozó szabályai alkalmazandók, de mindig figyelemmel kell lenni arra is, hogy az építészeti alkotás esetében a tervezés az építész feladata (amit rendszerint vállalkozási szerződés szabályoz), majd a terv kivitelezése már ritkább esetben az ő szerződésén, sokkal inkább a kivitelező vállalkozás külön szerkesztett vállalkozási, ezen belül építési szerződésén alapul.

Végezetül nem lehet csodálkozni azon, hogy egy lényegében *sui generis* szerzői jogi rezsimben a jogérvényesítés is sajátos rendben történik: a már említett kamarai rendszerben az ügyek jelentős része nem jut el bíróságra, hanem a kamarai szabályzatok szerinti etikai normák szerint dől el. A Magyar Építész Kamara (a továbbiakban: Kamara) Etikai-fegyelmi Szabályzata³ 4. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a kamarai tag tudja és tudatosítja, hogy az építészeti alkotások szerzői jogi védelem alatt állnak, védelmük egyéni- és közérdek, és a kamarai tag ennek megfelelően járjon el. Mindazonáltal a Kamara számos konkrét ügyben lefolytatott eljárásában rögzíti, és ezt bírósági döntés is megerősíti,⁴ hogy a szerzői jog megsértése esetén való eljárás nem tartozik a hatáskörébe, arra vonatkozóan a bíróságok járnak el.

Ebben a sajátos helyzetben egyfajta közvetítő szerepet, közties megoldást nyújt a jogvitákban a szakmai szempontok alapján eljáró Kamara és az általános eljárási rendben, jogász bírókkal ítélkező bíróság között a Szerzői Jogi Szakértő Testület (a továbbiakban: SZJSZT),⁵ amely állásfoglalásaiban egyszerre veszi figyelembe a jogi és az építészszakmai megfontolásokat. Hatása emiatt a gyakorlatra meghatározó, hiszen többségében hozzá jutnak el azok az ügyek is, amelyek a kamarai keretek között nem kezelhetők, de a felek még nem kívánnak bírósághoz fordulni (vagy ha ezt már meg is tették, a bíróság valamely szakkérdést nem tudott eldönteni).

Nem lehet végül elmenni amellett sem, hogy az építészeti alkotások folyamatosan válnak építészeti környezetünk részévé, egyben építészeti történetünké is. Emiatt az építészeti alkotások kapcsán esetenként kifejezetten hangsúlyosan kell foglalkozni a korábbi korokban született és még meglévő alkotások szerzői jogi sorával. A második világháborút követő államosítás során az államhoz került szerzői

---

³ A 2020. június 1-jétől hatályos szöveg.

⁴ BH 2013.80. Az Építészeti Kamara etikai ügyben folytatott eljárása során szerzői jogi kérdésről nem dönthet. Eljárását csak kivételesen – már folyamatban lévő más ügyre tekintettel – függesztheti fel. Az eljárás során a panaszosnak kell bizonyítania, hogy a panaszolt etikai vétséget követett el.

⁵ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 101. § és a 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről.

jogok, valamint a kommunista időszakban az állami építővállalatoknál, különösen a VÁTI-nál⁶ keletkezett építészeti tervek szerzői jogi sorsa kiemelkedő a szerzői jog tárgyalása körében, mivel ezek ma is fontosak lehetnek egy-egy épület átépítésénél.

Az elmúlt időszak történeti épületeket érintő nagyberuházásai megkövetelték egyes, az építészeti művekre vonatkozó szabályok módosítását, így került elfogadásra 2018. évi CXXXIV. törvény az egyes törvényeknek az építészeti alkotásokra, műszaki létesítményekre és azok terveire vonatkozó szerzői jogi szabályozással összefüggő módosításáról, amelynek gyakorlata minden bizonnyal érdemi befolyást fog gyakorolni a szerzői jogi gyakorlatra is.⁷ A törvény indokolása is jelzi azt a gyakorlati problémát, ami szükségessé tette az elfogadását. E szerint „a törvény egyik célja a megszűnt állami tervezővállalatok jelenleg rendezetlen jogi sorsú építészeti-műszaki dokumentációinak, valamint a privatizációt megelőzően állami pénzeszközök felhasználásával készült épületek építészeti-műszaki dokumentációinak a Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. részére történő átadása, mivel ezek egy része jelenleg is az egyes jogutódcégek birtokában van és nem kerültek be a Dokumentációs Központ állományába.” Ahogy a 280/2018. (XII. 21.) Kormányrendelet az egyes kormányrendeleteknek az építészeti alkotásokra, műszaki létesítményekre és azok terveire vonatkozó szerzői jogi szabályozással összefüggő módosításáról is különös figyelmet érdemel. Továbbá tárgyalásra kerülnek azok a rendelkezések, amelyeket a Kormány a veszélyhelyzetre tekintettel vezetett be, de a veszélyhelyzet megszűnése után is fenntartandók és érintik az építészeti alkotások (elsősorban azok tervei) felhasználását távoktatási tevékenységek során.⁸

---

⁶ Teljes nevén VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft. a területfejlesztés területén működő, állami tulajdonban álló nonprofit kft. volt, amely a Városépítési Tudományos és Tervező Intézetből jött létre 1997-ben.

⁷ Ahogy a 280/2018. (XII. 21.) Kormányrendelet az egyes kormányrendeleteknek az építészeti alkotásokra, műszaki létesítményekre és azok terveire vonatkozó szerzői jogi szabályozással összefüggő módosításáról is különös figyelmet érdemel.

⁸ 125/2020. (IV. 16.) Korm. rendelet a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény oktatási célú szabad felhasználásai alkalmazásának a veszélyhelyzettel összefüggő eltérő szabályairól (A továbbiakban: Veszélyhelyzeti kormányrendelet), 2020. évi LVIII. törvény a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről, 323-327. §.

A szerzői alkotás az építészet területén, avagy mi minősül szerzői műnek az építészetben?

1. Az építészeti alkotás létrehozása

a) Az irodalmi, művészeti, tudományos mű

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) szerint szerzői mű lehet az irodalom, a tudomány és a művészet bármely alkotása, amelyben megnyilvánul a szerző egyéni, eredeti szellemi tevékenysége.⁹

Azt, hogy egy alkotás az irodalom, a művészet vagy a tudomány területére tartozik-e, nem befolyásolja döntő módon, hogy van-e valamilyen funkciója, célja. Ez az esztétikumon túlmenő, praktikus cél a legtöbb építészeti alkotás esetében ugyan beazonosítható, *de a betöltött funkciótól függetlenül kell azt eldönteni, hogy az adott építészeti alkotás tekinthető-e művészeti/tudományos alkotásnak, vagy a dokumentáció bizonyos részei akár szakirodalmi műnek.*

Az Szjt. nem határozza meg, hogy mely alkotások tartoznak a védett körbe, de egy példaládó felsorolást ad a legjellemzőbb műtípusok tekintetében. Az építészeti alkotást tágan értve a törvény ide sorolja a felépült építészeti alkotást és annak tervét is, valamint az épületegységet, illetve a városépítészeti együttes tervét, továbbá önálló műtípusként a műszaki létesítmény tervét is. Fontos azonban, hogy az Szjt. nem csak a nevesített alkotástípusokat részesíti védelemben, vagyis ha nem ezekkel a nevekkkel illetjük az adott szerzői alkotásokat, azok is védelem alatt állhatnak.

Az SZJSZT 26/2004. véleménye állapítja meg, hogy – a szakirodalmat idézve – az építészeti alkotás nem köthető meghatározott terüfajtákhoz, az a döntő kérdés, hogy az adott tervben az alkotó, eredeti jelleg megnyilvánul-e.

Az SZJSZT 34/2002. véleménye egy közterületen felállított mozaik város címmerről a következőt állapította meg: a vitatott alkotás, mint az esztétikai érzékelés- és élvezetkeltésen túlmenő funkcióval is rendelkező mű, részben a képzőművészet, részben az építészet területére esik. A felperes alkotása ugyanis a térben elhelyezett építmény, műtárgy is (természetesen nem épület).

Az SZJSZT 15/11/02. véleménye szerint „a felperes által készített belsőépítészeti terv a művészettörténetben ismert szecessziós motívumokat, a régi korabeli kávéházi térképzéseket, fellelhető mintákat a helyszín adottságaihoz igazítva, azokat egyéni elképzelésekkel kiegészítve egységes eredeti alkotást hozott létre. [...] a szerzői jogi védelem nem a „rajzolás” miatt, hanem a fent leírt komplex, egységes, a mai kor ízlésének is megfelelő belső térrendszert létrehozó, a helyszín vonatkozásában esztétikai és műszaki megoldásokat tartalmazó alkotó folyamat miatt illeti meg a szerzőt.

⁹ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 1. § (1), (3) bekezdés.

Az SZJSZT a 29/08. számú véleményében (Iskolai bútorozási terü szerzői jogi megítélése) állapította meg, hogy a vitatott alkotást a felperesi álláspont nem megalapozottan azonosítja a szerzői jogvédelemben részesülő belsőépítészeti tervvel. Bár a belsőépítészeti terü (terudokumentáció) lényeges része a bútorozási terü [...], az előbbi azonban komplexebb anyag, amely felmérést, műszaki leírást, szinterüvet, látványterüet, burkolatterüet, adott esetben épületgépészeti, épületvillamosságai vagy szaniterterüet is magában foglal [...]. De önmagában egy bútorozási terü is részesülhetne szerzői jogi védelemben, amennyiben a belső téralakítás egyéni eredeti megoldását tartalmazza.

Az SZJSZT a 3/2002. véleményében arra a következtetésre jutott, hogy a mederkozási terü nem tekinthető szerzői alkotásnak, mert az előző évi terü szolgálai másolata. Ugyan a Testület végül a terü vonatkozásában a védelem fennállását elutasította, de nem azzal az érüvel, hogy az egyáltalán nem is állhat szerzői jogi védelem alatt, hanem csak a konkrét terü vonatkozásában állapította meg, hogy az másolás (azaz az egyéni, eredeti jelleg hiányzik belőle), ugyanakkor azt nem mondta ki, hogy a mederkozási terü egyáltalán ne állhatna védelem alatt. Ez az alkotástípus feltehetően műszaki létesítmény terüeként állhatna védelem alatt.¹⁰

Az SZJSZT egy autópálya tervezéssel kapcsolatos ügyben (SZJSZT-18/09.) mondta ki, hogy 1. szerzői jogi értelemben az utak az azok létesítését megelőzően és annak során készített/ átdolgozott nyomvonalterüek térbeli többszörözései, „megépítése” (Sztj. 18. § (2) bekezdés). A nyomvonalterüek (a véleményben: építészeti-műszaki terüdokumentációk) az alkalmazott tudományos művek és a szakirodalom határterületére tartozó művek, amelyek vagy építészeti alkotás, vagy műszaki létesítmény terüeként részesülhetnek szerzői jogi védelemben. 2. A nyomvonalterüezés jogi-műszaki kötöttségei korlátozzák, de általában nem zárják ki a tervező egyéni-eredeti jellegű, alkotói választását az út nyomvonalvezetésének megterüezésében. Azt, hogy adott esetben a tervező egyéni-eredeti alkotó tevékenység útján létrehozott műüel (azonosítható mérüsszel), vagy típus, vagy rutin szabvány vagy szolgálai másolás útján alkalmazott megoldással tölti-e ki a rendelkezésére álló alkotói játékkeret, csak az adott útnyomvonal(rész) terüeineket részletes szakértői vizsgálata alapján dönthető el. 3. Ha a nyomvonalterü, vagy annak része lehet mű, akkor annak a térben érzékelhető tájépítészeti „többszörözése” is osztja a terü sorsát. Ha egy adott nyomvonalterü nem minősül műnek, kizárt, hogy a megvalósított út nyomvonala, mint tájépítészeti alkotás szerzői műnek minősüljön. 4. A megvalósított útnyomvonal rajza a térképészeti alkotás, mint összetett szerzői mű szerzői jogi védelem alatt álló „anyaga”, amit a térképészeti mű céljára átdolgoznak. A térképészeti lépték (arányos kicsinyítés) alkalmazása során azonban elvesznek, érzékelhetetlenné válnak a nyomvonal-vezetés esetleges egyéni-eredeti jellegzetességei. Emellett még adott esetben a hivatalos irati funkció kizárhatja a szerzői jogi védelemre való hivatkozást a nyomvonal-terü térképészeti célú felhasználása során.

---

¹⁰ Az Sztj.-ből a műszaki létesítmény fogalma is hiányzik, ez ügyben a régi Sztj. 32. § (2) bekezdése hivatás segítségül, amely szerint műszaki alkotásként az olyan műszaki létesítmény terüe részesül szerzői jogi védelemben, amely az épület fogalmi körébe nem tartozó, önálló, eredeti, műszaki alkotás (pl. közúti hid, vízi erőmű) terüe, vagy valamely ipari üzem (üzemrész) teljes gépi berendezésének eredeti egységes megoldása.

Az SZJSZT a 18/2005. számú véleményében mutatott rá arra, hogy a Finta József építész által készített Olimpia Központ tanulmány nem minősíthető műszaki létesítmény tervének, mivel nem tartalmaz sem szabadalmazható műszaki megoldást, sem olyan vagyoni értékű gazdasági, műszaki, illetőleg szervezési ismereteket vagy tapasztalatokat, amelyek ne lennének már egyébként is hozzáférhetőek.

Az utolsóként említett ügyben a műszaki megoldásokra hivatkozás félreviheti az olvasót, ugyanis azt sugallhatja, hogy az újdonság a feltétele a műszaki létesítmény terveként való szerzői jogi védelemnek, holott a terv állhat szerzői jogi védelem alatt akkor is, ha sem szabadalmazható műszaki megoldás, sem know-how nem jelenik meg benne, hiszen nem ez a kritériuma.

Bár a hatályos Sztj. 1. §-ának (1) bekezdése szerint a védelem az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat illeti meg, annak, hogy a konkrét szellemi alkotást ezek közül melyik csoportba kell sorolni, szintén nincs praktikus jelentősége. A jogi védelem szempontjából ténylegesen irreleváns, hogy az építészeti alkotások e három kategórián belül – mai felfogásunk szerint – elsősorban nyilvánvalóan művészeti alkotások körébe tartozhatnak, ugyanakkor nincs kizárva, hogy egy építészeti alkotás akár tudományos műként is értékelhető legyen. Ez utóbbi megközelítést osztja az Sztj. Nagykomentárja is.¹¹ A Nagykomentár arra is rávilágít, hogy az Sztj. együtt sorolja speciális rendelkezések alá a képzőművészeti alkotásokat, az építészeti alkotásokat és a műszaki létesítményeket. Ennek a csoportképzésnek azonban inkább történeti, mint gyakorlati jelentősége van: az építészet területére a szerzői jog a képzőművészeti alkotások irányából közelített, és ez a megközelítésmód a mai napig rányomja a bélyegét a szabályozásra.

Az SZJSZT egyik – egyébként több szempontból is vitatható – véleménye szerint az építészeti alkotások művészeti alkotások lehetnek csak, ez azonban inkább csak úgy lehet megalapozott, hogy a szerzői jogi törvény szükségszerűen védi a művészeti alkotásnak minősülő építészeti alkotásokat.^{12,13}

---

¹¹ GYERTYÁNFY (szerk.): *i. m.* (2006), 355. Barta Judit monográfiájában hivatkozik arra, hogy az építészet jelenlegi megítélése szerint részben művészet, részben tudomány. BARTA: *i. m.* (2019), 244–247.

¹² SZJSZT – 28/2001.

¹³ Azt, hogy nincs jelentősége annak, hogy mely kategóriába soroljuk ezeket a műveket, alátámasztja az is, hogy a törvény 1. §-ának (2) bekezdése az irodalmi, tudományos és művészeti alkotás védelmének deklarálásán túl azt is meghatározza, hogy irodalmi, művészeti vagy tudományos alkotásnak kell tekinteni a példaként felsorolt alkotásokat, de hogy ezek közül egyesek mely konkrét kategóriába is tartoznak, nem utal.

Az „ilyenek kell tekinteni” fordulatnak tehát nem az a feladata, hogy az ott szereplő szellemi alkotásokat az irodalom, a tudomány vagy a művészet alkotásának minősítse, hanem hogy azt a szakmai *communis opinio*t megerősítse, hogy ezek olyan tartalmú védelem alatt állnak, mint az irodalmi, tudományos vagy művészeti művek, még abban az esetben is, ha egyébként éppen a területre vonatkozó szakmai terminológia alapján nem tartoznak ebbe a körbe.

b) Egyéni, eredeti jelleg

A védelem szempontjából a fentiekkel ellentétben annak van meghatározó jelentősége, hogy az érintett szellemi alkotás a szerző szellemi tevékenységéből származó egyéni, eredeti jelleget mutat-e. A mű egyéni jellegű, ha a szerző sajátos személyisége tükröződik benne, és eredeti jellegű, ha nem más művének utánzása.

Az egyéniség, eredetiség szintjének meghatározása mindig élénk vita tárgya volt, ugyanakkor azt a joggyakorlat alapján lehet állítani, hogy ez a mérce nem túl magas, sőt, inkább kifejezetten alacsonynak tekinthető.

14 Az SZJSZT 38/2001. véleménye szerint az Szjt. nem határozza meg az eredetiség fogalmát, mértékét. A hazai és nemzetközi joggyakorlat értelmében az egyéni eredeti jelleg megállapíthatóságának az a feltétele, hogy a mű ne legyen más művének szolgai másolása. Minden olyan teljesítmény, amely ezt meghaladja, eltér más művétől, az egyéni, eredeti jellegűnek tekinthető.

Az SZJSZT 12/2004. számú véleménye azt állapította meg, hogy az egyéni, eredeti jelleg megmutatkozhat a strand és csónakkikötő műszaki tervein alapuló színdinamikai tervezésben, a részletek kidolgozásában, a térbútorok megalkotásában, továbbá alkotóművészeti tevékenység a település egészére vonatkozó arculat megalkotása, ennek a színdinamikai megjelenése, egységbe foglalása is.

A stílus jelentősége

Bár az alkotást igen gyakran fel lehet ismerni az alkotó stílusáról, stíluselemeiről, ebből a szempontból pedig az egyéniség leképeződésének lehet tekinteni, önmagában a stílus mégsem áll szerzői jogi védelem alatt, így a stílusutánzás sem sérti a szerzői jogot, feltéve, hogy nem egy konkrét alkotás konkrét elemének átvétele történik meg az alkotó hozzájárulása nélkül, ez utóbbi ugyanis a stílus konkrét műben való megjelenését is jelenti.

A kitüntetések jelentősége

Az egyéni, eredeti jelleget nem a szerző személye, hanem annak a műben való kifejeződése vonatkozásában kell mérni. Vagyis előfordulhat az, hogy egy kiváló, szakmájában magasan jegyzett, díjazott építész konkrét munkája éppen nem áll szerzői jogi védelem alatt, de az is, hogy egy fiatal, pályája elején álló, széles körben még el nem ismert tervező alkotása védelem alatt áll.

Az SZJSZT 38/2001-ben az eljáró tanács nem foglalkozott azzal, hogy a tervező kapott-e Ybl-díjat, oklevelet, vagy nevét márványtábla rögzíti-e, tekintettel arra, hogy a szerzői jogvédelem fennállása szempontjából ezek a tényezők nem vehetők figyelembe.

Más jogszabályi követelményeknek való megfelelés

Ugyan más jogszabályok is meghatározzák (az adott jogszabály szabályozási tárgyköre szempontjából), hogy mi minősül építészeti tervnek, ez önmagában nem bír

jelentőséggel a szerzői jogi védelem szempontjából. Ahogy fent már utaltam rá, az alkotás szerzői jogi védelme szempontjából nem fontos, hogy az építészeti tervnek minősüljön. Az állítás fordítva is igaz: ahhoz, hogy valamely teljesítmény építészeti tervnek legyen tekinthető, nem szükségszerű feltétel az, hogy szerzői mű legyen.

Az SZJSZT a 3/2011. számú véleményében arra is rávilágított, hogy az önmagában egyáltalán nem érinti a szerzői jogi védelem fennállását, hogy egy adott teru vagy alkotás megfelel-e az egyéb jogszabályi követelményeknek (pl. kivítelezhető-e, engedélyezhető-e, el van-e látva terupecséttel), valamint az építésügyi igazgatási eljárás követelményeinek.

A kötelező előírások hatása

Az egyéni, eredeti jelleg teljesülését különösen fontos alaposan vizsgálni azokon a területeken, ahol a kreatív gondolat kifejeződése csak szigorú szabályok, elvek, törvényszerűségek figyelembevételével útján lehetséges. Ugyanis az adott alkotóhoz kapcsolódó egyéni, eredeti jelleget nemcsak az zárja ki, ha az egyéni, eredeti jelleg más személyhez kapcsolható, hanem az is, ha egyáltalán nem áll fenn (mert nem is állhat fenn). Ez lehet a helyzet akkor, ha a kreativitást előírások szorítják határok közé. Annak érdekében, hogy meg lehessen állapítani, hogy ilyen esetekben mi is lehet védett az adott alkotásból, ezek lehántása elengedhetetlenül szükséges. Gyakran nem is nyilvánvaló a határ, és nem elegendő ennek megállapításához a jogi szak tudás sem, hanem szükséges a területen szaktudással rendelkező szakértő bevonása. Az SZJSZT gyakorlata kezdettől fogva ezt a megközelítést támasztja alá. Éppen ez az oka annak is, hogy az építési tervdokumentáció számos eleme közül sem állhat valamennyi szerzői jogi védelem alatt, hanem csak azok, amelyekben az egyéni, eredeti jellegnek tere lehet.

Az SZJSZT 38/2001. számú véleménye általánosságban is elismeri, hogy a tervezőnek a fizikai törvények és építészeti előírások szűkebb mozgási teret engednek, mint például a képzőművészeti alkotásokat létrehozó szerzőnek.

Ugyanakkor – mutat rá az SZJSZT 13/2011. számú véleménye – (még ha) a szakmai előírások nyilvánvalóan determinálják is bizonyos fokig (az építészeti alkotás) kialakítását, azonban ha többféle kifejezési módra van lehetőség, vagyis a tervező egyéni módon választhatott a lehetőségek közül, akkor a megadott adatok, határértékek, előírások keretein belül eredeti szellemi alkotótevékenységet végezve alakította ki a beépítési és vázlattervet. Ilyen egyéni, eredeti gondolat megnyilvánulhat például az épületegyüttes, az utak elhelyezésében, az épületek közlekedési rendszerében, a helyiségek kialakításában, méretében, az épületek belső elrendezésében, a nyílászárók elhelyezésében.

Az SZJSZT 28/2002. számú véleménye pedig megerősítette, hogy a „műszaki terveket és az átalakított jármű kialakítását a jármű speciális funkciója, a kötelező műszaki és biztonsági (közlekedésbiztonsági) előírások, valamint az átalakítandó jármű formája alapvetően meghatározta, ez pedig a jelen esetben kizárja az egyéni, eredeti alkotásjellegét.

Az SZJSZT a 25/2003/1-2. véleményében rögzítette, hogy még a kötelező előírásokat jócskán tartalmazó műszaki tervek esetében is, mint minden más mű esetében is, a jogvédelemnek feltétele, hogy a teru egyéni-eredeti alkotás legyen (műszaki létesítmény tervere: 10/1971., általában építményekre 3/1986., mezőgazdasági létesítmény terure: 20/1980., többek között környezetvédelmi célú műszaki létesítményekre: 7/1994., üzemcsarnok tervere, és a szerződésben meghatározott felhasználást túllépő felhasználására: 6/1994., az ügysz közelálló tender terure és külön a kivitelezési terure: 25/94., illetve 14/95., elvi építési teru és építési kivitelezési teru viszonyára: 26/95., műszaki terudokumentáció ügyirati minőségére: 27/02., az engedélyezési és a kiviteli teru viszonyára, a megváltoztatás megengedhetőségére 02/01.).

Az SZJSZT 11/2003. számú döntésében olyan esetet vizsgált, amelyben az alperes építész egy épület pinceszintjét szélesítette ki, és az ebből adódó szükséges változtatásokat végezte el a felsőbb szintek tekintetében. Az SZJSZT arra utalt, hogy az ilyen átalakítása az eredeti alkotásnak (amely egyébként a sajátos jegyeket hordozó homlokzatot nem is érinti) nem szerzői jogi kérdés, kizárólag műszaki jellegű kérdés, ami nem is tartozik a hatáskörébe.

Rögzítettség

A szerzői jogi védelemnek nem feltétele továbbá az sem, hogy a mű bármely formában rögzítve legyen, feltéve persze, hogy egyébként megismerhető az alkotás. A rögzítettség hiánya az építészeti alkotások esetében szinte nem is értelmezhető, ugyanakkor fontos lehet olyan szempontból, hogy a tervet nem feltétlenül papíron kell rögzíteni: az építészeti tervek esetében ma már a kizárólagosan digitális fájlként való rögzítésük is bevett gyakorlat.

Az Európai Unió Bíróságának a C-310/17. számú Levola Hengelo-ügyben hozott döntéséből fakadóan csak az minősülhet műnek, ami alkalmas a másoktól való megkülönböztetésre, méghozzá objektív kritériumok alapján, technikai eszközökkel a tudomány mindenkori állása szerint. (Az ügy egyébként egy sajt ízének szerzői jogi védhetőségéről szólt.)

Az ötlet védelme - védelmének hiánya

Igen gyakori kérdés, hogy az építészeti alkotás vagy ennek egy eleme alapját képező ötletek állhatnak-e szerzői jogi védelem alatt. Az egyéni, eredeti jelleg követelményéből azonban következik, hogy az ötlet, elv, elgondolás nem áll szerzői jogi védelem alatt. (Tegyük hozzá, hogy más védelem sem illeti, legfeljebb a nyilvánosság számára elérhetőségét akadályozhatja valamilyen titoktartási megállapodás.) Az ötlet kidolgozott állapotában viszont már állhat szerzői jogi védelem alatt, méghozzá akkor, ha eléri azt a szintet, amikor már egyéni, eredeti jelleget mutat (vagy más szellemi tulajdonjogi oltalom alatt, ha annak a feltételeit teljesíti).

A BDT2006.1499. szerint a teru előkészítése során megjelenő műszaki gondolatok, elképzelések szerzői műnek nem minősülnek, az ötlet szintjét nem haladják meg. Szerzői jogsérelem ezért nem valósul meg, ha az új tervező nem a műszaki megoldást, hanem legfeljebb az ezzel kapcsolatos ötletet veszi át, és más építészeti megoldást alkot.

Az 1969-es törvényhez kapcsolódó Vhr.¹⁴ határozta meg a műszaki létesítmény tervét (ilyen definíciót a hatályos jogban nem találunk, a gyakorlatban ez a korábbi definíció él tovább): „*műszaki alkotásként az olyan műszaki létesítmény terve részeseül szerzői jogi védelemben, amely az épület fogalmi körébe nem tartozó, önálló eredeti műszaki alkotás (pl. közúti híd, vízi erőmű stb.) terve, vagy valamely ipari üzem (üzemrész) teljes gépi berendezésének eredeti egységes megoldása. Egyébként a törvénynek az építészeti alkotásokra vonatkozó rendelkezései a műszaki létesítményekre is kiterjednek.*”

A korábbi és a hatályos törvény szövegének eltérése nem véletlen: a korábbi törvény az építészeti alkotások terveit részesítette védelemben, a felépített alkotás ettől elválo, önálló védelmet nem élvezett, csupán a terv többszörözésének (megépítés) volt az eredménye. A felépült alkotás tekintetében sokáig az a megközelítés uralkodott, hogy a tulajdonos rendelkezési joga – ilyen szempontból – határtalan, a tervezést követően bármit megethet a felépült épülettel.

*Az SZJSZT-nek ismert olyan, korai véleménye (03/1986.), amely viszont a felépített épület szerzői jogi védelmét is elismerte. Az SzJSZT szerint jogunkban az építészeti alkotás és egyéb műszaki létesítmény, mint alkotás fogalma kettős jellegű, beletartozik a terv és az épület (műszaki létesítmény) is, illetve hogy az építészetben szerzői mű a tér minden egyéni, eredeti alakítása. Ilyennek minősülnek azok az épületek, műszaki létesítmények tervei és mindazok a rajzok, a háromdimenziós modellek (vagyis együtt építészeti művekre vonatkozó alkotások), amelyek alapján ezek az épületek, műszaki létesítmények (vagyis együtt építészeti művek) létrehozhatók. Az egyéni eredeti vonások megnyilvánulhatnak akár az épület, létesítmény külsejében, akár belső képében, illetve az ezekre vonatkozó tervekben is. A szerzői jogi védelem nem terjed ki az építési technológiára, s a védelem szempontjából az épület céljának sincs jelentősége. Nem minősül alkotásnak az a produktum, amely az adott feladathoz képest csak egyetlen megoldással képzelhető el.*¹⁵

Jelenleg a fent említett szabály megfogalmazása szerint mind a terv, mind a felépített mű önálló szerzői jogi védelmet élvez: ez tehát kétfedelű védelem, lásd még más vizuális alkotásnál, és a díszlet, jelmez esetén is. (Ez a megoldás felel meg a nemzetközi szerződéses feltételeknek is, ugyanis a Berni Uniós Egyezmény¹⁶ 2. cikke az építészeti műveket, illetve az építészeti – vagy tudományos vonatkozású – terveket is védelemben részesítendőként említi.)

Fontos ez a szabályozási változás több szempontból is: egyrészt a terv nem feltétlenül épül fel, másrészt az első tervtől a felépülésig az alkotás hosszú folyamaton

¹⁴ 9/1969. (XII. 29.) MM-rendelet a szerzői jogi törvény végrehajtásáról, 32. § (2) bekezdés.

¹⁵ LENKOVICS Barnabás – SZÉKELY László: *A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeinek gyűjteménye III. 1990–1996.* Bp., Eötvös, 1998. 8. Itt lehet arra utalni, hogy a korabeli irodalom is elmozdult ezen álláspont felé: Ld. CSILLAG György: *Terv és/vagy épület, avagy mit véd a szerzői jog?* = *Jogtudományi Közöny*, 1987, 10. sz.

¹⁶ Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, 1971. július 24. napján felülvizsgált szövege, Magyarországon kihirdette az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet.

megy keresztül, gyakran akár egy konkrét terv is több változtatáson esik át, vagy több terv is készül, a többszakaszos tervezési folyamat különböző szakaszaiba különböző alkotók kapcsolódhatnak be, és ők akár külön is értékelhető alkotásokat hozhatnak létre.

Bár az szinte kizártnak mondható, hogy terv nélkül készüljön el egy felépített építészeti alkotás, az mégsem elképzelhetetlen – régebbi épületek esetében pedig elég gyakori –, hogy a tervet már nem lehet fellelni, de az épület még áll és esetleg átdolgozásra (átépítésre) szorul. Ilyen esetekben különösen fontos az önálló védelem elismertsége.

Azt, hogy mi minősül tervnek, nem definiálja az Szjt. A szerzői jogi joggyakorlatból is csak csekély következtetést lehet levonni erre vonatkozóan.

Az SZJSZT 28/2001. számú véleménye – sajnos részletes kifejtés nélkül – arra a következtetésre jutott, hogy az ügyben vizsgálandó látványtervek nem építészeti mű terveként részesülnek védelemben, hanem grafikai alkotásként. Az ábrázolások (vázlatok, grafikák) nem tekinthetők építészeti terveknek, tehát ilyen minőségben nem tartoznak szerzői jogi védelem alá. Azt azonban nem fejté ki a vélemény, hogy ezek miért nem minősülnek építészeti terveknek.

Mivel az Szjt. nem ad erre definíciót, ezért azt kell feltételeznünk, hogy önálló szerzői jogi fogalma az építészeti tervnek nincs, így más, építészeti tárgyú jogszabályokból, egyéb normákból, vagy az építészeti szakma szokásaiból kell arra következtetni a szerzői jogi ügyek megítélésénél, hogy mi tartozik ide. (Önmagában azonban az, hogy egy esetleges hatósági eljárási tárgyú jogszabály a saját céljára definiálja az építészeti terv fogalmát, nem jelenti egyúttal azt is, hogy kizárólag azt kellene szerzői jogi értelemben is építészeti tervnek tekinteni.)

Annak, hogy a szerzői jogi fogalmat a jagon kívüli tartalommal töltsük meg, mindenképp előnye lehet, hogy nem kell jogi és nem jogi fogalmak egyezésének hiányából fakadó problémákat kezelnünk.

Nyilvánvalóan mások a következményei annak, hogy egy terv nem minősül építészeti tervnek szerzői jogi, illetve építészeti hatósági engedélyezési szempontból. Az, hogy egy alkotás szerzői jogilag nem építészeti terv, nem feltétlenül jár azzal, hogy az alkotás nem minősül szerzői jogilag védettnek, csak nem tervként, hanem más nevesített vagy akár nem is nevesített alkotásként élvez oltalmat. Ennek csak az a feltétele, hogy a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleggel bírjon. Ebből azonban az következik, hogy amennyiben egy alkotás ugyan szerzői jogi védelem alatt áll, de nem építészeti alkotásként, akkor rá az adott mű-típusra vonatkozó normák lesznek alkalmazandók, és nem az építészeti alkotások tekintetében egyébként speciálisan rögzített szabályok.

Rekonstrukciós terv védelme

Önmagukban a rekonstrukciós tervek is óriási munkát képviselnek és szellemi teljesítményt tükröznek, de általában nem hoznak létre szerzői alkotást, mert szerzői jogi értelemben nincs az eredménynek egyéni, eredeti alkotójellege, mivel az épület rendeltetése, külső megjelenése, tömegképzése, elhelyezkedése, anyaghasználata

stb. meghatározott. A rekonstrukció nagyon hasonlít a restauráláshoz, ahol a restaurátor nem törekszik másra, mint az eredeti alkotás helyreállítására, munkája annál tökéletesebb, minél jobban sikerül az eredeti művet helyreállítani. (A restaurálás, így a rekonstrukció, felmérési tervek elkészítése közben természetesen keletkezhetnek szerzői művek, rajzok, szakirodalmi műnek minősülő leírások stb.)

20 Az SZJSZT egy homlokzati teru kapcsán is vizsgálta, hogy a rekonstrukció állhat-e szerzői jogi védelem alatt. Ebben az SZJSZT-06/10. véleményében megállapította, hogy az építkezéshez használt védőhálón megjelenő rekonstrukciós képen látható eltérések nem eredményeznek új, egyéni-eredeti szellemi alkotást, ugyanis azok az eredeti épületen (és ezek szerint az eredeti tervekben) is szereplő motívumok (díszítő elemek, kőfejek, domborművek) minimális variációi. Új, az eredeti homlokzaton nem szereplő lényeges építészeti elemet a grafika nem tartalmaz. Pusztán az eredeti homlokzaton is szereplő motívumokat variálja olyan módon, hogy azzal a felújítás előtti homlokzati látképet, az építészeti alkotás egészét csak jelentéktelen mértékben változtatja meg. Mindezek alapján a védőháléhoz felhasznált grafika nem éri el a szerzői jogi oltalomhoz szükséges egyéniség, eredetiség szintjét, így az Szt. 1. § (3) bekezdése alapján nem áll szerzői jogi oltalom alatt. Az Andrássy út 52. szám alatti épület eredeti terveit Schmall Henrik (1846 – 1913) alkotta, akinek a művei, tekintettel a szerzői jogi védelmi idő lejártára, már nem állnak szerzői jogi védelem alatt az Szt. 31. § (1) bekezdése alapján.

A miskolci Deszkatemplom esetét Barta Judit írta meg részletesen tanulmányában.¹⁷ A Szeghalmy Bálint által az 1930-as években tervezett templom 1997-ben leégett, ezt követően Puskás Péter és Rudolf Mihály tervei alapján rekonstruálták. A tervezők az eredeti templom épületének újratervezésekor számos változtatást hajtottak végre, ezek egy része láthatatlan volt, mások láthatók. A Pro Architectura-díjjal is jutalmazott rekonstrukciós tervezők tevékenysége lényegesen meghaladta a műemlék-rekonstrukciós tervezési elvárásokat. Ezzel összefüggésben azonban Barta Judit is hangsúlyozza, hogy ilyen módon a Deszkatemplom rekonstrukciója kapcsán a belsőépítészeti tervek vonatkozásában merülhet fel, hogy azok egyéni, eredeti jelleget hordozó szerzői jogi alkotások.

Mindezt kiegészítve, árnyalva az SZJSZT a 03/17. ügyben kimondta, hogy egy épület rekonstrukciója, restaurálása abban az esetben is szerzői jogi védelem alá eshető tervek megalkotásával, illetve épület megépítésével jár, ha az eredeti állapotot a lehető leghívebben próbálják visszaállítani. Egyrészt az eredeti tervek rendszerint nem állnak teljesszűrésre rendelkezésre. Ha azonban rendelkezésre is állnak, az idő múlása és a megépített épület elkerülhetetlen állagromlása olyan ötletek, megoldások, koncepciók alkotó formába öntését igényli, amely kizárja azt az állítást, hogy a rekonstrukció/restaurálás fogalmilag minden esetben szolgál másolást eredményez. Azt természetesen

---

¹⁷ BARTA Judit: *Építészeti alkotások szerzői jogi védelme és a gazdasági reklámozás némely összefüggései megtörtént esetek alapján = Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2011, 6. sz.*

esetről esetre kell megvizsgálni, hogy melyek az adott teru(mű) esetében megállapítható, egyéni- eredeti jellegű eredményező alkotások.

A tenderterv, építési engedélyezési tervdokumentáció, kiviteli terv, szakági terv védelme

Az építési tervdokumentáció és a kiviteli terv szerzői jogi szempontból alapvető különbséget mutatnak: a tervek közül az építési terv az, ami jellemzően elegendő eredetiséggel bír a védelemhez, míg a kiviteli terv lényegében a szerzői jogi értelemben vett terv és a szerzői jogi értelemben vett épület köztes állomása, amely mintegy technikai, műszaki tükre az első alkotásnak, érdemi változtatást elvben nem tartalmazhat. Ilyen módon pedig az építési tervdokumentációhoz képest általában nem lehet (önálló) mű és nem bírhat egyéni, eredeti jelleggel sem, ami önálló szerzői jogi védelmet keletkeztethetne rajta.

21

Ahogy az SZJSZT a 2007/06. számú ügyben megállapította: a tervműveknek több, egymásra épülő, de jogi értelemben egymástól független „fázisa”, készütségi fok van (pl. tanulmányterv és/vagy látványterv, engedélyezési terv, kiviteli terv), e készütségi fokok elérése és a tényleges kivitelezés elkerülhetetlen változtatásokat (elhagyásokat, tartalmi módosítást, bővítéseket) igényel, amelyeket a felhasználó a szerző tiltakozása ellenére is végrehajthat, vagy a szerzőtől különböző személlyel végrehajthat.

Az SZJSZT 39/2001. véleménye azt rögzítette egy építési engedélyezési tervdokumentációról, hogy az eljutott abba a stádiumba, hogy szerzői jogi oltalom alá essen. Azt engedélyezési terv szükségszerűen tartalmazza a műszaki adatokat, amelyek a megvalósítandó épület későbbi funkcionális kialakítását, fő szerkezeti elemeit, anyaghasználatát és így megjelenését egyértelműen meghatározzák. A kiviteli terv elkészítése azonban az épület megvalósításának a szakaszába tartozó tevékenység, így az sem az épület koncepciójának, építészeti kialakításának alapvető kérdéseit, sem a szerzői jogok kérdését nem érinti, nem érintheti. A kiviteli tervek készítése a megvalósítás részét képezi, annak a műszaki tartalmát részletesen meghatározó, valamint a gyártmánytervek készítésére irányuló munkarészei az épület építészeti kialakításának fő vonásait, tömegformálását, megjelenését alapvetően nem érinthetik. A kiviteli tervek készítése során a rendelkezésre bocsátott tervek és dokumentumok nem tekinthetők szerzői jogi oltalom alá eső tevékenység eredményének. A kiviteli tervezés során esetleg megjelenő új és eredeti műszaki megoldások védelme nem a szerzői jogi törvény, hanem a műszaki megoldások szabadalmaztatása útján lehetséges.

Álláspontom szerint vitatható a véleménynek az az állítása, hogy a kiviteli terv semmilyen körülmények között ne tartalmazhatna olyan elemeket, amelyek egyéni, eredeti jellegük miatt szerzői jogi védelem alá kerülhetnek.

Annak, hogy az engedélyezési és a kivitelezési terv milyen viszonyban vannak egymással, jelentősége lehet az alább részletesen tárgyalásra kerülő személyhez fűződő jogok szempontjából is.

A 14/2006. számú vélemény is ezt támasztja alá: igaz ugyan, hogy az eljáró tanács itt is azt állapította meg, hogy a kiviteli tervhez képest a megvalósítási terv tartalma-

zott változtatásokat (tehát lehetséges a változtatás!), ezek nem sértik a szerző személyhez fűződő jogát, mivel ezek a változtatások nem voltak sérelmesek a szerző becsületére vagy jóhírnevére.

Az SZJSZT a 2/2001. véleményében foglalkozott a személyhez fűződő jogok és a vagyoni jogok önálló, egymás melletti létével, kimondva, hogy ha fel is tételezzük, hogy egy kivitelezési terv – adott esetben – az engedélyezési tervhez képest esetleg felfogható lehet egy ilyen „más műnek,” az ilyen „más mű” létrehozása a szerzői engedélye nélkül az Szjt. 29. §-ának a megsértését jelenti (emellett a változtatások természetétől függően, az Szjt. 67. §-ának (1) bekezdése szerinti személyhez fűződő jog megsértéséről is szó lehet, hisz a kétféle jog önálló léte nem zárja ki, hogy alkalmanként ne lennének ugyanazzal a cselekménnyel, párhuzamosan megsérthetők.

22

Következtetésként levonható ebből az esetből az, hogy az építéstervezés során többféle terv készül, amelyek nem feltétlenül mind szerzői művek, de az is lehetséges, hogy funkciójukból fakadóan egyszerű többszörözései korábbi – szerzői jogi védelem alatt álló – terveknek.

Mindazonáltal még az is előfordulhat, hogy a tervezést olyan alapos előkészületek előzik meg, amelyek alapján már a későbbi tervezés során nem fejlődik tovább érdemben, vagyis az előkészületektől elkülöníthetően oltalomképes alkotást eredményező módon a terv.

Ilyen esetet vizsgált az SZJSZT az SZJSZT-04/10. véleményében, amely építési tenderterv kapcsán állapította meg, hogy az olyan mértékben volt részletes, hogy a kiviteli terv már nem adott hozzá egyéni, eredeti jellegű kiegészítést, így a tenderterv áll szerzői jogi védelem alatt és ennek felhasználásához lett volna szükség az engedélyre.

Az SZJSZT a 03/11. ügyben kimondta, hogy a szerzői jogi oltalom szempontjából közömbös, hogy a kérdéses beépítési és vázlattevé önmagában sem engedélyezési, sem kivitelezési építészeti terv kidolgozottsági szintjét nem éri el. Bár lehet, hogy igazgatási értelemben nem felel meg az építészeti tervvel szemben támasztott követelményeknek (pl. a már említett kivitelezhetőség, engedélyezhetőség), szerzői jogi szempontból rendelkezhet, és az eljáró tanács álláspontja szerint rendelkezik is az építészeti alkotások tervét megillető szerzői jogi védelemmel, tekintve, hogy önálló tervezői döntések sorozatát igénylő, egyéni, eredeti jellegű műről van szó. Felperes beépítési és vázlattevé egyértelműen és kellő mélységben tartalmazza azokat a legfontosabb funkcionális és műszaki tartalmakat, amelyek determinálhatják a terv alapján, annak továbbfejlesztésével megvalósítható építészeti alkotást.

A vizsgált esetsor is rámutat arra, hogy nem az dönti el, hogy egy alkotás tervként szerzői műnek minősül-e, hogy azt tervnek hívjuk-e, vagy milyen tervnek nevezük, továbbá hogy a tervezési folyamat mely pontján jön létre, hanem a szerzői jogi kritériumok teljesülése: az egyéni, eredeti jelleg megjelenése a folyamat adott pontján.

d) A terv és az épület viszonya – A többszörözés és az átdolgozás, mint a terv alapvető felhasználási módjai¹⁸

Amellett, hogy a fent vizsgált szabályokból az következik, hogy a terv és az épület egymástól függetlenül, önálló műként a szerzői jog által védett, abban az esetben, ha egyszerű kivitelezésről, illetve utánépítésről van szó, az nem keletkeztet különálló szerzői jogi védelmet. Ez abból adódik, hogy az épület egyrészt önálló oltalmi tárgy, másrészt egyben a tervmű többszörözése is, tehát az épület megépítése olyan felhasználás (többszörözés), amelynek az eredménye maga is mű, és amelynek eredeti jogosultja megegyezik a tervmű jogosultjával. Ez következik az Szjt. 18. § (2) bekezdésének értelmezéséből is. Eszerint: *Az építészeti alkotások esetében többszörözés a terben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is.*

23

Az SZJSZT a 28/2001/1-2. döntésében rögzítette, hogy az építészeti alkotások esetében többszörözésen az Szjt. a terben rögzített alkotás kivitelezését, utánépítését érti.

Az SZJSZT fenti értelmezése azonban túlságosan szűkítő megállapítás, mert az Szjt. szerint a kivitelezés és az utánépítés is többszörözés, de ezen kívül még számos módon többszörözhető az alkotás, így ezek is többszörözésnek minősülnek.

Igen fontos e két aspektus elkülönítése egymástól: az építészeti alkotásnak és a tervnek az önálló szerzői jogi védelme azt kívánja biztosítani, hogy a felépített épülettel kapcsolatban is legyenek a szerzőnek rendelkezési jogai, míg a többszörözésre vonatkozó szabály a konkrét terv és az ez alapján felépített épület viszonyát rendezzi egymással, mintegy összekötve ezeket: ha a tervhez képest nincs – szerzői jogi szempontból releváns – eltérés a felépített épületben, akkor annak csak ugyanaz a személy lehet a szerzője és ebben az esetben egy műről kell beszélnünk.¹⁹

Az SzJSZT a 05/13. ügyben állapította meg azt, hogy a többszörözési típusú összefüggés nem csak akkor állhat fenn, ha az épületet ténylegesen felépítik, hanem akár olyan esetben is, amikor annak csak az alapzata születik meg. Ebben az ügyben az eljáró tanács „a cölöpalapozás szerzői jogi védelmének megállapíthatósága kapcsán hangsúlyozza, hogy bármely épület alapozása szükségszerűen összefügg az alapozásra épülő felépítménnyel, épülettel. Az alapozás szakszerű tervezése során a tervezett felépítmény műszaki paramétereit veszik figyelembe, azzal a céllal, hogy takarékos, de hatékony módon háruljanak át a létesítményben keletkező függőleges és vízszintes erők az alapozásra, illetve magára a teherhordó talajra. Éppen ott és éppen olyan alaptestekre van szükség az egyes helyeken, ahogy ezt a felépítményből átadódó ter-

¹⁸ BARTA: i. m. (2018), 236. Az Szjt. nem következetes, az 1. § (2) bekezdés k) pontja nevesítve védelmezi az építészeti alkotást, ugyanakkor a különös rész a X. fejezet címéből és a 67. § szövegéből ki van hagyva, csak az építészeti alkotás tervét említi mint védett jogtárgy.

¹⁹ E különbségtétel amiatt is fontos, hogy a műszaki létesítmények terveivel kapcsolatban az Szjt. jelenleg is csak a tervekre biztosítja a védelmet, és sajnos a többszörözési szabály sem említi a felépített létesítményeket, amiből az következik, hogy ezek semmilyen módon nem élveznek védelmet.

hek, erőhatások igényelik. Az alapozás diszpozíciójának, méretezésének pontosan meg kell felelnie a helyi talaj adottságainak, valamint az épület tartószerkezeti rendszeréből és a használatból adódó követelményeknek. Egy célszerűen, mérnöki munkával kialakított alapozási terv egy bizonyos meghatározott tulajdonságokkal rendelkező és egy konkrét helyszínre készülő épület alapozásának a követelményeit teljesíti, és nem csak úgy általában egy alapozás.”

A terv, a makett, a kivitelezett épület egyaránt az egyéni-eredeti gondolatszövedeknek a leképeződése, és mint ilyen, mindegyik élvezi a szerzői jog oltalmát.²⁰

Az épület felépítése a rendelkezésre álló terv alapján ennek fényében külön engedélyt igényel. Erre világít rá az SZJSZT 30/2004. számú döntése is, amely egy büntető eljárásban született. Az ügy – egyébként nehezen rekonstruálható – tényállása szerint a tervek alapján először jogszerűen felépült egy épület, de ezt követően újabb épület felépítésére került sor a tervek alapján, amelyhez viszont már nem kértek engedélyt az építészről. A döntés kimondta, hogy a jogszerűen felhasznált és megépített épületről magáncélból sem készíthető a szerző engedélye nélkül további másolat.

e) A terv mint ügyirat

Az Sztj. 1. § (4) bekezdése külön rögzíti, hogy az ügyiratok nem állnak szerzői jogi védelem alatt. Az egybehangzó joggyakorlat alapján ez azonban sosem jelenti azt, hogy a szigorúan vett ügyiratként kezeléstől eltérő körülmények közti felhasználás is kikerülne a szerzői jogi védelem alól, vagyis ezekhez a felhasználásokhoz viszont már újra a szerző engedélye szükséges.

Az Sztj. 18. §-ának (2) bekezdése is kizárja azt az értelmezést, hogy a hatósági engedélyezésen átesett építészeti alkotások terveinek bármely felhasználása (például többszörözése) szabad lenne a terv időleges ügyirattá válása miatt.

Az SZJSZT a 27/2002. számú véleményében világít rá, hogy az építési terv és az annak alapján felépített épület ugyanannak az építészeti alkotásnak a kétféle anyagi formában való megjelenése. Az Sztj. említett rendelkezése szerint, „[a]z építészeti alkotások esetében többszörözés a teruban rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is. Aligha merülhet fel bárkiben az a gondolat, hogy miután az építészeti alkotásoknak az építésügyi engedélyezési eljárásban felhasznált és – a fentiekben kifejtettek szerint – az ügyirat fogalmi körébe tartozó tervei ügyirati funkciójukat tekintve nem részesülnek szerzői jogi védelemben, ezért semmilyen más vonatkozásban sem részesülhetnek ilyen védelemben. Ebből az következnék, hogy a tervekben rögzített alkotások kivitelezése is szabad lenne, hisz ami nem védett, arra a fent idézett módon alkalmazandó többszörözési jog sem irányadó. Miután pedig – ha csak valaki meg nem szegi az építésügyi szabályokat – minden építészeti alkotásnak át kell mennie az

---

²⁰ GYERTYÁNFY Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. Bp., Complex, 2006, 355.

engedélyezési eljáráson, ez azt jelentené, hogy gyakorlatilag megszűnne az építészeti alkotások szerzői jogi védelme. Szinte felesleges hangsúlyozni, hogy az Szjt. szabályainak ilyen, abszurd értelmezése elfogadhatatlan lenne.”

Az SZJSZT az építési-műszaki tervdokumentáció szerzői jogi megítéléséről az építésügyi hatósági engedélyezési eljárásban szóló 27/2002. számú ügyben rögzítette, hogy „3. Az építészeti alkotás terve egymagában nem tekinthető iratnak, s így, ha kizárólag így szemlélnénk, az „ügyirat” fogalmának sem felelhetne meg. Az építésügyi hatósági eljárásban – amire a megkeresés vonatkozik – azonban az építési-műszaki tervek lényegében ügyiratok mellékleteként szerepelnek és így azok sorsát osztják (mind a kérelem, mind egy esetleges ellenkérelem, mind pedig a hatósági határozat az adott terve vonatkoznak; ezek értelmetlenek lennének a szóban forgó teru nélkül). Így az építésügyi engedélyezési eljárás tárgyát képező építési-műszaki tervek ügyirati funkciójukban osztják az ügy iratainak a sorsát, és vonatkozik rájuk az Szjt. 4. §-ának (4) bekezdésében meghatározott kivétel. Ez azt jelenti, hogy az adott ügy keretein belül, az adott eljárás céljára, szabadon felhasználhatók, az ügyben érdekeltek a szerző engedélye nélkül másolatot kaphatnak róluk (és ez vonatkozik a teljes tervdokumentációra). (Mindez a szerzői jog szempontjából van így; annak megállapítása, hogy az államigazgatási eljárási szabályok szerint milyen esetleges feltételek vagy korlátozások állhatnak fenn, illetve hogy ki és miként fedezi a többszörözés költségeit, túlmegy a Testület hatáskörén.) 4. Az ügy keretein kívül, az ügyintézési folyamattól függetlenül és általában olyankor, amikor a tervek felhasználása nem kapcsolódik – lényegében, mint mellékleteké (akár csatolva vannak az adott irathoz, akár csak utalás van rájuk, miután külön adták be őket vagy, egy újabb beadvány esetében, már az iratok között található) – beadványokhoz, hatósági intézkedésekhez és határozatokhoz az adott ügyben, hiányzik az érintett építészeti alkotások terveinek az az ügyirati funkciója. Ezért az ilyen esetekben az Szjt. 1. §-ának (4) bekezdése nem alkalmazható; az adott építészeti alkotások és azok tervei az Szjt. szabályai szerint szerzői jogi védelmet élveznek.”

2. Az építészeti alkotás szerzője

a) Az alkotó

Az építészeti alkotásnak ugyanaz a szerzője, mint bármely más alkotásnak: az, aki a művet megalkotta – ettől a szabálytól nincs eltérés a szerzői jogban. Szerzői jogi szempontból tehát mindig azt kell szerzőnek tekinteni, aki ténylegesen a kreatív alkotói tevékenységet végezte a művel kapcsolatban. Ezt erősíti az is, hogy az építészeti alkotások tekintetében az Szjt. nem engedi meg a jogátruházást: azaz a teljes szerzői jog nem szállhat át más személyre, legfeljebb felhasználási engedély adható át.

Mindazonáltal igen fontos kérdés, hogy ha az építész szakma szigorúan ellenőrzött hierarchikus rendszerben határozza meg azt, hogy ki lehet hivatalosan tervező, és ezt milyen módon kell dokumentálni, ez milyen viszonyban állhat az alkotói tevékenységgel.

Egyes területeken az építészeti-műszaki tervezési tevékenység folytatása tervezési jogosultsághoz kötött, ugyanakkor nem minden tervezési tevékenységhez szükséges tervezési jogosultság, ami már önmagában is indokolja, hogy ne csak a tervezési jogosultsággal bíró személyek minősülhessenek építészeti alkotás vagy terv szerzőjének.

Ideális esetben persze a mű tényleges, szerzői jogi értelemben vett alkotójának személye egybeesik a tervezésre vonatkozó előírások szerinti tervezővel, de ez a gyakorlatban nem mindig van így.

Létezik olyan megközelítés, amely szerint az építészeti alkotás tervének nem lehet szerzője olyan személy, akinek nincs tervezési engedélye.²¹ Szerzői jogi szempontból azonban tévesnek tekinthető az a megközelítés, amely szerint (szerzői jogi értelemben vett) építészeti alkotást kizárólag arra engedéllyel rendelkező tervező hozhatna létre. Éppen úgy, ahogy előadóművész sem csak diplomával rendelkező személy lehet, úgy szerzői jogilag védett építészeti alkotást sem kizárólag engedéllyel bíró tervező hozhat létre.

Álláspontom szerint az építészeti alkotás szerzőjének azonosítása az engedéllyel rendelkező tervezővel sérti a szerzői jogi védelemnek az alakszerűtlenségre vonatkozó, a nemzetközi szerződéses háttérből következő elvét is, amely szerint a szerzői jogi védelemnek nem lehet feltétele semmilyen alakszerűségi előírás. Márpedig az, hogy a szerzőnek a védelem megszerzéséhez az építészeti tervezési jogosultságot is igazolnia kellene, ilyen alakszerűségi követelménynek lenne tekinthető. Egy ilyen többletfeltétel az építészeti alkotások szerzőit diszkriminálná a többi műtípus szerzőivel szemben, mivel többletkritériumot állapítana meg az oltalomhoz azon túlmenően, hogy a mű a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellegű legyen. Arra egyébként sehol sem utal a szerzői jogi törvény, hogy az építészeti

---

²¹ SZJSZT – 28/2001.

alkotások esetében ilyen többletkritérium állna fenn, vagy hogy kétféle építészeti alkotást kellene megkülönböztetni.

Visszatérve ahhoz, hogy más a tényleges alkotó és a tervezési engedéllyel rendelkező építész: álláspontom szerint a szerzővel történő magánjogi szerződésben kellene gondoskodni a szükséges felhasználási jogok megszerzéséről és a személyhez fűződő jogok megfelelő gyakorlásáról ahhoz, hogy az engedéllyel tervező építész feltüntethető legyen.

Éppen megfordítva is lehet vizsgálni a kérdést: feltétlenül a szerzőnek kell lennie a tervezői jogosultsággal rendelkező személynek? Ez a kérdés leginkább úgy dönthető el, ha megvizsgáljuk, mi a célja egyes építészeti tervek esetében annak, hogy azok megvalósításának engedélyezéséhez tervezési jogosultsággal rendelkező személy juthasson csak hozzá. Erre azonban azt a választ kell adni, hogy ennek nincs köze a szerzői azonosíthatósághoz. Az, aki tervezési jogosultsággal bíró építész-jegyez egy tervet, az a tervért felelősséget vállal.

Emiatt pedig fontos az is, hogy egyáltalán nem biztos, hogy az, aki tervezési jogosultsággal bíró építész-ként jegyez egy tervet, maga ténylegesen kizárólagos szerzője is a tervnek. Az esetleges szerzői jogviták elkerülése végett azonban egy ilyen helyzetben szükséges rendezni a jogokat a tényleges alkotók és a tervért felelősséget vállaló, tervezési jogosultsággal bíró építész között.

Különös jelentősége ott lehet annak, hogy az alkotó bír-e tervezési jogosultsággal, hogy amennyiben az adott tervet meg kívánják valósítani, ahhoz szükség lehet a tervezési jogosultságra, így a terv a rendeltetés szerinti célra nem feltétlenül lesz alkalmas, ha a tervező építész nem rendelkezik tervezési joggal.

Barta Judit tanulmányában említi, hogy az építészeti alkotás szerzője az „építésztervező” (tervezők), aki a művet megalkotta, és akit a mű létrejöttétől kezdve megillet a szerzői jogok, a személyhez fűződő és a vagyoni jogok összessége. A tanulmány szerint azonban, tekintettel arra, hogy az építészeti alkotás szerzői jogi fogalma sem fedi azt, hogy mi minősül az építészeti szakma szerint építészeti alkotásnak, az „építésztervező” kifejezés is önálló szerzői jogi tartalommal kell, hogy bírjon.

Fontos utalni arra is, hogy a Kamara Etikai Kódexe 4. § (2) bekezdésében rögzíti, hogy a kamarai tag nem készíthet, írhat alá vagy hitelesíthet olyan terveket, nem tehet olyan intézkedéseket, vagy adhat olyan nyilatkozatokat, utasításokat, amelyek nem felelnek meg a valóságos tényeknek, a szakma általános építészeti-műszaki követelményeinek, a szakmai szabályoknak és a jogszabályoknak. Figyelmet érdemel továbbá az 5. § (2) bekezdése is, amely rögzíti, hogy a kamarai tag felelős tervezőként nem írhat alá olyan tervet vagy dokumentációt, amelynek elkészítésében nem e minőségében vett részt, nem az ő szellemi alkotása, és nem az ő irányításával és ellenőrzésével készült. A szöveg nyelvtani és tartalmi értelmezése ellentmond egymásnak: nyelvtanilag „az ő szellemi alkotása, az ő irányításával és ellenőrzésével készült” konjunktív feltételek lennének, tartalmilag azonban nincs értelme előírni azt, hogy a saját szellemi alkotása valakinek a saját irányításával és ellenőrzésével is készüljön. Ha valami a saját szellemi alkotása a szerzőnek, akkor az szükségszerűen a saját „irányításával és ellenőrzésével” készül. A szöveg megfogalmazásának pongyolasága miatt csak sejteni lehet, hogy a szabályozó nem akarta ilyen szűkre

szabni a felelős tervező lehetőségeit: az engedélyes tervező aláírhatja a tervet akkor, ha az az ő saját szellemi alkotása, de akkor is, ha az más alkotása, de az aláíró irányítása/ellenőrzése körében jött létre. Ez utóbbi esetben pedig a mű nem az aláíró szellemi alkotása.

b) Többszerzős és más közreműködővel létrejövő alkotások

Az építészeti alkotások körében gyakran jön létre olyan mű, amely nem kizárólag egyetlen alkotó produktuma. Kétségtelen, hogy nem lehet közös alkotásról (és ennek eredményeként közös műről) beszélni, ha az alkotó melletti többi közreműködő nem végez egyéni-eredeti jellegű alkotótevékenységet. A közreműködés mindazonáltal több szintű lehet: ha több építész végez együtt egyéni, eredeti jellegű alkotáshoz vezető tevékenységet, illetve ha többen, nem (mindannyian) építészként végeznek egyéni, eredeti jellegű tevékenységet, vagy ha többen ugyan, de nem egy műbe összeforró módon alkotnak, és ezek a tevékenységek valamely szerzői jogilag el nem ismert módon kapcsolódnak össze egymással.

A technológia fejlődése egyre szélesebb körben teszi lehetővé a kooperációt több személy között, még ha ez közvetlenül arra nincs is hatással, hogy jogilag ezeket miként ítéljük meg. Mindig el kell ettől különíteni a fent említett, alkotótevékenységnek nem minősülő hozzájárulásokat, vagyis ahhoz, hogy többszerzős műről lehessen beszélni, mindig szükséges, hogy az összeolvadó hozzájárulások egyéni, eredeti jellegűek legyenek, azaz minden hozzájáruló tevékenységében külön-külön is beazonosítható legyen az egyéni, eredeti jelleg.

Több szerző számtalan módon, formában és eredménnyel tud együttműködni egymással, amit a szerzői jog összesen öt kategóriába sorol, így az alkotófolyamat egyes jellemzői alakítják azt, hogy milyen szerzői jog keletkezik a művön és ez milyen feltételekkel gyakorolható. Ezek közül az alábbiakban csupán három típust említék, mivel ezek bírhatnak jelentőséggel az építészeti alkotások körében.

Ha több alkotó olyan módon készít közös művet, hogy annak részei nem használhatók fel önállóan, akkor együttesen illeti meg őket a szerzői jog. Az önálló felhasználhatóság a hozzájárulások egymástól való elválaszthatóságát és az önálló (piaci) hasznosíthatóságot is feltételezi. Ha tehát ezen feltételek nem állnak fenn, akkor a közös mű részei nem használhatók fel önállóan. Ezekben az esetekben, ha a szerzők maguk nem állapodnak meg arról, hogy milyen arányban részesülnek a szerzői jogban, akkor az egyenlő arányban illeti meg őket, ez ilyen esetekben a közös tulajdonhoz hasonlóan eszmei hányadot jelenthet. Ez utóbbinak elsősorban a befolyó díjakban való részesedés tekintetében van jelentősége, így célszerű inkább a szerzők között rögzíteni azt, hogy milyen mértékű volt a hozzájárulásuk a mű létrejöttéhez. (Ettől függetlenül egyébként megállapodhatnak abban, hogy a befolyó díjakban eltérő arányban részesednek. Ha viszont csak ebben állapodnak meg, akkor abból kell következtetni a hozzájárulásuk arányára is.) Az ilyen közös művek esetében a szerzői jog megsértése esetére a szerző nincs összeláncolva a szerzőtársaival: a jogsértés ellen bármely szerzőtárs önállóan is felléphet, ami részben azzal függ össze, hogy saját hozzájárulása pontosan nem leválasztható a többi

szerzőjéről, másrészt a jogsértés éppen ezért a teljes mű tekintetében érinti őt is, így jogérvényesítése során nem szükséges minden szerzőtárs egyetértését megszereznie.

Az dönti tehát el, hogy egy építészeti alkotás közös műnek minősül-e (és a fent bemutatott módon gyakorolhatók-e a vele kapcsolatos jogok), hogy a hozzájárulások önállóan felhasználhatók-e vagy sem. Ha az alkotás egyetlen épület terve, vagy egymástól szét nem választható komplexum elemei, akkor ott ilyen értelemben vett közös mű jön létre. Nem tartjuk azonban fő szabály szerint el nem választhatónak az építész és a belsőépítész munkáját, mivel az építész tud függetlenül dolgozni a belsőépítészről, teljesítménye önállóan is felhasználható. Értelemszerű, hogy a belsőépítész tevékenysége mindig szükségszerűen kapcsolódik az építészeti tevékenységhez, de inkább azt adottságnak veszi, arra reflektál, de nem válik vele egy alkotássá.

Ezzel szemben, ha a közös mű részei önállóan is felhasználhatók (összekapcsolt művek), a saját rész tekintetében a szerzői jog önállóan gyakorolható. Az önálló felhasználhatóság elválaszthatóságot és független kereskedelmi hasznosíthatóságot feltételez. Ez azt is jelenti, hogy ilyen esetben a jogosultaknak lényegében egymástól független szerzői joga keletkezik az általuk megalkotott, más művel összekapcsolt műre. Egy tekintetben rendelkezik eltérően az Szjt., ez pedig az az eset, ha a közös mű részeit egymásra tekintettel alkották a szerzők és az ilyen mű valamely részét kívánják egy újabb alkotással összekapcsolni. Ebben az esetben az eredetileg együtt alkotott közös mű valamennyi szerzőjének hozzájárulása szükséges valamely résznek egy újabb alkotással való összekapcsolásához.

Sajátos módon több szerző alkotótevékenységéből jön létre az átdolgozott mű, amely szerzői jogi értelemben olyan egyéni, eredeti alkotás, amely védelem alatt álló (tehát szintén egyéni, eredetinek minősülő) alkotáson nyugszik. Az építészeti alkotások körében tömegével fordul elő ilyen típusú mű, figyelemmel arra is, hogy számos régi épületet nem lebontanak, hanem átépítenek, -alakítanak, de ehhez már nem az eredeti építészt kéri fel. Az átdolgozásról részletesen a szerző vagyoni jogai között szólnunk.

c) A megrendelő, illetve a kivitelező szerzőként való elismerésének problémája

Az építészeti alkotás megrendelője, mint bármely más alkotás megrendelője, igen gyakran számos instrukciót ad az alkotónak (például milyen fekvésű legyen a ház, hány szoba legyen benne), hogy milyen eredményt vár tőle. Igen ritka kivétellel mégis kizárólag az építészről várja, hogy a kreatív alkotást létrehozza és az ő szempontjait érvényesítve alkosson egy tervet, amelyből majd a várakozásai szerinti épület megszületik. A megkötött vállalkozási szerződés sok tudnivalót szolgáltat arra vonatkozóan, hogy a felek milyen információkat bocsátottak egymás rendelkezésre a tervezés megkezdését megelőzően, vagy akár annak folyamán. Bár akadnak kivételek, azonban az építészeti alkotás megtervezése során mégis az építész hozza létre az alkotást, és a megrendelő előzetes elvárásainak megvalósítása nem teremtenek számára szerzőségi részt. (Más kérdéseket is felvet az, amikor a meg-

rendelő az alkotás létrejöttét követően az építészeti alkotást módosítani szeretné. Erre az átdolgozásról szóló részben térek ki.)

További aspektusa a szerzőség megállapításának, hogy az építészeti alkotás megvalósításában az esetek többségében részt vesz az eredeti tervezőtől elkülönülő kivitelező vállalkozó személy is (itt nem a kiviteli terv készítőjére gondolok, az ő személyéről korábban írtam). Joggal merül fel a kérdés, hogy a kivitelező vajon szerzőnek minősülhet-e, vagy legalább igényt tarthat-e a szerzőtársi jogokra? A fentiek alapján a kivitelező általában nem járul hozzá egyéni, eredeti szellemi teljesítménnyel a mű létrehozásához, hanem végrehajtja, megvalósítja a tervet, ilyen módon pedig nem lehet szerzője a műnek. Ha a tipikus esettől eltérően mégiscsak létrejönne a kivitelezés során olyan egyéni gondolat, amely az eredeti tervhez képest a kivitelező teljesítményeként adódik a műhöz, ott létrejöhet új mű is (jellemzően azonban átdolgozásként, azaz az eredeti tervező engedélyét igénylő módon).

Az SZJSZT 4/2005. számú ügyében foglalkozott egy olyan esettel, amelyben a tervező által létrehozott tervek kivitelezésében közreműködő Kft. a vállalkozási szerződésben szerzőtársi jogokat vándikált magának. A Testület rámutatott arra, hogy a Kft. közreműködése nem a terv elkészítésében, hanem a kivitelezés során jelentkezett, és ennek a közreműködésnek (amely anyagvizsgálatban, az egyes gyakorlati megoldások tekintetében pedig ötletadásban merült ki) az eredménye az érintett felek előadása szerint az eredeti terven nem került átvezetésre, az eljáró tanács véleménye szerint a szerzőtársi minőség nem megállapítható. (Az eljáró tanács egyébiránt megjegyezte, hogy az Szjt. 4. § (1) bekezdése értelmében szerző csak természetes személy lehet. Az iratanyagban az M. Kft. sehol nem utal arra, hogy lett volna olyan természetes személy, aki az M. Kft. nevében eljárva az eredeti tervet a felek által nem vitatottan elkészítő B. M.-el együtt készítette volna el. A szerzőtársi minőség fennállása pedig csak ebben az esetben lenne vizsgálható.)

Az SZJSZT 25/07/2. ügyében rögzítette, hogy amennyiben a művet ugyanaz a személy tervezi és kivitelezzi, úgy értelemszerűen ő a szerző, ha pedig a kettő elválik, akkor a kivitelező automatikusan nem válik szerzővé, szerzőtárssá – csak akkor, ha a felek ebben megállapodtak.

Az Émszjt. rendelkezései alapján állami tulajdonban lévőnek minősülnek egyes kivételekkel az építészeti alkotásoknak az állam és az önkormányzat tulajdonába tartozó építészeti-műszaki dokumentációi, továbbá az állam a jogosultja ezen dokumentációk szerzői jogi védelem alá eső elemeinek, feltéve, hogy korábban hatályos vagy jelenleg hatályban lévő szerzői jogi szabály alapján jogszerűen szerezte meg a szerzői vagyoni vagy felhasználási jogokat. Ez tipikusan azon alkotásokat jelenti, amelyek korábban állami megrendelésre készültek. Tehát ezekben az esetekben a tervek tulajdonosa, illetve a tervekkel kapcsolatos szerzői jogok jogosultja, a szükséges engedélyek megadására jogosult személy az állam, a vagyonkezelői jogokat a Lechner Tudásközpont gyakorolja. A speciális rendelkezések oka egyértelműen a korábban épült létesítmény átépítésével kapcsolatos jogbizonytalanság csillapítása.

3. Az építészeti alkotással és annak tervével kapcsolatos személyhez fűződő jogok

A szerzőt illető személyhez fűződő jogok általában vett célja az, hogy *a társadalom biztosítsa a szerző teremtő, alkotó munkájának az erkölcsi elismerését*. Ezek a jogok éppen emiatt nem forgalomképesek, nem lehet őket átruházni, és lemondani sem róluk, a jogosult legfeljebb dönthet úgy, hogy nem érvényesíti őket. Ez önmagában természetesen nem zárja ki azt, hogy e jogok védelmében a szerző helyett és érdekében esetenként másvalaki lépjen fel.

A szerzői jogok *a mű megalkotásától kezdve a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben*. Így ezek a személyhez fűződő jogok védettek, a szerző halálát követően is fennmaradnak, de – ahogy az alábbiakban egyes jogok tárgyalásánál látni fogjuk – a szerző halálát követően tartalmilag sajátos kegyeleti jogokká alakulnak át, hiszen a jogutód gyakorolhatja ezeket, de mindig a műhöz való szerzői viszony marad a számítási pont. A személyhez fűződő jogokat főszabály szerint *csak személyesen lehet érvényesíteni*.

Gyakran előfordul, hogy a szerzővel felhasználási szerződést kötő felhasználó hamarabb észleli a személyhez fűződő jog megsértését, mint maga a szerző. Ugyanakkor mégsem lehetséges, hogy bármely felhasználó maga is azonnal felléphessen egy esetleges, a szerzőt érintő személyhez fűződő jogsértés ellen: csak akkor teheti ezt meg, ha ehhez a szerző a felhasználási szerződésben (vagy más, erre vonatkozó nyilatkozatban) kifejezetten hozzájárult.

A 2016. 306. BH kimondja, hogy a munkáltató felperest, mint a munkaviszonyban létrehozott mű tekintetében a szerzői vagyoni jogok jogosultját a szerző személyhez fűződő jogai védelmében az igényérvényesítési jogosultság nem illeti meg. Az építészeti alkotás és tervének felhasználása a meglévő épülethez csatlakozó további épület tervezésével és kivitelezésével nem állapítható meg.

A szerző halála után a szerzői személyhez fűződő jogok *sajátos kegyeleti jogként élnek tovább*: tartalmilag fennmarad az alább tárgyalt négy személyhez fűződő jog, az eredeti jogosult azonban ilyenkor már nem tudja a jogokat maga gyakorolni. Így ezek megsértése miatt a szerző halálát követően, de még a védelmi időn belül az léphet fel, akit a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott (például egy alapítvány, egy könyvtár, archívum). Ezek hiányában pedig – vagy ha a megbízott nem intézkedik – az, aki a szerzői vagyoni jogokat öröklési jogcímen megszerezte.

A védelmi idő eltelte után a szerző halálát követően a tovább élő személyhez fűződő jogok is megszűnnek, így ezen jogok megsértése miatt a továbbiakban már nem lehet fellépni. Ez alól egyetlen, észszerű kivétel van. *A védelmi idő eltelte után, a szerző emlékének megsértése címén, az érintett közös jogkezelő szervezet vagy szerzői érdekképviseleti szervezet (ilyennek tekinthető az építészkamara) is felléphet olyan magatartás miatt, amely a védelmi időn belül sértené a szerző jogát arra, hogy*

a művén vagy a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék. Természetesen a védelmi idő lejártát követően sincs semmilyen indok arra, hogy a művön más, mint a szerző neve szerepeljen, vagy a szerző nevét elleplezzék.

a) A nyilvánosságra hozatalhoz való jog

A nyilvánosságra hozatalhoz való jog alapján a szerző maga jogosult eldönteni, hogy hol, milyen formában, és különösen, hogy mikor kívánja a széles közönséggel, vagy egy szűkebb körrel, de mindenképpen tőle különböző személyekkel megismertetni a művét. A nyilvánosságra hozattal a mű hozzáférhetővé válik bárki – tehát nem csak konkrétan meghatározott személyek – számára. A hozzáférésnek nem kell feltétlenül megvalósulnia, elegendő, ha ennek a lehetősége fennáll. Ez a jog az előzetes engedélyezési lehetőség mellett, a jogsértő módon történt nyilvánosságra hozatal elleni utólagos fellépésre is lehetőséget biztosít a szerzőnek. A nyilvánosságra hozatal bármilyen formában gyakorolható, gyakorlásának nincs alaki feltétele: megtörténhet egyszerű átadással is. Ilyen módon pedig nyilvánosságra kerültnek kell tekinteni azt az építészeti alkotást, tervet, amely átadásra került a megrendelőnek.

A nyilvánosságra hozatal joga azonban a szűken vett műnél tágabb tartalomra vonatkozik. Ugyanis ennek a jognak a megsértését jelenti az is, ha a mű nyilvánosságra hozatala előtt, annak lényeges tartalmáról a szerző hozzájárulása nélkül ad valaki a nyilvánosság számára tájékoztatást. Vagyis a szerző dönthet arról, hogy a terveivel kapcsolatban mikor, milyen formában tudhatja meg bárki például azt, hogy a mű milyen részekből fog állni, mi a koncepciója stb.

Mindazonáltal a nyilvánosságra hozatalhoz adott engedély nem jelent egyben felhasználási engedélyt is, arról külön meg kell állapodni. Ha azonban a szerző már adott a műve felhasználásához engedélyt, és kifejezetten nem tiltotta meg, hogy a felhasználó a mű tartalmáról – a felhasználás céljának megfelelő módon – a nyilvánosság számára tájékoztatást adjon, az jogszerűnek minősül. Ez szükséges lehet ahhoz például, hogy egy középület tervét a megrendelő bemutathassa annak a közösségnek, amelynek a céljaira készül az épület később.

A szerző halála után fellelt művet – ha a szerző vagy jogutódja ellenkező nyilatkozatot nem tett, vagy az ellenkezőjét másképp nem bizonyítják – úgy kell tekinteni, hogy a szerző azt nyilvánosságra hozatalra szánta. Eszerint a jogutód lényegében szabadon rendelkezhet a mű nyilvánosságra hozataláról, még akkor is, ha a szerző ezt kifejezetten megtiltotta volna. Ilyen esetben legfeljebb morális, kegyeleti megfontolások akadályozhatják a jogutódot, azonban lényegében a nyilvánosságra hozatalhoz fűződő jogot teljes körben gyakorolhatja. Ez azt is jelentheti, hogy egy, a szerző életében nyilvánosságra nem hozott mű tekintetében akár úgy is dönthet, hogy nem járul hozzá a nyilvánosságra hozatalhoz. Álláspontom szerint ez a részjogosítvány csak az építészeti tervek tekintetében értelmezhető.

A munkaviszonyban létrehozott művekre vonatkozóan a nyilvánosságra hozatal tekintetében sajátos szabályok érvényesülnek. A műnek a munkáltató számára történő átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül. A kulcskérdés

tehát ilyen esetekben az, hogy mi számít munkaviszonyban létrehozott alkotásnak és átadásnak.

A nyilvánosságra hozatal a szabad felhasználások gyakorolhatóságának is szükségszerű feltétele, hiszen a nyilvánosságra nem hozott művel kapcsolatban mindenfajta felhasználási cselekményhez szükséges a szerző hozzájárulása.

A nyilvánosságra hozatal azonban nem feltétele a szerzői jogi védelemnek. Vagyis ha egy terv az íróasztal fiókjában marad, az ugyanúgy védelem alatt áll, mint a felépített épület. A védelmi idő is az alkotástól és nem a nyilvánosságra hozattól kezdődik. Ez alól azonban kivételt képez, amikor a szerző ismeretlen – ilyenkor gyakran az alkotás időpontja sem állapítható meg –, mert ilyen esetben a védelem az első nyilvánosságra hozattalól illeti meg a művet.

b) A visszavonáshoz való jog

A szerzőt megilleti a mű nyilvánosságra hozatalához adott hozzájárulása visszavonásához való jog is, amely csak igen szigorú feltételek teljesülése esetén gyakorolható. Ezt a szigorúságot egyrésztől az indokolja, hogy az egyszer már nyilvánosságra hozott művek ténylegesen igen nehezen (vagy egyáltalán nem) tehetők „meg nem történtté”, másrészt a társadalom, a közönség érdeke gyakran éppen az, hogy a művek minden körülmények között megismerhetők maradjanak. Az építészeti alkotások esetében a visszavonás jogának gyakorlása éppen amiatt, mert igen gyakran egypéldányos alkotások, illetve mert különös súllyal jelenik meg a tulajdonos érdeke, igen szűk körben valósulhat csak meg. Ezen szempontok figyelembevételével alakul e jog szabályozása. Tárgyalásánál két szempontra vagyok kiemelt figyelemmel: egyrészt az építészeti alkotások mellett a hozzájuk kapcsolódó szerzői művekre, másrészt az építészeti alkotások esetében a joggyakorlásnak a műtípus sajátosságaiból fakadó korlátozott lehetőségeire.

A mű visszavonásához való jog gyakorlása csak *erga omnes* – azaz minden harmadik személy felé irányuló – módon történhet. Vagyis általában nem beszélhetünk a visszavonási jog gyakorlásáról, ha a szerző egy konkrét felhasználó valamely konkrét cselekményét szeretné megtiltani. Ezt az állítást az egypéldányos művek esetében mindenképpen árnyalni kell: amennyiben az építész az építészeti tervét kívánja visszavonni, az akár a konkrét megrendelővel szemben is gyakorolható, hiszen ő maga lesz jellemzően az a nyilvánosság, amelynek köréből a szerző ki kívánna vonni a művet. Tehát abban az esetben, ha a műnek egyetlen vagy korlátozott számú felhasználója van, a visszavonást úgy kell érteni, hogy ezen felhasználók lehető legteljesebb, de mindenképp általánosan megfogalmazott köréből kell kivonni a művet.

A visszavonás jogának érvényes gyakorlása ugyanis azt eredményezi, hogy – az alábbi kivételekkel – nemcsak a felhasználási szerződéssel jogosított felhasználó, de senki sem használhatja fel a továbbiakban a művet. Emellett igen fontos az is, hogy a visszavonás mindig *pro futuro*/jövőre nézve történik, így a visszavonó nyilatkozat megtételét megelőzően megvalósult felhasználások – akár szerződés, akár szabad felhasználás alapján – nem válnak jogsértővé. Éppen ez az, ami miatt az építé-

szeti alkotások tekintetében e jog gyakorlása szűkül: a terv alapján már felépített létesítmény tekintetében egyáltalán nincs lehetőség a mű visszavonására. (Ez nem érinti azt a teljesen életszerűtlen esetet, hogy az építész megvásárolja az épületet és lerombolja azt. Amint látni fogjuk az integritásvédelem tárgyalásánál, ez ráadásul már egy szerzői jogon kívüli cselekmény lesz, a fizikai megsemmisítés nem egyenlő a jogi visszavonással.)

Bár a személyhez fűződő jogok gyakorlása nincs semmilyen alakísági feltételhez kapcsolva, a mű visszavonásának jogát a szerző mégis csak írásban gyakorolhatja, a fent említett *erga omnes* hatályából fakadóan címzetlen (egyoldalú) jognyilatkozatként. Ez a jognyilatkozat a tartalma szerint a következőket jelentheti:

a) A szerző visszavonja a mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélyét. Ha ez még nem történt meg, akkor valójában jó eséllyel akadályozható meg a mű hozzáférhetővé válása a közönség számára. Ez azonban az építészeti alkotások esetében szinte nem is értelmezhető helyzet, hiszen a fentiek szerint a terv átadása a megrendelőnek önmagában a mű nyilvánosságra hozatalát jelenti.

b) A szerző a már nyilvánosságra hozott művének további felhasználását tiltja meg. Ez alapot adhat arra, hogy az átadott terv alapján a további felhasználás (például a terv kivitelezése) ne történjen meg, vagyis a visszavonáshoz való jog ezen altípusának gyakorlása az építészeti alkotások esetében is lehetséges.

Előfordulhat, hogy a visszavonás előtt egy felhasználó már befektetéseket eszközölt a művel kapcsolatban. Ha nem folytathatja a tevékenységét a mű visszavonása miatt, ezek a befektetések hiábavalóvá válhatnak, amiből – a szerző egyébként jogszerű joggyakorlása okán – kára keletkezhet. A szerzői jogi törvény erre tekintettel kötelezi a szerzőt arra, hogy ilyen esetben térítse meg a keletkezett kárt (jogszerű károkozás miatt kártalanítsa a felhasználót). Ez reális igényként jelentkezhet egy olyan építészeti terv esetében, amelynek a kivitelezésével kapcsolatban a megrendelő már befektetéseket eszközölt.

További akadálya a mű teljes mértékű visszavonásának, hogy az erről való szerzői döntés nem minden esetben eredményezi, hogy a mű ténylegesen teljesen hozzáférhetetlenné váljon. Ennek több korlátja is van. Mindenekelőtt az, hogy ha a mű munkaviszony keretében jön létre, és azt a szerző át is adta a munkáltatónak, a szerző részéről gyakorolt visszavonás nem érinti a munkáltató jogát a mű felhasználására, azaz tovább folytathatja azt (ilyen módon szinte lehetetlen a munkaviszonyban alkotott és már átadott mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélyt visszavonni. Az a munkáltató – nem szerzői jogi alapú – döntése lesz, hogy a művet ilyen esetben felhasználja-e vagy sem. Ezt kiegészíti csupán az, hogy ha a szerző visszavonta a művet, a munkáltató – ha a felhasználás folytatása mellett döntene – mellőzni köteles a szerző nevének feltüntetését.²² Mindezekből jól látható, hogy a visszavonás

---

²² További korlátja a visszavonási jog gyakorolhatóságának, hogy azokban az esetekben, amikor lehetőség van a művön fennálló jogok átruházására, a visszavonás nem akadályozza a vagyoni jogok átruházása esetén a jogszerzőt az átruházott vagyoni jogokon alapuló felhasználásban. Az építészeti alkotásokon fennálló szerzői jogok azonban nem átruházhatók. A visszavonás jogának gyakorlása nem érintheti azokat a műpéldányokat sem, amelyek már kívül esnek a szerző rendelkezési jogán. Ilyen módon azokat a példányokat sem, amelyek tekintetében megtörtént a jogkimerülés. Az építészeti alkotások tekintetében a jogkimerülés nehezen értelmezhető, mert

nem egyenlő a műpéldányok teljes eltűnésével a nyilvánosság köréből, legfeljebb a mű további felhasználásai akadályozhatók meg.

A visszavonás jogának gyakorlását követően viszont a mű többé nem minősül nyilvánosságra hozottnak, így azzal – az esetlegesen a visszavonással nem érintett, ténylegesen hozzáférhető műpéldányokkal – kapcsolatban a továbbiakban nem gyakorolhatók a szabad felhasználások sem.

Itt utalni kell arra, hogy az engedélyezett tervdokumentációk esetében a visszavonás nem járhat a teljes eltűnésükkel: ezeket az engedély miatt meg kell őrizni és csupán a további felhasználásuk válik lehetetlenné (ideértve a szabad felhasználásukat is, tekintettel arra, hogy az is csak a nyilvánosságra hozott művekkel összefüggésben gyakorolható).

c) A névfeltüntetés joga

A szerző legszelesebb körben elismert és egyik legrégebbi, kulturális szokásokon alapuló joga, hogy a művén őt szerzőként feltüntessék. Ez a jog – hasonlóan a nyilvánosságra hozatal jogához – nemcsak szűken értve, a műre vonatkozóan illeti meg a szerzőt, hanem fel kell tüntetni a nevét a művel kapcsolatos bármely közleményen is (például reklámokon, a műről szóló nyilatkozatokban, meghívókon, hivatalos nyilvántartásokban, katalógusokban).

A szerző nevét mindig a felhasználás jellegének megfelelően és ahhoz igazodó módon kell feltüntetni, éppen emiatt egyes esetekben mellőzni is kell vagy lehet. A műről szóló közleménnyel kapcsolatos névfeltüntetési jogot a szerző a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően gyakorolhatja, ami szintén vezethet a név mellőzéséhez. Tehát a különböző műtípusok és felhasználási módok esetében eltérhet a szerző névfeltüntetési joga gyakorlásának módja. Más lehet például a szerzői névfeltüntetés módja egy terven, vagy a felépített létesítményen, esetleg az arról szóló fotón, és másként lehet gyakorolni akkor, ha a mű legnagyobb arányú szerzőjéről és másként, ha egy kisebb részt tervező szerző nevééről van szó.

Az építészeti alkotások tekintetében az Szjt. kiegészíti ezeket a rendelkezéseket: eszerint a (szerző) tervezőnek joga van meghatározni, hogy az épületen vagy a műszaki létesítményen a nevét és a tervezés idejét hol és hogyan tüntessék fel. E jogát azonban csak a tulajdonos, illetve a használó vagy az üzemeltető jogainak és törvényes érdekeinek indokolatlan vagy aránytalan sérelme nélkül gyakorolhatja. Az építészeti alkotások esetében tehát nemcsak a joggyakorlás tekintetében elterjedt szakmai szokások, hanem a tulajdonosi érdek is befolyásolhatja a névfeltüntetési jog gyakorlását (adott esetben korlátja lehet annak).

További sajátos névfeltüntetési rendelkezés az építészeti alkotások esetében, hogy a szerző nevét abban az esetben kell a látképen feltüntetni, ha azon egy meg-

---

a tervek forgalomba hozatala csak bizonyos korlátokkal valósulhat meg, pl. típustervek, és az épület tulajdonjogának az átruházása sem azonos a műpéldánymásolatok jogkimerüléséhez szükséges jogszerű forgalomba hozatalával.

határozott képzőművészeti, építészeti, iparművészeti vagy ipari tervezőművészeti alkotás vagy műszaki létesítmény bemutatása szerepel. Vagyis ha több épület vagy városkép látszik a látképen, akkor ott mellőzni lehet a tervező nevének feltüntetését (persze nem kötelező).

Az ipari termelés célját szolgáló ipari tervezőművészeti és belsőépítészeti alkotás tekintetében az Szjt. lehetőséget ad arra, hogy a jogszabály vagy a szerződés a törvény rendelkezéseitől eltérően rendezze a névfeltüntetéséhez való jogot, azaz itt még szabadabb a névfeltüntetés korlátozása. Mindazonáltal igen kicsi tere lehet az eltérő rendelkezésnek, figyelemmel a fent írottakra, miszerint lényegében teljes körben lehet szerződésben szabályozni a névfeltüntetés jogát. Kérdés, hogy van-e lehetőség ennek alapján a jogról való teljes lemondásra. Álláspontom szerint ezt ezekben az esetekben is legfeljebb jogszabály teheti lehetővé, szerződésben azonban a Ptk. személyiségi jogokra vonatkozó általános rendelkezései alapján nem lehet lemondani a névfeltüntetés jogáról.

Érdemes megjegyezni, hogy mivel elvileg (részben) elválhat egymástól a szerző és a tervező személye, ezért a tervező feltüntetése nem esik mindig egybe a szerzővel: ha a tervezési jogosultsággal rendelkező tervező nem szerző, akkor azt megfelelően el kell rendezni, hogy miként gyakorolják a névfeltüntetés jogot: a ténylegesen nem alkotó, de a tervezési jogosultsággal rendelkező tervező névfeltüntetése nem szerzői jogi alapú lesz, a tényleges szerzők neve pedig akár mellőzhető is, erre irányuló megfelelő, a névfeltüntetésről való lemondást vagy annak korlátozott gyakorlását tartalmazó megállapodás alapján. A gyakorlatban azonban tipikus, hogy a tervezési jogosultsággal bíró tervező is szerzője a műnek, de más, jellemzően vele együtt dolgozó, fiatal alkotók is. Ebben az esetben is az előbb írottak irányadók azaz, hogy ilyenkor a tervezési jogosultsággal rendelkező tervezőnek is van szerzői névfeltüntetés jogja.

Az Etikai Szabályzat értelmében az építészeti alkotás – amelybe beletartozik a terv és a terv alapján megvalósult épület – a tervezője (tervezőinek) szellemi terméke. E szabály az Szjt. szerinti elvet erősíti meg. Az építészeti tervdokumentáció jogszerű aláírója – bármely tervezési konstrukció esetén – a felelős tervező, aki egyedül vagy tervezőtársi viszonyban a tervezetet megalkotta. Ez pedig azt jelenti, ahhoz, hogy a művön feltüntessék a tervező nevét, a többi szerzővel legalább tervezőtársi viszonyban kell lennie, amit szerzőtársi viszonyoknak kell érteni.

Ezt erősíti meg az is, hogy az építészeti tervdokumentáción – a vonatkozó jogszabály szerint – fel kell tüntetni valamennyi felelős tervező, tervezőtárs, szakági társtervező, valamint a jogosultságok és kötelezettségek szempontjából mértékadó munkatárs nevét és tervezésben viselt szerepét, ez pedig túlmutat a szerzőtársi viszonyon: olyan személyek nevét is fel kell tüntetni, akik nem feltétlenül lesznek szerzői a műnek. A kamarai tag más tervező tervét saját terveként nem tüntetheti fel, tervezőként nem írhatja alá. Tervezőtársi viszony során létrehozott terv esetén – erre vonatkozó írásbeli megállapodás hiányában – a tervezőtársak egyenlőségét kell mértékadónak tekinteni, a közösen létrehozott tervvel kapcsolatos jogok, kötelezettségek és felelősségek tekintetében. Az írásban rögzített megállapodás alapján létrejött tervezőtársi viszony esetén pontosan rögzíteni kell annak minden lényeges elemét: a jogok, kötelezettségek és felelősség arányát, esetleges határait és mérték-

két.²³ E szabályok egyébként a szerzői jogi szabályokból is fakadnak, megjelenésük az Etikai Szabályzatban azzal jár, hogy a szerzői jogi szabályok megsértése egyben etikai vétségé is minősül.

A szerzőt a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni. (Ehhez kapcsolódik, hogy a mű említése esetén is szükséges a szerző megjelölése, de ez nem szabad felhasználás, hiszen ilyen esetben a mű tényleges felhasználása sem valósul meg.) Az, hogy ezt a szabályt a törvény a névfeltüntetés joga körében külön is megemlíti – nem csak a még védett művek egyes konkrét szabad felhasználásánál –, biztosítja, hogy a szerzői jog által (már) nem védett művek tekintetében is érvényesüljön a névjog, fel lehessen lépni a név elhagyása, nem megfelelő feltüntetésé vagy végső esetben a más nevének feltüntetésé ellen.

Ugyanez igaz az át- vagy feldolgozásokra, illetve a fordításokra is. Ez utóbbi miatt a védelem alatt már nem álló, és idővel az állagromlás miatt átépített létesítmények tekintetében is megköveteli a szerzői jog, hogy az eredeti építész nevének feltüntessék fel. Az Szjt. viszont kifejezetten rögzíti, hogy építészeti vagy műszaki alkotás tervének változatlan újabb felhasználása esetén csak az eredeti terv szerzőjét kell feltüntetni, még akkor is, ha egyébként más építész tervezőt bevontak a felhasználás (pl. építés) lebonyolításába.

Nem kizárt, hogy a szerző egyáltalán nem kívánja a közönség tudomására hozni a nevét, vagy éppen egyéb körülményei (például a szerződése) kötelezik arra, hogy ne gyakorolja a névfeltüntetés jogát. Ahogy fent már jeleztem, a tényleges szerző névfeltüntetés jogát nem keverendő össze a tervezési jogú tervező névfeltüntetés kötelezettségével, de a kettő összhangban való gyakorlása fontos.

Előfordulhat az is, hogy az alkotó művészi álnévet (felvett nevet) kíván használni. Ebben az esetben elnehezülhetne a szerzői jogok gyakorlása (például a felhasználások engedélyezése a névfeltüntetés megtiltása esetén), így mindaddig, amíg a szerző fel nem lép, az gyakorolja a szerzői jogokat, aki a művet nyilvánosságra hozta. A művészi álnév felvétele esetén figyelemmel kell lenni a névválasztás Ptk. 2:49. §-beli szabályaira is, amelyek szerint irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet felvett névvel is lehet folytatni, ha ez nem jár mások lényeges jogi érdekének sérelmével. A jogok gyakorlása ilyen esetben is problematikusá válhat. Művészi álnév használata a gyakorlatban az építészeti alkotások tekintetében éppen a tervezési joggal rendelkező tervezők esetében nem reális, hiszen nekik e joggal kapcsolatban a saját nevüket kell feltüntetniük.

A szerző a nevének feltüntetésével már nyilvánosságra hozott mű újabb, jogszertű felhasználása esetén is megkívánhatja, hogy azt a továbbiakban nevének feltüntetésé nélkül használják fel.

A szerző névfeltüntetés jogát abban az esetben is fennmarad – hasonlóan a többi személyhez fűződő jogához –, ha a vagyoni jogai átszállnak (például a munkaviszony keretében). Ha azonban ilyen művel kapcsolatban gyakorolja a szerző a visszavonási jogát, a munkáltató nem tüntetheti fel a továbbiakban a szerző nevét. Ugyancsak mellőzni kell a szerző kérésére nevének feltüntetését akkor is, ha a művön

²³ 15. § (1)–(4) bekezdés.

a munkáltató a munkaviszonyból eredő jogaival élve változtat, de a változtatással a szerző nem ért egyet. (Ez a szabály természetesen nem zárja ki, hogy a felek megegyezése esetén a szerző nevét mégis feltüntessék. Egyetértése esetén természetesen fel kell tüntetni azt.)

A szabad felhasználások szabályai egyes esetekben kifejezetten előírják, hogy a szerző nevét és a felhasznált mű forrását feltüntessék. Ezekben az esetekben a szabad felhasználás jogszerűségének feltétele az is, hogy a névfeltüntetés megtörténjen, ennek elmaradása esetén a felhasználás jogsértő. Ilyen szabad felhasználás az építészeti alkotások esetében a következő:

- az idézés;
- az átvétel;
- a napi eseményekhez kapcsolódó, időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek sajtóban való többszörösítése és nyilvánosságához közvetítése; az időszerű, napi eseményekről való tájékoztatás;
- a tudományos ismeretterjesztő előadás.

A szerző nevének és a felhasznált mű forrásának kifejezett előírása a fenti esetekben nem jelenti azt, hogy a többi szabad felhasználás esetén ne kellene feltüntetni a szerző nevét, de ezen alkalmakkor ennek különös jelentősége van. Az építészeti alkotások vonatkozásában a törvény külön is utal arra, hogy az ilyen alkotások tudományos ismeretterjesztő előadás, illetőleg iskolai oktatás céljára történő felhasználásakor ugyancsak meg kell jelölni a szerzőt.

A szerző követelheti, hogy szerzői minőségét senki se vonja kétségbe. E jogának gyakorlását biztosítja az a megdönthető vélelemrendszer is, amelyet *a szerzőség vélelmének* hívunk. Eszerint az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették. Ha nincs feltüntetve a művön a szerző, akkor azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet sajátjaként a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál (a továbbiakban: SZTNH) önkéntes műnyilvántartásba vetette és ezt közokirattal igazolja. Ha nem áll rendelkezésre ilyen közokirat (mert nem éltek a műnyilvántartásba való bejegyzés lehetőségével, vagy a közokirat megsérült, megsemmisült), az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki ezt közös jogkezelő szervezet által, a közös jogkezelés alá tartozó művekről, szomszédos jogi teljesítményekről, illetve jogosultakról fenntartott adatbázis alapján kiállított teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolja. Ilyen magánokiratot a közös jogkezelő szervezet önként vállalt szolgáltatásként – alapszabályával összhangban – saját tagja számára, a tag kérésére állíthat ki. Ha a szerző a művével ide sincs bejegyezve, az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, aki a művet először hozta nyilvánosságra.

Az SZTNH önkéntes műnyilvántartásába bármely szerzői (vagy kapcsolódó jogi jogosult, így az előadóművész, filmelőállító, rádió- és televíziószervezet, hangfelvétel-előállító) bejelentheti művét, illetve teljesítményét. Tekintettel arra, hogy az építészeti alkotásokról külön nyilvántartást vezetnek, az alábbiak elsősorban az építészeti alkotásokhoz kapcsolódó, de nem ekként értelmezett alkotások (például képzőművészeti alkotások) vonatkozásában lehetnek fontosak.

Amiért különösen fontos lehet e nyilvántartással megismerkednie a jogosultaknak, az az a tény, hogy amennyiben a műalkotáson vagy teljesítményen nem szerepel a jogosult neve, vagy ismeretlen (beazonosíthatatlan) álnevet használ, azt kell jogosultnak tekinteni, aki az SZTNH közhiteles nyilvántartásába bejelentette az alkotást. Tehát a jogosultak számára az SZTNH közhiteles nyilvántartása olyan funkciót lát el szerzői és szomszédos jogaik tekintetében, mint például egy ingatlan dologi jogai tekintetében az ingatlan-nyilvántartás. A mű önkéntes műnyilvántartásba vételére irányuló kérelmet a jogosult nyújthatja be egy erre a célra rendszeresített formanyomtatványon, papír alapon vagy elektronikus úton. A kérelemért igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetni a hivatalnak, ami a nyilvántartásba vételről közokiratnak minősülő tanúsítványt állít ki.

Az önkéntes műnyilvántartás közhiteles, vagyis a bejegyzett jogok és a feljegyzett tények fennállását hitelesen tanúsítja, illetve nyilvános, vagyis tartalmát bárki megismerheti, arról feljegyzést készíthet, továbbá hiteles másolat kiadását kérheti. Az SZTNH önkéntes műnyilvántartásának e tulajdonságai leginkább a felhasználói oldalt segítik az alkotások és jogosultak komplex mátrixában való eligazodásban. Az a felhasználó, aki szeretne mű- vagy teljesítményfelhasználásba fogni, de bizonytalan a jogosult pontos kilétét illetően, tájékozódhat e nyilvántartásból.

Az információk, amelyekhez a felhasználó hozzájuthat, a jogosulti kérelem tartalmát képezik. A kérelemben ugyanis szerepelnie kell a nyilvántartásba venni kért mű vagy teljesítmény címének, műtípusának, az egyedi azonosítást segítő további adatoknak, valamint a nyilvántartásba venni kért mű vagy teljesítmény hordozójának, továbbá a jogosultak nevének és lacímének.

A papír alapon benyújtott kérelemhez mellékelni kell a mű eredeti vagy másolati példányát, míg az elektronikus úton benyújtott kérelemhez csupán egy elektronikus példányra van szükség. A hivatal a papír alapon benyújtott kérelem esetén az általa kiállított tanúsítványhoz hozzáfűzi a jogosult által benyújtott műpéldányt, majd egy, az SZTNH bélyegzőjével és a tanúsítvány nyilvántartási számával ellátott, lezárt borítékba teszi. Elektronikus úton benyújtott kérelem esetén a példányt elektronikus tanúsítvánnyal látja el. A szerzőség igazolásához – például jogvita esetén, a bírósági eljárásban bizonyítékként – akkor használható fel e tanúsítvány, ha a zár és a boríték, elektronikus úton benyújtott kérelem esetén az elektronikus tanúsítvány sérülésmentes állapotban van.

Az SZTNH által vezetett önkéntes műnyilvántartás elsődleges funkciója tehát a szerzői és szomszédos jogi védelem tárgyi és személyi oldaláról egy minél teljesebb nyilvántartás építése annak érdekében, hogy a jogosultak személye minél szűkebb körben maradjon kérdéses, a szerzői és szomszédos jogok minél szélesebb körben érvényesülhessenek.

A közös jogkezelők nyilvántartás-vezetési kötelezettsége elsősorban gyakorlatiasabb céllal bír. Bár az építészeti alkotásokra nézve nincs bejegyzett közös jogkezelő szervezet, az építészeti alkotásokkal közvetlen kapcsolatban álló egyéb alkotások tekintetében (például képzőművészeti alkotások) e rendelkezéseknek is lehet jelentőségük, ezért ezeket itt röviden ismertetem.

A közös jogkezelői tevékenység ellátásának ugyanis kulcskérdése, hogy az egyes alkotásoknak kik a jogosultjai. Ha a jogosultak ismeretlenek, akkor a közös jogke-

zelő hiába végzi el a feladatát, szedi be a felhasználások után járó jogdíjakat, és kapcsolja azokat alkotásokhoz: nincs kinek kifizetni ezeket az összegeket. Sőt, ha a jogosult kitérére a felosztástól számított három éven belül nem derül fény, a közös jogkezelők a függőszámlákon őrzött jogdíjakat kötelesek átutalni a Nemzeti Kulturális Alapnak.

Minden közös jogkezelő szervezetnek törvényi kötelezettsége, hogy adatbázist tartson fenn az általa végzett közös jogkezelési tevékenység körébe tartozó bel- és külföldi művekről, kapcsolódó jogi teljesítményekről és a jogosultakról – egy bizonyítási eljárásban az érdekeltek, illetve egy felhasználó, aki felhasználás engedélyezése céljából keresi a jogosultat, ezen információkhoz juthat a közös jogkezelők adatbázisaiból. A HUNGART ennek megfelelően a képző-, ipar- és fotóművész alkotókról és a jogosultak jogutódjairól, valamint a hozzájuk tartozó alkotásokról vezet adatbázist.

A közös jogkezelő szervezetek adatbázisai – reflektálva a jogalkotó adatbázis építésre és működtetésre vonatkozó utasítására – elsősorban elektronikus, egyedileg hozzáférhető módon rendszerezett adatbázisok, melyek azonban nem közhitelesek, és az azokba foglalt adatok csak korlátozott feltételek, legfőképpen célhoz kötöttség mellett ismerhetők meg a nyilvánosság számára.

A bejelentő jogosultak kérelmére a közös jogkezelő szervezet teljes bizonyító erejű, magánokiratnak megfelelő tanúsítványt állíthat ki. A jogosulti vélelem harmadik lépcsőfokán helyezkednek el ezek a tanúsítványok, melyek alapján ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek vagy szomszédos jogi jogosultnak tekinteni, aki ezt a közös jogkezelő szervezet által kiállított teljes bizonyító erejű magánokirattal azt igazolni tudja.

E körben szólni kell továbbá az Építészeti Szerzői Jogi Nyilvántartásról, amely a 8/2020. (VI. 26.) MvM-rendelet szerint az Országos Építésügyi Nyilvántartás részét képező adatbázis, amely az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (a továbbiakban: Étv.) 2. § 4. pontja szerinti építtető és a vele szerződő tervező közös nyilatkozata, vagy – e rendeletben meghatározott esetben – a szerzői jogi jogosult önkéntes nyilatkozata alapján tartalmazza az építészeti-műszaki dokumentációhoz, valamint az az alapján megépült építményhez fűződő szerzői vagyoni jogokra vonatkozó adatokat. A rendelet hatálybalépését követően létrejött tervezési szerződés alapján keletkezett építészeti alkotás esetében az építtető és a tervező közös nyilatkozatban, az építészeti-műszaki dokumentáció tervező általi átadását követő harminc napon belül a nyilvántartás részére átadja a szerzői vagyoni jogokra vonatkozó és az Étv. 59/B. § (1) bekezdésében meghatározott adatokat (amelyek között szerepelnek a tervező nevére vonatkozó adatok is).

A rendelet hatálybalépését megelőzően létrejött építészeti alkotás esetében bármely szerzői jogi jogosult nyilatkozhat a művön fennálló szerzői vagyoni jogi jogosultságáról, valamint arról, hogy tudomása szerint más személynek a művön ilyen jogosultsága fennáll.

Fontos azonban, hogy a nyilvántartásba való bejegyzés nem keletkezteti a szerzői jogot, sem a felhasználási jogokat, és a jogosult akkor is gyakorolhatja a jogait, ha nem szerepel ebben a nyilvántartásban, hanem jelen állapotában tájékoztatásra

szolgál. A bejegyzéshez szükséges nyilatkozattétel leginkább a jogosultak érdekét szolgálja azzal, hogy bizonyítási eljárásban bizonyítékként szolgálhat, még ha a hatályos jogi szabályozásban nem is kapcsolódik hozzá szerzőségi vélelem. Ezen aspektusok miatt a nyilvántartás nem is közhiteles.

Itt szükséges említeni az Etikai szabályzat vonatkozó rendelkezéseit. Ezek szerint a kamarai tag felelős tervezőként nem írhat alá olyan tervet vagy dokumentációt, amelynek elkészítésében nem e minőségében vett részt, nem az ő szellemi alkotása, és nem irányításával és ellenőrzésével készült. Az aláírási kötelezettség egyben a névfeltüntetési jog gyakorlása is, ha az ő szellemi alkotása a terv.²⁴

Továbbá a kamarai tag szakmagyakorló köteles az általa készített építészeti-műszaki tervet, szakmai véleményt, szakvéleményt, vagy bármely más szakmagyakorlási tevékenységével összefüggő dokumentumon annak dátumát, nevét és tevékenységére vonatkozó kamarai jogosultsági számát feltüntetni, kivéve, ha a jogszabály, vagy indokolt szerződéses kötelezettsége másként rendelkezik. Ebből következően a kamarai tagnak nemcsak joga, de kötelezettsége is nevének feltüntetése, amely csak jogszabály vagy indokolt szerződési megállapodás alapján mellőzhető.

Barta Judit ismerteti cikkében azt az esetet, amikor az építésztervező egy magántulajdonban lévő, kereskedelmi és szolgáltató tevékenységhez kapcsolódó épületet tervezett Eger városában, mely felkeltette a közvélemény érdeklődését. Az épület átadásáról a helyi lap tudósított, a cikkhez kapcsolódóan az épület teljes képét leközzölték. Az építésztervező, aki az engedélyezési és kivitelezési dokumentációt is készítette, kérte nevének, mint szerzőnek a feltüntetését a kép mellett. Az újság megtagadta a kérést azzal a kifogással, hogy az gazdasági reklámnak minősülne. A bíróság azonban megállapította, hogy – amellett, hogy a mű felhasználása szabad felhasználás, de csak a szerző nevének feltüntetése mellett – ez a névfeltüntetés önmagában nem is minősül reklámtevékenységnek.²⁵

d) Az integritásvédelemhez fűződő jog

A szerzőnek a gyakorlatban is meghatározó jelentőségű személyhez fűződő joga a mű egységének (integritásának) védelméhez kapcsolódik. Eszerint pedig sérti a szerző személyhez fűződő jogát művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy a mű más olyan jellegű megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos bármilyen visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.

E szabály alapján a szerzőnek lényegében a jogsértéstől való utólagos eltiltásra irányuló joga van. Ugyanakkor a Ptk.-nak a személyhez fűződő jogok gyakorlására irányuló általános szabálya szerint – amely ebben az esetben is háttérnorma –

²⁴ 5. § (3) bekezdés.

²⁵ BARTA Judit: *Építészeti alkotások szerzői jogi védelme és a gazdasági reklámozás némely összefüggései megtörtént esetek kapcsán = Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2011, 6. sz., 105-106.*

a szerzőnek lehetősége van előzetesen is hozzájárulni a mű egységének fenti cselekményekkel történő megváltoztatásához (feltéve, hogy az nem sért közérdeket).

A jogsértő megváltoztatás *irányulhat közvetlenül a mű „testére”* például úgy, hogy egy zeneműből elhagynak néhány ütemet, egy építészeti alkotásból elemeket, vagy egy versből kimarad néhány versszak. Nem vonatkozik ez arra, ha a szerző engedélyével használják fel az építészeti alkotást úgy, hogy a megépítés során néhány része nem kerül megvalósításra.

Lehetséges azonban az is, hogy *a megváltoztatás csak közvetetten érinti a művet, közvetlenül annak körülményeire hat.* Ilyen eset lehet az, ha például a mű olyan környezetbe kerül, amellyel az alkotó nem ért egyet. Ez a kérdés különös élel merül fel a térben elhelyeztetet alkotások esetében, amelyekben az alkotók világnézetével, értékrendjével ellenkező környezetbe kerül a művük.

A mű egységének védelméhez fűződő jog gyakorolhatósága sajátosan alakul, ha a jogosult és a potenciális jogsértő között felhasználási szerződés van. *Ha a szerző a mű felhasználásához hozzájárult, a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani.* Ha e kötelezettségének nem tesz vagy nem tud eleget tenni, a felhasználó a változtatásokat hozzájárulása nélkül is végrehajthatja. Ha tehát a felhasználó hajtja végre ezeket a változtatásokat, az nem lehet jogsértő (vagyis sem szerződésszegés, sem a személyhez fűződő jog sérelme nem valósul meg). Ha azonban ez a technikailag szükséges változtatás túlterjed a szükségességen és a szerző becsületére vagy hírnevére is sérelmes, akkor az sértheti a mű integritását.

Az SZJSZT a 2/2001. ügyben mondta ki, hogy az Szjt. 9. §-ának (1) bekezdése szerint a szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és vagyoni jogok – összessége. A 9. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át és a szerző nem mondhat le róluk. Ezért a személyiségi jogok sérelmére alkalmas változtatásokhoz általános jelleggel előre nem járulhat hozzá a szerző, mert ez az e jogokról való előzetes lemondást jelentené. Más kérdés, hogy magának a jognak a gyakorlása természetesen nem kötelező annyiban, hogy a szerző maga jogosult eldönteni, elfogad-e olyan konkrét, egyértelműen azonosított változtatásokat, amelyek a mű külső megjelenését vagy a rendeltetésszerű használatát érinthetik (ennek ellentétére utal az előző mondatban az „általános jelleggel előre nem járulhat hozzá” szövegrész).

Az átdolgozás engedélyezése nem jogosítja fel a felhasználót a mű egységének megsértésével járó használatra. Vagyis még ha kap is a felhasználó engedélyt az átdolgozásra, a felhasználás ebben az esetben sem történhet torzítással, megcsonkítással, illetve a szerző becsületére, jó hírnevére sérelmes megváltoztatással, egyéb visszaéléssel, kivéve, ha ehhez a szerző kifejezetten hozzájárult.

Az építészeti alkotások tervei esetében az Szjt. sajátos rendelkezéseket is megállapít az integritásvédelem megsértése kapcsán. Eszerint a mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja. Fontos különbség a fent

említett általános szabályhoz képest, hogy eszerint az építésznek az integritásvédelem megsértése esetén nemcsak az utólagos fellépéshez van joga, hanem ennek a tényállásnak az alapján előzetes hozzájárulása is szükséges az ide eső megváltoztatásokhoz. Hangsúlyozni szükséges, hogy ez a szabály nem az épületnek, hanem a tervnek a megváltoztatását tiltja, tehát ilyen módon csupán a tervezői átalakítást korlátozza. Ha az épület tulajdonosa maga változtatja meg az épület külső megjelenését vagy rendeltetészerű használatát anélkül, hogy a tervet megváltoztatnák, nem minősül szerzői jogsértésnek, kivéve, ha az általános szabály megsértése valamely más módon valósul meg.

A BDT2010. 2329. szerint az építmény tulajdonosát megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa vagy azt elbontsa. A tulajdonos használati jogának rendeltetészerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét. A tervező szerzői joga szempontjából a felhasználó hasznosítási jogosultságait érdekösszeméréssel kell mérlegelni.

45

Számos jogeset foglalkozik azzal az értelmezési kérdéssel, hogy ez a rendelkezés hogyan viszonyul az integritásvédelem általános szabályához. Álláspontom szerint a helyes értelmezés az, hogy az építészeti alkotásokat illetően nem szűkebb az integritásvédelem, az itt említett speciális szabály ugyanis csak értelmezi az általános szabály azon alakzatát, amely az integritásvédelmet a mű jogosulatlan megváltoztatásaként is megvalósultnak tekinti. Másképp szólva: az építészeti alkotások és terveik szerzőit valamennyi esetben megilleti az integritásvédelem, azaz sérti az építész jogát a mű mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes. E kérdés más aspektusból is felmerül, még hozzá az átdolgozás esetében, amelyre az átdolgozási jog tárgyalásánál keritünk sort.

Az SZJSZT a 38/07/1. ügyben mondta ki, hogy a szerző javára fennálló, az Szjt 13.§-ban meghatározott, a mű egységének védelmére szolgáló személyhez fűződő jog – az alább meghatározott feltételek és körülmények fennállása esetén – alkalmas lehet a tulajdonosi megsemmisítés elleni igény (megtörtént megsemmisítés esetén nem vagyoni kártérítési igény) érvényesítésére. A tulajdonosi megsemmisítés a mű egységének védelme körében szabályozott, a mű más olyan csorbításának minősülhet, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes. A tulajdonosi megsemmisítés általában csak akkor alkalmas a szerző becsületének vagy jó hírnevének sérelmére, ha megszakítja egyrészt a szerző és a műve között fennálló szellemi kapcsolatot, másrészt pedig a közt (közönséget) is megfosztja a mű érzékelésének lehetőségétől. Emiatt elsősorban a szabadban álló, bárki által érzékelhető, értékes képzőművészeti alkotások eredeti műpéldányának megsemmisítése esetén jöhet csak szóba az integritáshoz fűződő jog megsértése. Az integritáshoz fűződő jog esetleges megsértését mindig össze kell mérni megsemmisített (megsemmisítésre szánt) eredeti műpéldány tulajdonosának a szerzői joggal azonos súlyú alkotmányos védelemben részesülő dologi tulajdonjogával, pontosabban az annak részét képező rendelkezési jog tulajdonjoggal való felhagyásban

álló részjogosítványával. Ha a tulajdonos megsemmisítéshez fűződő érdeke jogszerű, és súlyosabban mérlegelhető, mint a szerző integritáshoz fűződő joga, a szerzői jogérvényesítés nem vezethet sikerre. Ha azonban a tulajdonos nem rendeltetésszerűen gyakorolja a megsemmisítéshez fűződő (a tulajdonjoggal való felhagyásra) vonatkozó jogát, azaz visszaél a tulajdonjogával, a szerzői igényérvényesítésnek van tere.

Az SZJSZT a 29/2001. számú véleményében részben elkészült mű átdolgozásának tekintette a korábbi tervdokumentációban ábrázolt tartószerkezet részleges felhasználásával, részleges átalakításával, részleges bontásával, valamint új tartószerkezeti elemek alkalmazásával létrejött alkotást.

Az SZJSZT a 38/2001. véleményében rögzítette, hogy az eljáró tanács a rendelkezésre bocsátott jelenlegi helyzetet rögzítő tervek, valamint az átépítésre vonatkozó tervek alapján megállapította, hogy az átépítés az építmény külső megjelenését lényegesen megváltoztatja. Így a déli homlokzaton, a földszinten meglévő szélső ablakok 7-7 méter szélességben befalazásra kerülnek, és az ablakokra hálós rács kerül elhelyezésre. A keleti és nyugati homlokzatokon a meglévő ablakok helyett kevesebb ablakot helyeznek el, minden egyes traktus szélső ablakmezőinek befalazása árán. A tetőtérben a kopilit üvegfal helyére ajtó és ablak kerül. Az északi homlokzaton a közzépső traktus üvegfa helyett közepén egy sor kettős ablak kerül beépítésre.

Az eljáró tanács állásfoglalása szerint a fentiek egyértelművé teszik, hogy a homlokzaton végrehajtandó változtatások az épület külső megjelenését jelentősen befolyásolják.

A földszinten és az I., II. és III. emeleten tervezett változtatások több helyen alapvetően új kialakítást eredményeznek. Megszűnik a főzőkonyha, válaszfalak beépítésére kerül sor. A főzőkonyha, valamint a fogdák elhelyezésének megváltoztatása és a dühögő építése a rendeltetésszerű használatot befolyásolja.

4. Az építészeti alkotáson fennálló vagyoni jogok

a) Többszörözés

A szerző legalapvetőbb és legrégebbi joga, hogy *a művét többszörözze, és hogy erre másnak engedélyt adjon*. Hogy ez mennyire fontos joga a szerzőnek, kifejezi az is, hogy az angol nyelvben magát a szerzői jogot is a „másolás joga” (copyright) névvel írják le.

Ez a jog annál szélesebb körben fog át tevékenységeket, mint amelyeket a köznyelvben másolásnak nevezünk. Ide tartozik ugyanis az alkotások első rögzítésének engedélyezése is, amelynek különös jelentősége van az improvizatív – így különösen például a zenei rögtönzések, a performance-jellegű – alkotások esetében, amelyek szerzői jogi védelmet élveznek rögzítettség nélkül is. Ebből fakadóan a jogosult kizárólagos joga arra is kiterjed, hogy döntsön arról, kívánja-e egyáltalán a műve rögzítését, vagy sem. Ilyen, első rögzítés (és emiatt egyben engedélyköteles többszörözés) az építészeti alkotások esetében az, ha a felépített alkotásról leképezik az elveszett tervet, vagyis rekonstruálják azt, tehát ez nem szerzői jogon kívüli tevékenység. (Amennyiben a leképezés meghaladja a pontos lerajzolás szándékát, ott meg kell vizsgálni, hogy a kiegészítés/elvétel eléri-e az átdolgozás szintjét. Lásd lejjebb.)

Többszörözésnek minősül *a művek és a teljesítmények anyagi hordozón való – közvetlen vagy közvetett – rögzítése bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen, valamint egy vagy több másolat készítése a rögzítésről*. Az anyagi hordozón való többszörözés azt jelenti, hogy az alkotásnak bármely fizikai, megtestesült hordozóra való rögzítése többszörözés. Így többszörözésnek minősül az, ha például papírlapra, CD-re, DVD-re, memóriakártyára vagy számítógép-monitorra történik a többszörözés. Közvetlen a többszörözés, ha egy létező műpéldányról – például a tervről – készül, és közvetett, ha a televízióban bemutatott épületet valaki a látottak alapján (tehát fizikai műpéldány nélkül) lerajzolja. A többszörözés különböző módjai többek között a kézzel, írógéppel való másolás, a fényképezéssel, mobiltelefonnal való rögzítés, a szkennelés, e-mailben való példánycsatolás is. A többszörözés megvalósul akkor is, ha a létrejövő példány hosszú távra készül, és abban az esetben is, ha másodpercek után törlésre kerül.

Egyes esetekben a többszörözés tömegesen valósul meg, emiatt pedig a szerzőnek nincs tényleges lehetősége egyedileg engedélyezni minden egyes példány létrehozatalát. Ám éppen a tömegességük miatt nem lenne indokolt, ha ezen cselekményeknek az engedély alól való mentesítése azzal a következménnyel járna, hogy a felhasználásokért az alkotó semmiféle ellenszolgáltatást nem kap. Az ilyen többszörözéseknek jelentős körét teszik ki a magáncélú, valamint az egyes, konkrét körülmények szerint meghatározott, intézményi célú többszörözések. Ezek fejében a jogosultat engedélyezési jog nélküli díjigény illelheti meg.

A díjigénynek az építészeti alkotások szempontjából releváns típusa azokat a magáncélú többszörözéseket fedi, amelyek fénymásolással vagy más hasonló

módon, papíron vagy más hasonló hordozón (a továbbiakban együtt: reprográfia-
val) valósulnak meg. A díjat a reprográfiára szolgáló készülék gyártójának, külföldön
gyártott készülék esetében pedig a jogszabály szerint vám fizetésére kötelezett
személynek, vagy – vámfizetési kötelezettség hiányában – egyetemlegesen a készü-
léket az országba behozó személynek és az azt belföldön először forgalomba hozó
személynek kell megfizetnie. E díjon felül a reprográfiára szolgáló készüléket ellen-
érték fejében üzemeltető személy is köteles díjat fizetni. Mindkét díjat a Magyar
Reprográfiai Szövetség érvényesíti. Azoknak a készülékeknek a teljes felsorolását,
amelyek reprográfiára szolgálnak, külön kormányrendelet állapítja meg, ezen a listán
szerepel többek között a nyomtató, fénymásoló, szkener, fax. E díjból az építészek
jelenleg nem részesülnek. Bár a magáncélú másolásból (lásd alább) csak maguk az
építészeti művek vannak kizárva, a tervek nem, a díj felosztásáról szóló törvényi
rendelkezések azonban nem juttatnak a díjból az építészeti tervek szerzői számára.

b) Terjesztés

A többszörözés felhasználásával gyakran szorosan összekapcsolódik a terjesztés
cselekménye, ugyanis az eredeti vagy a többszörözéssel létrehozott, fizikai műpél-
dányokat, teljesítményeket el is kell juttatni a közönséghez. Ennek a legrégebbi, ha-
gyományos módja a terjesztés, mely felhasználási mód alá az Szjt. sokféle cselek-
ményt sorol.

Terjesztés az alkotás eredeti példányának vagy többszörözött példányainak
a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozattal vagy
forgalomba hozatalra történő felkínálással. A terjesztés magában foglalja különösen
az alkotás fizikai példánya tulajdonjogának átruházását és bérbeadását, valamint
annak forgalomba hozatali céllal történő behozatalát az országba. A terjesztés joga
kiterjed az alkotás egyes fizikai példányainak a nyilvánosság részére történő ha-
szonkölcsönbe adására is. *A felhasználási engedély tehát ezekben az esetekben arra
vonatkozik, hogy a felhasználó harmadik személyek (a közönség) számára eladja,
bérbeadja, vagy haszonkölcsönbe adja az alkotást.*

Digitális terjesztésről akkor beszélhetünk, amikor az alkotások anyagi formában
létező példányaihoz nem boltokban, könyvtárakban, kölcsönzőkben juthatunk hoz-
zá, hanem például online módon, például az Amazonon, a Bookline-on. Az alkotás
nem anyagi formában történő „online terjesztése” a szerzői jog szempontjából nem
a terjesztés, hanem a nyilvánossághoz közvetítés felhasználása alá esik.

Ha az alkotás példányát a jogosult vagy az ő kifejezett hozzájárulásával másva-
laki, adásvétellel vagy a tulajdonjog egyéb módon történő átruházásával az Európai
Gazdasági Térségben forgalomba hozta, a terjesztés joga az így forgalomba hozott
példány tekintetében – a bérbeadás, a haszonkölcsönbe adás és a behozatal joga
kivételével – a továbbiakban nem gyakorolható. Ezt nevezzük a terjesztési jog
kimerülésének. A jogkimerülést követően az érintett példány további tulajdonjog
átruházással járó terjesztéséhez nem kell a jogosult engedélye, erre épül például az
antikvár kereskedelem. A jogkimerülés nem vonatkozik arra, ha az alkotás példány-
nak a jogosult csak a bérbeadását vagy haszonkölcsönbe adását engedélyezte.

Arra sem vonatkozik, ha az először tulajdonjog átruházással terjesztett példányt a későbbiekben kívánják bérbeadni vagy haszonkölcsönbe adni. Fontos, hogy a jogkimerülés csak a jogszerűen forgalomba hozott példányok tekintetében értelmezhető: ha az első forgalomba hozatalra nem jogszerűen került sor, a jog kimerülése sem következik be, így az ilyen módon forgalomba bocsátott művek, teljesítmények további terjesztése is jogsértő.

A bérbeadással történő terjesztés joga az építészeti, az iparművészet és az ipari tervezőművészet körében csak a tervekre vonatkozik.

c) Kiállítás

A képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotások rendes felhasználási módja a kiállítás, ami nem más, mint a mű jelen lévő közönség számára történő értékelhetővé tétele – tartalmában igen hasonlít tehát a nyilvános előadáshoz. A kiállításhoz – kivéve, ha a művet közgyűjteményben őrzik – a szerző beleegyezése szükséges. (Sztj. 69. §.)

Az érintett alkotások úgynevezett egypéldányos művek, amelyek a létrehozatalukat követően gyakran hamar kikerülnek az alkotó rendelkezéséből más tulajdonába. Amiatt pedig, hogy az egyetlen példány felett másnak, mint a szerzőnek van rendelkezési joga, a szerzői jogok gyakorlása is elnehezülhet. A tulajdonos joga és a szerzői jog ugyanis egymással egyenlő erősségű jogok. Az Sztj. emiatt a szerző javára korlátozza a tulajdonos jogát, amikor előírja, hogy ezen alkotások tulajdonosa köteles a művet a szerzői jog gyakorlása végett időlegesen a szerző rendelkezésére bocsátani, ha ez méltányos érdekét nem sérti.

A névfeltüntetés a kiállítás esetén is kötelező. Ha valaki a művet e nélkül állítja ki, az nemcsak a névfeltüntetés jogát, hanem a kiállítás jogát is sérti.

Fontos kérdés lehet, hogy az építészeti tervek tekintetével megilleti-e az építész a kiállítás joga. Tekintettel arra, hogy az Sztj. kifejezetten nem említi a kiállítás jogát az építészeti alkotások kapcsán, ezért nem lehet arra következtetni, hogy az építésznek nevesített kiállítási joga lenne. Álláspontom szerint azonban az Sztj.-nek a felhasználásokra vonatkozó általános szabályaiból, amelyek a szerző számára fenntartják a mű valamennyi felhasználására vonatkozóan az engedélyezési jogát, le lehet vezetni azt, hogy az építészeti terv szerzőjének is van engedélyezési joga a műve ilyen felhasználása tekintetében.

d) Nyilvánossághoz közvetítés

Ez a felhasználási mód többféle cselekménnyel történhet, amelyekben (a magyar szerzői jog fogalomrendszerében) az a közös, hogy a mű hozzáférhetővé tétele a felhasználótól távol lévő közönség, nyilvánosság számára valósul meg.

A nyilvánossághoz közvetítés az építészeti alkotások tekintetében ugyan másodlagos jelentőségű, de megvalósulhat. Ennek körébe tartozik a földfelszíni, műholdas

és kódolt sugárzás és ezen kívül megtörténhet a nyilvánossághoz közvetítés vezeték útján vagy más módon, a nyilvánosság számára lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel, illetve bármely egyéb módon. A nyilvánossághoz közvetítés körébe sorolandó még a továbbközvetítés az eredetihez képest más szervezet útján, és ennek altípusa, az egyidejű, változatlan és csonkítatlan továbbközvetítés is. E széles technológiai megoldási eszköztárral megvalósítható felhasználási módból a jelen írásban a lehívásra hozzáférhetővé tételt tárgyaljuk, mivel ennek van érdemi jelentősége az építészeti tervek és felépített alkotások szempontjából.

Az Szjt. szól a nyilvánossághoz közvetítés azon esetéről, amikor a közönség tagja a lehívás helyét és idejét maga választhatja meg. A szakzsargonban lehívásra hozzáférhetővé tételnek, *on-demand* felhasználásnak vagy egyszerűen internetes közzétételnek is hívják ezt a felhasználást. E felhasználási mód két nagy kategóriába bontható tovább, az egyikbe a *download* (azaz saját példány generálásával végződő elérhetővé tétel), a másikba pedig a *streaming* (azaz érzékelésre alkalmas módon elérhetővé tétel) típusú cselekmények tartoznak.

Az építész megilleti a lehívásra hozzáférhetővé tétel joga a terv és a felépített mű tekintetében is.

e) Átdolgozás

Az átdolgozás a szerző kizárólagos joga. Az átdolgozás *a mű olyan felhasználása, amelynek során (akár egyetlen, akár több) műből egy másik mű jön létre*. Az átdolgozás eredményeként többszerzős, egymásból származtatott (úgynevezett származékos) művek jönnek létre, amelyeknek számos szerzői jogi specialitása van.

Az átdolgozás során az eredeti műből egy új, származékos mű jön létre, amely az átdolgozás következtében szintén magában hordoz az eredeti mű egyéni, eredeti jellegétől elkülöníthető, átdolgozótól származó és az átdolgozásban megjelenő egyéni, eredeti jelleget. Ez alapján lehet elhatárolni az átdolgozásnak minősíthető eseteket azoktól az esetektől, amikor csupán a mű valamely nem egyéni, eredeti jellegű megváltoztatása történik meg, de új mű nem jön létre. Továbbá ez különbözteti meg az átdolgozásokat azoktól az esetektől is, amikor a tevékenység ugyan egyéni, eredeti mű létrehozására irányul, de az „alapanyag” nem szerzői mű. Azt sem tekintjük átdolgozásnak, ha az alapanyag ugyan szerzői mű, de már nem áll védelem alatt. Továbbá akkor sem beszélünk átdolgozásról, ha a korábbi és az újonnan létrejövő mű közti kapcsolat ennél gyengébb, például csupán ihletről vagy stílusutánzásról van szó. (Lásd fent.)

Az SZJSZT a 19/2001. véleményében arra jutott, hogy az az engedélyezési terv, amely 96,87%-ban azonosnak tekinthető a módosított engedélyezési tervvel, azonos műnek tekinthető.

Az SZJSZT a 09/08/1. számú ügyben kimondta, hogy építészeti alkotások nyelvére lefordítva a szakvélemény alapjául szolgáló tervek vonatkozásában, a három fázisban már meglévő épület új épületszárnyal való kiegészítése a meglévő épülethez csatolása is az eredeti mű átdolgozásának minősül.

Az átdolgozás vagyoni joga szoros kapcsolatban áll a mű integritásához való, személyhez fűződő joggal: *a szerző által a mű átdolgozására adott engedély nem akadályozza azt, hogy az átdolgozás során végzett valamely átalakítás a szerző személyhez fűződő jogait, különösen a mű integritásának védelmét sértse.* Ennek esélye csökkenthető a részletes felhasználási engedéllyel, de ha ilyen nem kötöttek, akkor a szerző a jogai védelmében felléphet.

Az átdolgozások esetében felmerül a névfeltüntetés joga is, hiszen ilyenkor *az eredeti és a származékos mű szerzőjének nevét egyaránt fel kell tüntetni.*

Az átdolgozáshoz a szerző hozzájárulását felhasználási szerződéssel adja meg. *A felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására,* azaz erről kifejezetten rendelkezni kell a felhasználási szerződésben. Ugyanakkor viszont, ha a szerző a mű (bármely, akár átdolgozásnak minősülő, akár azt el nem érő) felhasználásához hozzájárult, akkor a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani. Ha ezt a kötelezettségét nem teljesíti, a felhasználó a változtatásokat maga, külön hozzájárulás nélkül is végrehajthatja.

Az átdolgozási joggal rendelkező eredeti szerző és az átdolgozó (itt: felhasználó) szerző a védelmi időn belül (a szerző életében és azt követően 70 évig) össze lesznek láncolva, azaz az átdolgozás védelmi ideje kihat az átdolgozott műre is, de csak olyan módon, hogy az átdolgozás felhasználásához végig szükséges az eredeti szerző (illetve jogutódja) hozzájárulása is. Emiatt pedig különös jelentősége van annak, hogy keletkezik-e a védelmi idő szempontjából közös mű, és egy további átépítés mely részt érinti.

Az átdolgozás vagyoni joga kapcsán sokszor felvetődik az a kérdés, hogy az eredeti mű szerzői jogosultjának engedélye nélkül született átdolgozás szerzője részeseülhet-e egyáltalán szerzői jogi védelemben. Itt az az ellentmondás feszül, hogy ez a szerző, bár egyéni, eredeti jelleggel bíró, tehát a szerzői jogi védelem feltételeit kimerítő alkotást hozott létre, önmaga szerzői jogot sértett ezzel a tevékenységével. A szerzői jogi védelem azonban nem szabja a védelem keletkezésének feltételéül, hogy a szerzői alkotás csak akkor állhat védelem alatt, ha az más szerzői jogát nem sérti. Ezért ki kell mondani, hogy a származékos mű szerzőjét is megilleti a szerzői jogok összessége. Ez a kívülálló harmadik személyek, de még az érintett eredeti mű szerzője felé is azt jelenti, hogy a származékos művet a származékos mű szerzőjének engedélye nélkül nem használhatják fel, illetve e szerző személyhez fűződő jogait is tiszteletben kell tartani. A származékos mű jogsértés állapotában lévő szerzője azonban az eredeti mű szerzőjének jogsértési igényeivel szembesül, amelyek között az eltiltás és abbaahagyás, sőt az eredeti állapot helyeállítása is szerepel, illetve a művet felhasználni maga is csak az eredeti szerző engedélyével tudja. Nem engedélyezett, de érdeklődésre számot tartó származékos alkotások esetén ez az állapot feloldhatatlan patthelyzetet eredményezhet.

Védett művek átdolgozása esetén *a jogdíjaknak az eredeti és származékos szerző közötti megosztására alapvetően a szerzői jogosultak megállapodása az irányadó.*

A szerzői jogdíj a származékos szerzőt a szerzői hozzáadott teljesítményének az arányában illeti meg.

f) Az átdolgozási jog, valamint a tulajdonosi jogok ütközései, a megsemmisítés értelmezése, a közbeszerzési eljárás lefolytatása

52 Az építészeti alkotások esetében különös jelentősége van a szerző és az átdolgozó érdekviszonyán kívül az építész és a tulajdonos viszonyának, az ezen szerepekben felmerülő érdekütközések rendezésének. Az építészeti alkotások úgynevezett egy-példányos művek, amelyek a létrehozatalukat követően jellemzően hamar kikerülnek az alkotó rendelkezése alól és átkerülnek más tulajdonába. Ez igen gyakran azzal a következménnyel jár, hogy sem az alkotó, sem harmadik személy, a közönség szélesebb köre nem tud hozzáférni az alkotáshoz. Amiatt, hogy az egyetlen példány felett másnak, mint a szerzőnek van rendelkezési joga (ami egyébként nem szerzői, hanem csupán tulajdoni tartalmú rendelkezést jelent), a szerzői jog gyakorlása is elnehezülhet. Különös jogi figyelmet igénylő kérdés, hogy az építészeti alkotásokon fennálló tulajdonjog nem jelent szükségszerűen szerzői, felhasználási jogok feletti rendelkezési jogot, ezek gyakran elválnak egymástól. (Még a nemzeti tervvagyonba tartozó tervek esetében sem feltétlenül esik egybe a szerzői jogi jogosult és az épület tulajdonosa.)

Abból az általános jogértelmezési elvből kell kiindulni, hogy amennyiben egy ügyben azonos szintű védelmet élvező jogok ütköznek egymással, akkor a jogértelmezőnek meg kell találnia a kívánatos egyensúlyt ezek között. Amennyiben ezt a kiegyensúlyozást a jogalkotó nem végzi el, erre a joggyakorlatnak (elsősorban a bíróságoknak, illetve más jogértelmezésre feljogosított szervezeteknek) kell sort kerítenie. A magyar jogi szabályozás mind a polgári jogi tulajdonjogot és birtoklást, használatot, hasznosítást tartalmazó korlátolt dologi jogot, például haszonélvezet (a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény), mind a szerzői vagyoni és személyhez fűződő jogokat (az Szjt.) törvényi szinten biztosítja, méghozzá egyformán abszolút szerkezetű rendelkezési jogként. Mindegyik jognak van kiterjedt emberi jogi háttere (részben azonos emberi jogból, a tulajdonhoz fűződő emberi jogból származtathatók) hozzá tartozó, az összemérésre épülő joggyakorlattal, és ezeket a nemzetközi szerződéseknek megfelelően az Alaptörvény is biztosítja és kifejezetten előírja az összemérés szükségességét a Szabadság és Egyenlőség fejezet I. cikkének (3) bekezdésében.

Ezzel az összemérési és kiegyensúlyozási elvárással a bírói gyakorlat összhangban áll. Az építészeti alkotásoknak, illetve azok terveinek a tulajdonosi joggyakorlás keretében történő felhasználásaival kapcsolatosan az elmúlt másfél évtizedben kialakult és megszilárdult, a jóhiszemű joggyakorláson és a joggal való visszaélés tilalmán, illetve a szerzői jogok és a tulajdonjog összemérésén alapuló releváns bírósági joggyakorlat értelmében az átdolgozásra vonatkozó engedélyt a szerző nem tagadhatja meg, ha a felhasználás a tulajdonos oldalán megjelenő módon közérdeket szolgál. Mindez nem érinti azonban az előzetes engedélykérés és a díjfizetés kötelezettségét, sem a személyiségi jogai tiszteletben tartásának követelményét.

Ismert, hogy a Legfelsőbb Bíróság BH 427.2005. szám alatt a Pfv. 20.303/2005. sz. határozatában foglaltak alapján „a tulajdonost megilleti azon jogosultság, hogy a tu-

lajdonában álló épületet annak szükségessége esetén – átépítse, illetve annak építészeti kialakítását, rendeltetését megváltoztassa.” Az LB hivatkozott döntése alapján ez a Ptk.-ban foglalt tulajdonosi rendelkezési jog immanens részét képező jogosultság.

Hasonló álláspontra jutott a Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 24. 712/2001/6. számú ítéletében, melyben kijelentette, hogy a tulajdonost „megilleti tehát az a jogosultság, hogy a tulajdonában álló épületet, ha annak reális igénye felmerül, átalakítsa, bővítsé, funkcióját, rendeltetését megváltoztassa vagy az épületet teljes egészében átépítse. Ezek a rendelkezések önmagukban nem sértik a tervezőt megillető szerzői jogokat.” Eszerint tehát a tulajdonosi joggyakorlás során figyelemmel kell lenni a szerzői jogokra is.

Hasonló megállapításokat lehet találni a BDT2010. 2329-ben. „Az építmény tulajdonosát megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa vagy azt elbontsa. A tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét. A tervező szerzői joga szempontjából a felhasználó hasznosítási jogosultságait érdekösszeméréssel kell mérlegelni.” A bíróság ebben a döntésben kifejezetten hangsúlyozza az érdekek összemérésének szükségességét. Ebben az ítéletben a Szegedi Ítéltábla azt is kimondta, hogy „Az építmény – akár jogosulatlan – megváltoztatása, azaz átépítése a tulajdonos rendelkezése alapján valósulhat meg. A Ptk. 99. §-ából következően a tulajdonost megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa, vagy azt akár elbontsa. A tulajdonosi jogokból következik, hogy a tervező szerzői jogára hivatkozással nem akadályozhatja meg a tulajdonos számára szükségessé vált munkálatok elvégzését, mindezeket nem kifogásolhatja pusztán azon az alapon, hogy az a terveitől való eltérést jelent, amellyel esetlegesen az épület külső megjelenése is megváltozik. A tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés, az ebben megvalósuló felhasználási magatartás ezért nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét (BH2005. 427.). A tulajdonos érdekei tehát elsőbbséget élvezhetnek olyan esetben, amikor gyakorlati okok teszik szükségessé a továbbépítést és a kisebb fokú, a funkció érvényesülését segítő módosításokat.”

A BDT 2008. 1756. szerint „nem minősül visszaélésszerű joggyakorlásnak, ha a szerző az építészeti alkotás, mint szerzői jogi védelem alatt álló mű jogosulatlan megváltoztatása esetén az utólag kért hozzájárulását megtagadja. Ezért a szerző jognyilatkozata bírósági ítélettel nem pótolható.” A BDT-ből a contrario következik, hogy van a szerzőnek a tulajdonjoggal szemben is lehetősége az átdolgozáshoz szükséges hozzájárulás megtagadására.

Végül említeni kell a BH2005.427.-t, amely szerint „a tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését.”

Meg lehet jegyezni, hogy e döntések és általában a bírói gyakorlat azt jelenti, hogy a tulajdonosi érdeknek elsőbbsége van, de ez nem jelenti azt, hogy a szerzői jog ne érvényesülne, és ne kellene az átdolgozáshoz engedélyt kérni a jogosultaktól. Az érdekmérlegelés eredménye legfeljebb az lehet, hogy kiemelt társadalmi érdeket

szolgáló tulajdonosi rendelkezés esetén a szerző nem tagadhatja meg az engedély megadását. Ez azonban nem mentesít sem az engedélykérés kötelezettsége, sem a díjfizetés alól. (Sőt: az engedély nélkül végzett átépítések esetében a bírói gyakorlat a szerzőt fel is jogosítja a hozzájárulás megtagadására.) A bírói gyakorlat azt is kifejezi, hogy a szóban forgó ügyekben sokkal szűkebb térben érvényesülhet a szerző integritási jogának a sérelme, mert a jó hírnév és a becsület megsértése rendeltetésszerű tulajdonosi joggyakorlás során nehezebben állapítható meg. (Erre a következtetésre jutott egyébként az SZJSZT egy újabb építészeti ügyében is – SZJSZT 33/15 – Építészeti alkotás átdolgozása.)

Még súlyosabb kiegyensúlyozási kérdést vet fel az épület megsemmisítéséhez fűződő tulajdonosi érdek és a szerzői jogok közötti kiegyensúlyozás.

54

Az SZJSZT 1/2006. számú szakvéleménye egy épület olyan átalakításának szerzői jogi értékelésére irányult, amelynek célja az 1960-as években készült tervek szerinti átépítés teljeskörű visszabontása és az ezt megelőző állapot visszaállítása lett volna. Az ügyben az eljáró tanács arra a következtetésre jutott, hogy a tulajdonos rendelkezési joga és a szerző átdolgozási, illetve integritásvédelmi joga között a szerzői jogi szabályozás „belső” egyensúlyt nem teremt, nem adja meg azt a szabályozási megoldást, amellyel a két érdek közti ütközés feloldható. A hivatkozott szakvélemény konklúziója az, hogy „az építészeti alkotás teljes egészében megsemmisítésre kerül, azaz nem marad fenn olyan egyéni, eredeti jelleget tükröző eleme, melynek átépítés útján történő felhasználása megalapozná a szerzői jogosult átdolgozási jogát.” (Ez természetesen nem érinti a tervek védelmét és azok esetleges újbóli felhasználása során annak engedélykötelezettségét.)

Az 1/2006. számú vélemény hangsúlyozza, hogy „a tulajdonos tulajdonjogból fakadó jogosultságaival – akár a szerző Sztj.-ben megfogalmazott személyhez fűződő jogát fogalmilag sértő módon is – akkor élhet, ha az alkotás megváltoztatásához, vagy akár az épületben megtestesülő alkotás megsemmisítéséhez fűződő érdek mögött olyan szükségszerű („reális”), magán- vagy társadalmi igény áll, amellyel szemben a szerzői jog gyakorlása rendeltetés ellenes joggyakorlásnak minősülhet. Ezt a mérlegelést azonban esetenként kell elvégezni.” Az ügyben konkrétan a mű társadalmi érdeket (a budai Várnegyed építészeti egységességéhez, harmonikus városképi kialakításához fűződő társadalmi érdeket) szolgáló megsemmisítését végül nem tilthatta meg az építész a szerzői jogára hivatkozva, mivel ezt az SZJSZT akkor eljáró tanácsa a szerzői joggal való visszaélésnek tekintette volna.

Itt utalni kell arra, hogy a mű egyetlen példányának megsemmisítésével kapcsolatban a szerzői jogi elmélet azt az álláspontot látszik elfogadni, hogy az valójában a szerzői jogot megszüntető aktus, és nem minden esetben értelmezhető a mű integritása megsértéseként (még ha egyébként hajlani is lehetne arra, hogy ez a leg-súlyosabb integritásérelemnek tekinthető). Éppen e miatt a megközelítés miatt lehetséges az, hogy az 1/2006. ügyben a megsemmisítés elleni tiltakozást az SZJSZT a jogalkotó által biztosítani kívánt szerzői jog terjedelmén túlhaladó, azzal visszaélő gyakorlatnak tekintse.

Hivatkozni szükséges itt az SZJSZT egyik alapvéleményére, amely eddigi gyakorlatában legrészletesebben foglalkozik a megsemmisítés szerzői jogi értékelésével. Ennek eredménye a következő:

„A szerző javára fennálló, az Szjt. 13. §-ban meghatározott, a mű egységének védelmére szolgáló személyhez fűződő jog – az alább meghatározott feltételek és körülmények fennállása esetén – alkalmas lehet a tulajdonosi megsemmisítés elleni igény (megtörtént megsemmisítés esetén nem vagyoni kártérítési igény) érvényesítésére.

A tulajdonosi megsemmisítés a mű egységének védelme körében szabályozott, a mű más olyan csorbitásának minősülhet, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.

A tulajdonosi megsemmisítés általában csak akkor alkalmas a szerző becsületének, vagy jó hírnevének sérelmére, ha megszakítja egyrészt a szerző és a műve között fennálló szellemi kapcsolatot, másrészt pedig a közt (közönséget) is megfosztja a mű értékelésének lehetőségétől. Emiatt elsősorban a szabadban álló, bárki által érzékelhető, értékes képzőművészeti alkotások eredeti műpéldányának megsemmisítése esetén jöhet szóba az integritáshoz fűződő jog megsértése.

Az integritáshoz fűződő jog esetleges megsértését mindig össze kell mérni megsemmisített (megsemmisítésre szánt) eredeti műpéldány tulajdonosának a szerzői joggal azonos súlyú alkotmányos védelemben részesülő dologi tulajdonjogával, pontosabban az annak részét képező rendelkezési jog tulajdonjoggal való felhagyásban álló részjogosítványával. Ha a tulajdonos megsemmisítéshez fűződő érdeke jogszerű, és súlyosabban mérlelhető, mint a szerző integritáshoz fűződő joga, a szerzői jogérvényesítés nem vezethet sikerre. Ha azonban a tulajdonos nem rendeltetészerűen gyakorolja a megsemmisítéshez fűződő (a tulajdonjoggal való felhagyásra) vonatkozó jogát, azaz visszaél a tulajdonjogával, a szerzői igényérvényesítésnek van tere.” SZJSZT 5/2013. – Uszoda fejlesztésével kapcsolatos szerzői jogi kérdések.

Meg kell jegyezni, hogy még ebben a szélsőséges esetben is azt állapította meg az SZJSZT eljáró tanácsa, hogy *„méltányosnak tartaná, hogy az adott ügyben és a hasonló esetekben a tulajdonos a szerzői jog jogosultját értesítse a tervezett átépítésről, bontásról, hogy a jogosultnak módja legyen az alkotásról fényképezés útján, vagy egyéb módon másolatot készíteni. Ez levezethető az Szjt. 13. §-ának és az alapjául szolgáló Berni Uniók Egyezmény 6bis Cikkének szelleméből.*”

Vagyis még itt sem lehet a szerző jogait teljes mértékben figyelmen kívül hagyni.

A hivatkozott vélemény utal arra az esetkörre is, amikor *„helyi építési szabályzat írja elő az épület lebontását, megváltoztatását, vagy egy adott stílusban történő átépítését, akkor általánosságban is kimondható, hogy a tulajdonosnak az építési szabályzatnak megfelelő átalakítási és/vagy bontási munkálatok elvégzéséhez a szerzőtől személyhez fűződő jogi alapon engedélyt kérnie nem kell.*”

Ebben az esetben is egy közjogi jellegű jogszabályi rendelkezés az, ami meghaladja a szerző magánjogi rendelkezési jogát, mivel egy ilyen megváltoztatási esetben a szerző engedélyezési jogából fakadó mérlelési lehetősége egyszerűen kiüresedik (lényegében csak hozzájárulhat a megváltoztatáshoz), lebontás esetében pedig nincs is engedélyezési joga a fentiek értelmében. Ebből is az következik azonban a contrario, hogy ha

a bontást nem jogszabály vagy egyéb norma írja elő, ott a szerzői rendelkezési jogból is többnek kell érvényesülnie.

A teljes kép felvázolása érdekében szükséges utalni arra, hogy ismert olyan jogerős bírósági döntés (az egri Gárdonyi Géza Színház átépítésével kapcsolatos ügyben hozott Legfelsőbb Bírósági [LB] ítélet, Pf. IV. 24 712/2001/6.), amely a jogok összemérését olyan módon végezte el, hogy annak eredménye a tulajdonos oldalán megjelenő, az átépítést indokoló közérdek erőssége miatt a szerzői jog teljes figyelmen kívül hagyása volt. E döntésben az LB amiatt is látta lehetségesnek a szerzői jogok teljes háttérbe szorítását, mivel úgy ítélte meg, hogy az eredeti mű az átépítéskor gyakorlatilag megsemmisült, mivel olyan mértékű volt az átalakítás, hogy lényegében teljesen új, az eredetitől független alkotás jött létre.

A fent bemutatott bírói gyakorlat alapján összességében azt lehet mondani, hogy a tulajdonos tulajdonjoga abban az esetben előzi meg teljes mértékben a szerzői átdolgozási jogot, ha az átdolgozás eredménye a korábbi mű megsemmisülését vagy teljes körű átalakítását eredményezi és nincs olyan védett eleme az átépítésnek, amely a korábbi műből beemelésre kerülne. Ilyen esetben az átépítéshez nem kell engedélyt kérni az eredeti jogosulttól.

Ugyancsak nem kell az átépítéshez engedélyt kérni a meglévő állapot kialakításában részt vevő tervezőktől, illetve szerzői jogosultaktól, ha ugyan nem történik elbontás, vagy teljes körű átalakítás, de az épülethez olyan hozzáépítések történnek, amelyek során egyrészt nem használják fel a meglévő állapothoz kapcsolódó terveket, másrészt a hozzáépített épületrészek valamely korábbi állapot visszaállítását valósítják meg.

Minden ennél kevésbé radikális beavatkozást eredményező átdolgozás esetén a szembenálló jogok összemérésével kell jogszerűen eljárni. Amennyiben a tulajdonos nem rendelkezik az épülettel kapcsolatos átdolgozási joggal, ennek megszerzését meg kell kísérelnie a jogosulttól (akár csak a maga számára, akár bármely harmadik személynek átruházható módon).

Ha ez nem sikerül, a fennállóknak tekinthető közérdek miatt a szerzői engedélyezési jog rendeltetésszerű gyakorlását valósítja meg az engedély megtagadása, és ebben az esetben a tulajdonos az átépítést elvégezheti, de számolnia kell azzal, hogy egy esetleges bírósági eljárás során a bíróság úgynevezett gazdagodás megfizetésére kötelezheti (még ha el is juthat oda, hogy az engedély megtagadása a szerző részéről jogellenes volt vagy lett volna); a gazdagodás azonban csak akkor kerül megítélésre, ha a felperes szerzői jogosult igazolni tudja a gazdagodás fennállását.

További kérdés lehet az, hogy ilyen esetekben a közbeszerzési eljárások miként alakulnak. A fennálló közérdek, illetve a tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlását megvalósító átalakításokra tekintettel fennálló tulajdonosi jogok primátusa miatt – a hivatkozott releváns joggyakorlatnak megfelelően – a nyílt közbeszerzési eljárás elindítása sem kizárt, még abban az esetben sem, ha a tervezett átépítések szerzői jogi szempontból átdolgozásnak minősülnek. E tekintetben az építési beruházások, valamint az építési beruházásokhoz kapcsolódó tervezői és mérnöki szolgáltatások közbeszerzésének részletes szabályairól szóló 322/2015. (X. 30.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Korm. rendelet) szabályaira is figyelemmel kell lenni.

Eszerint ha az ajánlatkérő rendelkezik végleges építési vagy létesítési engedéllyel, a további tervezésre irányuló közbeszerzési eljárásban biztosítania kell, hogy a nyertes ajánlattevő jogdíj fizetése nélkül legyen jogosult az eljárás során rendelkezésre bocsátott tervek általa elvégzendő tervezési feladathoz szükséges továbbtervezésére, átdolgozására. Ha az eredeti tervezési szerződés még e szabály hatályba lépése előtt született, akkor értelemszerűen ezt a szabályt nem lehet alkalmazni. Az újabb jogviszonyokban azonban ebből a szabályból kifolyólag az ajánlattevő nem kötelezhető a szükséges jogok megszerzésére és az ennek fejében járó jogdíj megfizetésére sem. Ellenkezőleg: az ajánlatkérő köteles arra, hogy a megfelelő felhasználási engedély megszerzésével hozza a nyertes ajánlattevőt abba a jogi pozícióba, hogy az erre irányuló saját engedélykérés és jogdíj fizetése nélkül legyen jogosult a továbbtervezésre, átdolgozásra. Ez egyúttal az ajánlatkérő szerzői jogi felelősségét is megalapozza az esetleges jogsértésért. Szükséges azonban felhívni a figyelmet arra, hogy az eredeti jogosulttal való megfelelő rendezés elmaradása a továbbtervező építész esetében is felveti legalább a korábban említett etikai felelősséget. Ebből fakadóan pedig az ajánlatkérő akkor tud jogszerűen és egyben konfliktuscsillapító, vitarendező szándékkal, és ezért tranzakciós költségcsökkentést eredményező módon eljárni, ha a jogosultat bizza meg a továbbtervezéssel, vagy megszerzi tőle a harmadik személy számára szükséges felhasználási engedélyt. Mindazonáltal a jogosulttal történő megállapodás tartalma dönti el azt, hogy a közbeszerzési eljárás a Kbt. 98. § (2) bekezdése alapján hirdetmény nélküli tárgyalásos eljárás, vagy nyílt eljárás lehet-e.

Az SZJSZT az 1/2006. véleményében egy olyan ügyet vizsgált, amelyben az eredeti alkotó nem járult hozzá az átdolgozáshoz. A megkeresésben ismertetett tényállás szerint az M. tulajdonában áll a [...] szám alatti épületegyüttes. Az épületegyüttes eredetileg - részben a középkori ún. „Szerecsen-ház” romjain - az 1780-as években épült, majd 1873-ban, illetve 1928-ban, funkcionális átalakítással együtt átépítésre került. A megkeresés tárgyát az az épületrész (mely kiegészítése egy eredeti épületnek) képezi, amely a fenti épületegyüttes második világháborúban elpusztult, másik két épületrészt „összekötő” eleme helyére 1966-ban épült, a kor építészeti ízlésének megfelelő 3 szintes, lapostetős, vasbeton kivitelben. A „épületrész” tervezését és kivitelezését (ideértve a közműveket is) a K. Vállalat végezte el. M. fel kívánja újítani a tulajdonában álló fent megjelölt épületegyüttest, és a felújítás során az 1960-as években épült épületrész az M. elképzelései szerint lebontásra kerülne, helyén pedig az eredeti XVIII. századi barokk stílusú épületrész rekonstrukciójára kerülne sor. Mindehhez az M. az 1960-as években a K. Vállalat által készített építészeti és közműterveket nem fogja felhasználni. A Testület arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem kell engedélyt kérni, mert két alkotmányos alapjog feszül egymásnak és az egyik oldalon megjelenő közérdek miatt a másik oldalon való tiltó tartalmú joggyakorlás joggal való visszaélésnek minősülne. Vitatkozni lehet azonban ezzel amiatt, mert a joggal való visszaélés szabályai a Ptk. szerint a nyilatkozat bírói pótlását, de nem az attól való eltekintést teszik lehetővé. Más kérdés, hogy végső soron itt nem is volt átdolgozás, mivel nem a K. vállalat által elvégzett tervezés és kivitelezés eredményét kívánta érinteni az újabb időben tervezett átalakítás.

Az SZJSZT a 38/2001. számú véleményében kimondta, hogy nem minden változtatás éri el az átdolgozás mértékét, de ettől függetlenül ez is lehet sérelmes a személyhez fűződő jogok tekintetében.

A BDT2010. 2329. szerint az építmény tulajdonosát megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa vagy azt elbontsa. A tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét. A tervező szerzői joga szempontjából a felhasználó hasznosítási jogosultságait érdekösszeméréssel kell mérlegelni.

58 A mű integritása védelmének csak olyan jelentősége van a felhasználás szempontjából, hogy a megadott átdolgozási engedély sem lehet sérelmes e személyhez fűződő jogra. Az Szjt. 13. §-a szerint a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes. Az Szjt. 67. §-a szerint a mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja. E két paragrafus egymáshoz való viszonyát a bírói és az SZJSZT-gyakorlat alapján úgy kell értelmezni, hogy „az Szjt. 13. és 67. §-a alapján a szerzőnek az építészeti művek tekintetében a mű integritásához fűződő joga abban az esetben sérül, amennyiben az alkotás [...] megváltoztatásának eredményeképpen a külső megjelenés a lényegét érintő mértékig eltorzul, megcsonkul, illetve a külső megjelenés vagy a rendeltetésszerű használat oly módon változik meg, hogy az a szerzői besületet, a szerző jó hírnevét sérti. (SZJSZT 1/2006, SZJSZT 35/2002, SZJSZT 26/2004.) Ebből fakadóan az átdolgozásra adott engedélynek mindig határát jelenti az eredeti jogosultak integritásvédelemre vonatkozó joga.

5. Szabad felhasználások

a) A szabad felhasználás általános elvei

A szerző személyhez fűződő és vagyoni jogai nem érvényesülnek minden korlátozás nélkül, mivel a különböző egyéb jogos érdekek (különösen a közérdek, mások alaptörvényben biztosított jogai, így például a művészeti szabadság, az oktatás szabadsága, a kulturális élet szabadsága, az információs szabadság) azt diktálják, hogy a közönségnek (a felhasználóknak, a tulajdonosoknak) a művekhez való hozzájutása ne legyen kizárólag a szerző döntésének kiszolgáltatva. Ezt a jogi szabályozás többféle eszközzel is segíti. Ezen eszközök eredményeként – kivételesen – akkor is lehet jogszerű a felhasználás, ha nem adott a szerző engedélyt a felhasználásra. Ennek feltételeit a szerzői jogi szabályozás részletesen meghatározza.

A szabad felhasználások a törvényben meghatározott feltételek teljesülése esetén a közönség számára már azelőtt jogdíjfizetési kötelezettség alól kivett (szabad) hozzáférést biztosítanak a műhöz, hogy annak védelmi ideje lejárt volna. Ha a törvény egy felhasználást szabaddá nyilvánít, akkor nem szükséges a szerzőtől engedélyt kérni a felhasználáshoz, és a felhasználónak nem kell érte díjat sem fizetnie. A szabad felhasználások alapvetően a szerző vagyoni jogait korlátozzák, de egyesek ezek közül csak speciális személyhez fűződő jogi szabályok érvényesülése mellett megengedettek. Van ma már olyan szabad felhasználás is, amelyet előzetesen meg is tilthat a jogosult, de jellemzően ezek megvalósulását nem akadályozhatja. Az építészeti alkotásokra vonatkozó szabad felhasználások egy része olyan, amely minden műtípussal kapcsolatban gyakorolható, és vannak olyanok is, amelyek kifejezetten az építészeti (és egyes rokon) alkotások kapcsán, azok sajátosságainak figyelembevételével kerültek megállapításra.

A szabad felhasználás lehetővé tétele a közönség, a felhasználók szabadságát, alapjogainak gyakorlását biztosítja. Az oktatás, a művelődés, a tudományos kutatás szabadsága és a szabad információhoz jutás négy olyan cél, amelyek a szerző jogainak korlátozását indokolhatják. Az építészeti alkotásokkal kapcsolatban azonban igen gyakran nem harmadik személy, hanem az terv megrendelője vagy a felépített építmény tulajdonosának joga az, amire tekintettel kell lenni egy szabad felhasználásnál. Abban az esetben, ha az adott felhasználás nem sorolható be pontosan a szabad felhasználásra vonatkozó szabályok alá, a szerző engedélyét kell kérni a megvalósításához, ellenkező esetben ugyanis jogsértő lesz. Annak eldöntése, hogy az adott cselekmény szabad felhasználásnak minősül-e, vita esetén bírósági útra tartozik.²⁶

Az egyes szabad felhasználásokra az Szjt.-ben közvetlenül meghatározott feltételeken kívül (például az idézés esetében az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven, továbbá a forrás és az ott megjelölt

---

²⁶ BH2004.18., BH2002.759.

szerző megnevezésén túl) egy általános tesztet is figyelembe kell venni, amelynek szintén meg kell felelnie ahhoz a felhasználásnak, hogy ténylegesen szabadnak minősüljön. Az ennek való megfelelést tehát mindig együtt kell vizsgálni a speciális feltételek fennállásával. E teszt szerint:

- a szabad felhasználás nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására,
- nem károsíthatja indokolatlanul a szerző jogos érdekeit,
- meg kell felelnie a jóhiszeműség és tisztesség követelményének,
- nem lehet a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célja.

E feltételrendszer a szerző biztosítása és a közönség szabadságának gátja, amit egy további, általános tilalom foglal össze, újabb akadályt állítva a szabad felhasználások „elburjánzására”, a megengedő bírói gyakorlat elé:

- a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések nem értelmezhetők kiterjesztően.

b) Az építészeti művek esetében is alkalmazandó általános szabad felhasználások

A mű részletét – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti. Az idézés mint szabad felhasználás az alkotó művészeti és tudományos élet szabadságát hivatott szolgálni, hiszen e jogintézmény nélkül szinte elképzelhetetlen lenne egy tudományos munka elkészítése. (Minden egyes hivatkozott szerzőtől a külön-külön való engedélyszerzés szinte több időt venne el, mint maga az érdemi alkotófolyamat, ami korlátozná a vitatkozás, a kritika lehetőségét is.) Ahhoz azonban, hogy az idézés szabad felhasználásként jogszerű legyen, szükséges a forrás és a szerző megnevezése. Ennek elmaradása esetén az idézés engedélyhez kötött, ha pedig ez hiányzik, akkor az idézés jogsértő (ezek elmaradása a felhasználást gyakran plágiumszerűvé is teszi). Csak abban az esetben beszélünk idézésről, ha az idézet maga is védelem alatt áll: emiatt, ha adatok, tények átvételére kerül csak sor, nincs szó idézésről. Ugyanakkor elvárható a forrás feltüntetése, de nem szerzői jogi, hanem szakmai szokások, morális elvárások alapján. Nem tartoznak az idézés körébe a keresőmotor által listázott thumbnailek (kicsinyített képek), vagy a snipet-ek (szöveges művek kis részletei) sem.

Az Európai Bíróság a Painer-ügyben (vagy másképp: Natascha Kampusch-ügyben²⁷) értelmezte az idézés szabadságát, megállapítva, hogy nem történik jogsértés, ha a nyomozó hatóságok bűnüldözési célú felhasználás során nem tüntetik fel a portré szerzőjének nevét, ha az egyébként olyan nyilvános forrásból származik, ahol a szerző neve eredetileg sem volt feltüntetve. Más esetben azonban nem lehet eltekinteni a szerző nevének feltüntetésétől.

---

²⁷ C-145/10. sz. ügy Eva-Maria Painer és a Standard Verlags GmbH és társai között (ECLI:EU:C:2011:798).

Nyilvánosságra hozott irodalmi vagy zenei mű részlete, film részlete, vagy kisebb terjedelmű ilyen önálló mű, továbbá képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képe, valamint fotóművészeti alkotás iskolai oktatási célra, valamint tudományos kutatás céljára a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésével átvehető, feltéve, hogy az átvevő művet nem használják fel üzletszerűen. Átvételnek minősül a mű olyan mértékű felhasználása más műben, amely az idézést meghaladja.

Az oktatási és tudományos ismeretterjesztési célra történő átvétel, illetve a művek tankönyvvé vagy segédkönyvvé alakításának szabaddá tétele közvetve a szerzői jognak az oktatás szabadsága, közvetlenül pedig az általi korlátozását jelenti, hogy a diákok a kultúrát minél kevesebb korlátozással ismerhessék meg. Ez a szabad felhasználás elsősorban a szöveggyűjtemények, forrásválogatások létrehozását segíti elő. Ugyanakkor az átvevő mű többszörözése és terjesztése csak akkor szabad, ha ez nem üzletszerűen történik. Abban az esetben tehát, ha például a szöveggyűjteményt a kiadó nem költségáron árusítja, hanem annál magasabb árat kér érte, akkor a felhasználáshoz engedélyt kell kérni, és a szerzőnek jogdíjat kell fizetni. Az Szjt. 2020. évi módosítása lehetővé tette azt is, hogy az átvevő műveket iskolai oktatás céljából, az iskolai oktatás helyszínén digitális formában, elektronikus eszközön használják fel, valamint a biztonságos elektronikus hálózaton keresztül történő nyilvánossághoz közvetítést is szabaddá tette. Ez utóbbi felhasználást úgy kell tekinteni, hogy az oktatási intézmény székhelye szerinti tagállamban valósul meg, vagyis ha a tananyaghoz külföldön is hozzá lehet férni, akkor arra nem kell külön engedélyt szerezni.

Természetes személy magáncélra készíthet a műről másolatot, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. Ez a rendelkezés nem vonatkozik az építészeti műre, a műszaki létesítményre, a szoftverre és a számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázisra, valamint a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítésére, ezeknél a műtípusoknál tehát nem megengedett a magáncélú másolatkészítés sem.²⁸ Mivel az Szjt. csak az építészeti művet veszi ki a magáncélú többszörözés köréből, de nem említi az építészeti tervet, ezért a tervet magáncélra többszörözni lehet, csak az épületet nem lehet megépíteni magáncélra a szerző engedélye nélkül.

Nem minősül szabad felhasználásnak – függetlenül attól, hogy magáncélra történik-e –, ha a műről más személlyel készíttetnek másolatot számítógéppel, illetve elektronikus adathordozóra. Nem magáncélú többszörözés tehát az, ha az építészeti tervet mással másoltatják le. Természetesen, ha a másoló csupán technikai segítséget nyújt a másoláshoz, de a másolás egyébként megfelel a magáncélú többszörözés kritériumainak, az szabad felhasználás, és a fentiek szerint minősül.

Nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár, iskolai oktatás célját szolgáló intézmény, muzeális intézmény, levéltár, valamint a közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívum a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és

²⁸ A bíróság kimondta, hogy szoftver esetében akár egy másolati példány készítése is megvalósíthat jogvértést. BH2003.101., EBH2002.616.

- a) tudományos kutatáshoz vagy archiváláshoz szükséges,
- b) nyilvános könyvtári ellátás vagy a dedikált terminálos szabad felhasználás (lásd alább) céljára készül,
- c) megjelent mű kisebb részéről, illetve újság- vagy folyóiratcikkről belső intézményi célra készül.

Ehhez kapcsolódóan megjegyezhető, hogy különösen fontos lehet az, hogy pályázatok esetében a nem nyertes pályaművek megőrzése a pályázatot kiíró részéről lehetséges legyen. Erről azonban abban az esetben, ha a pályázat kiírója nem valamely közintézmény, amelynek egyébként van egyéb jogszabályból fakadó iratmegőrzési kötelezettsége, az archívumi megőrzéshez (és adott esetben hozzáférhetővé tételhez) szükséges a pályázó hozzájárulását megszerezni.

Az iskolai oktatás célját szolgáló intézmény definícióját maga az Szjt. adja meg, míg a muzeális intézmény, levéltár, közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívum fogalma a kulturális törvény alapján értelmezendő. Ez a szabály sem értelmezhető a felépített épületek, csak a tervek tekintetében.

A felhasználásra vonatkozó eltérő megállapodás hiányában a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak, iskolai oktatás célját szolgáló intézmények, muzeális intézmények, levéltárak, valamint közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumok gyűjteményeinek részét képező művek az ilyen intézmények helyiségeiben ezzel a céllal üzembe állított számítógépes terminálok képernyőjén tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljára a nyilvánosság egyes tagjai számára szabadon megjeleníthetők, és ennek érdekében – külön jogszabályban meghatározott módon és feltételekkel – a nyilvánosság említett tagjaihoz szabadon közvetíthetők, ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt is, feltéve, hogy az ilyen felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja (dedikált terminális szabad felhasználás). Az Szjt. végrehajtási rendelete lehetővé teszi a gyűjtemények zárt láncú összekapcsolását, nem engedi meg azonban a hálózaton keresztül a többszörözést. A TU Darmstadt-ügyben az EUB rávilágított, hogy az ilyen módon történő hozzáférhetővé tétellel a magáncélú másolást csak akkor lehet összekapcsolni, ha a nemzeti jog biztosítja a megfelelő díjazást a többszörözés tekintetében a jogosultak számára.²⁹

A művek egyes sajátos oktatási célokra is szabadon használhatók fel. Ezek közül kettő emelkedik ki. Könyvként kiadott mű egyes részei, valamint újság- és folyóiratcikkek az iskolai oktatás céljára egy-egy iskolai osztály létszámának megfelelő, illetve a köz- és felsőoktatási vizsgákhoz szükséges példányszámban többszörözhetők, valamint az érintett tanulók, hallgatók részére terjeszthetők és az oktatási intézmény biztonságos elektronikus hálózatán keresztül szemléltetés érdekében számukra lehívásra hozzáférhetővé tehetők.

A teljes művek szabad felhasználása csak a magáncélú többszörözéseknek abban a körében megengedett, ahol a többszörözés jövedelemszerzés vagy fokozás célját még közvetve sem szolgálja. A teljes könyvek, folyóiratok vagy napilapok

---

²⁹ C-117/13. sz. ügyben hozott ítélet a Technische Universität Darmstadt és az Eugen Ulmer KG között folyó eljárásban (ECLI:EU:C:2014:2196).

egészének kézírással vagy írógéppel való másolhatósága, a belső intézményi célokra történő másolás, az iskolai célokra történő többszörözés, valamint az ideiglenes többszörözés szabad felhasználással minősítése szintén olyan korlátozások, amelyek mindenképpen alapvetően a felhasználók kultúrához való hozzáféréseinek joga biztosításaként értelmezhetők. Ugyanakkor azonban ezeknek a cselekményeknek a törvényben körülhatárolt feltételektől eltérő megvalósítása a szerző engedélyét igényli. E szabály önmagukban az építészeti tervekre sem terjed ki, kivéve azt az esetet, ha az adott terv könyvben, folyóiratban vagy valamely egyéb újságban megjelent. Ez a szabad felhasználás akkor nyújthat segítséget, ha az oktatáshoz egyébként rendelkezésre álló tankönyvek, szöveggyűjtemények nem tartalmazzák az adott forrást. A jogszerű többszörözés mennyiségét a vizsgán résztvenni szándékozók száma határozza meg.

Az oktatás kreativitását segíti az a szabad felhasználás, amelynek alapján a mű iskolai oktatási célra iskolai foglalkozás keretében átdolgozható. Az átdolgozott mű felhasználásához az eredeti mű szerzőjének engedélye is szükséges. Eszerint a szabad felhasználás az iskolai foglalkozás részeként, „tantermi” körülmények között történhet (ami akár biztonságos elektronikus hálózat útján, távolléti oktatást is jelenthet), de például a mű interneten való megosztása már megköveteli a szerző hozzájárulását.

A televíziós műsorszolgáltatásban bármely képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti, iparművészeti vagy ipari tervezőművészeti alkotás díszletként szabadon felhasználható. Ilyen felhasználás esetén a szerző nevének feltüntetése sem kötelező. A díszlet és jelmez céljára készült műveknek a televíziós műsorszolgáltatásban való felhasználásához a szerző engedélye és nevének feltüntetése szükséges. Ebből fakadóan tehát ha az építészeti alkotás kifejezetten díszletnek készült, akkor ahhoz szükséges a szerző engedélye, ha egyéb célra készült, csak éppen az adott televíziós műsorszolgáltatás során használják fel, akkor az szabad felhasználás, ha az díszletként történik. Szükséges hangsúlyozni, hogy ez a szabadság nem terjed ki az építészeti alkotás filmalkotásban való felhasználására, ahhoz szükséges a szerző engedélye.

Egyes művek az időszzerű, napi eseményekről való tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul.

A BH2005. 143. alapján a tulajdonosnak a hasznosítással, hasznok szedésével kapcsolatos jogát sérti az a magatartás, ha a házát lefényképezik, és e fényképet gazdasági reklámtevékenység során felhasználják. Ezért a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint tarthat igényt megtérítésre.

A társadalom információhoz való szabad hozzáféréseinek garantálása korlátozza a szerzői jogot abban az esetben, amikor a tény- és híryanagot tartalmazó közlemények, a nyilvános tárgyalások és beszédek tartalma, valamint a politikai hírműsorszámok, továbbá a műsorszolgáltató más időszzerű műsorszámaiban egyes művek a napi eseményekkel kapcsolatban, az alkalom által indokolható mértékben

szabadon közölhetők, valamint akkor, amikor a törvény a nyilvánosan kiállított képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti művekre tekintettel mind a napilapok és a folyóiratok, mind a műsorszolgáltatók híradói és más időszervi műsorszámáiban történő bemutatása vonatkozásában szabad felhasználást enged.

A terjesztési jog körében szabályozott nyilvános haszonkölcsönzési jog (és a hozzá kapcsolt díjigény) alól jelent kivételt, hogy az országos szakkönyvtárak a mű egyes példányaikat szabadon haszonkölcsönbe adhatják. Ez alól kivételt képez a szoftver és a számítástechnikai eszközökkel működtetett adatbázis, mivel ezek nyilvános haszonkölcsönzése a jogosult engedélyével lehetséges csak (ezt a jogukat a jogosultak pedig inkább tiltó, mint megengedő tartalommal gyakorolják). Az országos szakkönyvtárak körét a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 3. melléklete határozza meg. Az építészeti tervek nincsenek kivéve a haszonkölcsönzési jogot érintő e szabad felhasználás alól (az építészeti alkotások tekintetében ezt nem tartjuk alkalmazandónak sem), így a tervek haszonkölcsönbe adhatók. Ez azonban a további felhasználásuk (például a terv alapján az épület felépítése) tekintetében nem jelent szabadságot, ahhoz engedélyt kell kérni.

Az építészeti alkotások esetében igen nagy a jelentősége a következő szabad felhasználásnak: szabad felhasználás segíti a bírósági, továbbá közigazgatási vagy más hatósági eljárásban való felhasználást akkor, ha a művet bizonyítás céljára, a célnak megfelelő módon és mértékben használják fel. Ez a szabad felhasználás kiegészíti azt az Sztj. hatályára vonatkozó rendelkezést, amely szerint a bírósági vagy hatósági határozatok, a hatósági vagy más hivatalos közlemények és az ügyiratok, valamint a jogszabállyal kötelezővé tett szabványok és más hasonló rendelkezések nem védettek. Tehát ha az építészeti tervet engedélyezési eljárás alá vetik, akkor az eljárási folyamatban történő felhasználására nem kell alkalmazni az Sztj.-t, ha pedig az építészeti terv kapcsán szerzői jogvita zajlik a bíróság előtt, akkor az itt említett szabad felhasználás alapján szabad felhasználás a vele kapcsolatos bármely felhasználás.

Az országgyűlés törvényhozási feladata, valamint az ezzel összefüggő országgyűlési képviselői feladatkörhöz tartozó tevékenységek ellátása céljából a mű e célnak megfelelő módon és mértékben szabadon felhasználható, ha a felhasználás a jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. E szabad felhasználás 2014 tavaszán került be az Sztj.-be, tág megfogalmazása miatt mindenképp kiterjedhet akár az építészeti alkotásokra, illetve azok terveinek felhasználására is.

c) Az árva művek szabad felhasználása

Az építészeti alkotások esetében igen nagy jelentősége van annak, hogy a jogosult (akár maga az alkotó, akár a felhasználási jogok más jogosultja) a védelem teljes időtartama során elérhető legyen: az épületek állagromlása, vagy egyszerűen csak a változtatásra irányuló tulajdonosi igények rendszeresen szükségessé teszik az új-

bóli szerződést. Az építészeti alkotások szerzői is hasonlóan viselkednek azonban a többi szerzőhöz: gyakran fordul elő, hogy eltűnnek vagy személyük nehezen beazonosíthatóvá válik az idők folyamán. Az Sztj. az árva művek tekintetében külön szabályozott, kettős rezsimet alkalmaz: egyes felhasználások az SZTNH-nál szerzhető hatósági engedély alapján kerülnek jogosításra, mások pedig szabad felhasználás alá esnek (itt ez utóbbit tárgyaljuk, a felhasználási szerződések körében pedig az SZTNH által adott engedélyre térünk ki). Mindkét rezsim alá tartozó felhasználások tekintetében azonos módon kerül megállapításra, hogy mi minősül egyáltalán árva műnek, továbbá az is, hogy ezt milyen módon kell megállapítani, illetve adminisztrálni. Ezek a szabályok csak akkor jönnek számításba, ha a felhasználási engedély más úton (szerzői jogosítással, közös jogkezelés útján vagy más szabad felhasználás igénybevételével) nem szerzhető meg.

Az árva művé minősítés alapvető feltétele, hogy a leendő felhasználó vagy a szabad felhasználás kedvezményezettje által az ismeretlen helyen tartózkodó vagy ismeretlen jogosult felkutatására az adott helyzetben általában elvárható gondossággal, jóhiszeműen elvégzett jogosultkutatás nem vezetett eredményre, vagyis a felhasználó eleget tett a gondos keresés követelményének. Hogy mi minősül az adott helyzetben általában elvárható gondosságnak, az a konkrét esetben állapítható meg. Az árva műnek tekintett mű vagy teljesítmény jogosultja, ha ismertté válik vagy tartózkodási helye ismertté válik, a saját jogai tekintetében bármikor megszüntetheti a mű vagy teljesítmény árva mű jogállását és a további felhasználást illetően gyakorolhatja jogait, azaz helyreáll a szerzői jog gyakorlásának rendje és megszűnik az alább ismertetett szabad felhasználási lehetőség.

A szabad felhasználás kedvezményezettjei az oktatási intézmények, kép- és hangarchívumok, muzeális intézmények, levéltárak, valamint a közszolgálati médiaszolgáltató rádió- vagy televíziószervezetek gyűjteményei vagy archívumai.

A szabad felhasználás hatálya alá a szöveges művek tartoznak, valamint a mozi-, illetve audiovizuális, továbbá az audio alkotások. Végül ide tartoznak a közszolgálati médiaszolgáltató rádió- vagy televíziószervezet által 2002. december 31-ig előállított és az archívumában található hangfelvételek, filmalkotások és más audiovizuális művek. Ebből fakadóan az építészeti művek közvetlenül nem esnek a szabad felhasználás hatálya alá, csak akkor, ha valamely szöveges mű (képes album), filmalkotás részeként jelennek meg.

Alapvetően két felhasználási módon hasznosíthatják az intézmények az árvának minősülő műveket: nyilvánossághoz közvetítéssel, illetve többszörözéssel, ez utóbbi esetben csak digitalizáció, hozzáférhetővé tétel, indexálás, katalogizálás, megőrzés vagy felújítás céljára.

A szabad felhasználás a gyűjtemény intézményi állományának részét képező művekre és teljesítményekre terjed ki. Ide értelemszerűen azok kerülnek, amelyek a gyűjtőkörnek megfelelően kerülnek a gyűjtemény intézményi állományába, de nem képezik részét azok az alkotások és teljesítmények, amelyek ideiglenesen találhatók a gyűjtemény intézményi állományában.

A művek és más teljesítmények továbbá csak közérdekű feladat teljesítésére használhatók fel. A kedvezményezett intézmény felhasználhatja a művet vagy teljesítményt bevételszerzésre, de a bevételét kizárólag az ilyen felhasználások meg-

valósításával felmerülő költségei fedezésére fordíthatja, vagyis nem finanszírozhat belőle más tevékenységet. E költségek körébe tartozhatnak a jogosultaknak járó jogdíjak is.

A kedvezményezett intézmény sem végezhet szabad felhasználást gondos kezelés lefolytatása nélkül. Erről nyilvántartást kell vezetnie, továbbá az SZTNH felé elektronikus úton adatot kell szolgáltatnia erről, amit az SZTNH továbbít a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnak (Office for Harmonization in the Internal Market [Trade Marks and Designs], a továbbiakban: OHIM) az általa vezetett nyilvánosan hozzáférhető egységes online nyilvántartásban történő rögzítés céljából, ami egyébként a felhasználás megkezdésének (jogszerűségének) feltétele.

Az Sztj. bevezette az Árvamű irányelv 4. cikkében rögzített kölcsönös elismerési elvet. Ennek értelmében az irányelv rendelkezéseivel összhangban bármely EGT-tagállamban árva műnek tekintett mű Magyarországon is árva műnek tekintendő, amiből következően a kedvezményezett intézmény jogosultkutatás nélkül szabadon felhasználhatja, feltéve, hogy az saját gyűjteménye vagy archívuma részét képezi.

d) Az építészeti művek esetében is alkalmazandó speciális szabad felhasználások

Az Sztj. az építészeti alkotások és egyes, hozzájuk hasonló módon felhasználásra kerülő alkotások esetében külön szabad felhasználásokat is biztosít. Ezek nem helyettesítik a jelen fejezet b) pontjában ismertetett eseteket, hanem az építészeti alkotások sajátosságaira tekintettel kiegészítik azokat.

A szabadban, nyilvános helyen, állandó jelleggel felállított képzőművészeti, építészeti és iparművészeti alkotás látképe a szerző hozzájárulása és díjazás nélkül elkészíthető és felhasználható. E szabad felhasználás esetében lényeges, hogy az nem jogosít olyan hozzáférésre, amely a tulajdonos jogait is korlátozná – erre utal, hogy csak a szabadban, nyilvános helyen, állandó jelleggel hozzáférhető művekre vonatkozik a lehetőség. Nem terjed ki tehát a szabad felhasználás az ideiglenes jelleggel felállított alkotásokra (pavilonok), és a nem nyilvános helyeken (magánterületeken) felállított alkotásokra sem.

Tudományos ismeretterjesztő előadás céljából képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képe, valamint a fotóművészeti alkotás a szerző hozzájárulása és díjazás nélkül felhasználható. A tudományos ismeretterjesztő előadásokban való felhasználás lehetősége kiegészítő jellegű szabad felhasználás a fent már említett oktatási, tudományos célú szabad felhasználásokhoz képest. Az előző szabad felhasználáshoz hasonlóan itt is az alkotás leképezett változata a tárgya a felhasználásnak.

Az Sztj.-be uniós norma átültetéseként nemrég bekerült szabad felhasználás alapján lehetséges, hogy az épület helyreállítása céljából az építészeti alkotást vagy annak tervét, továbbá az építészeti alkotás rajzát és az azt tartalmazó művet a szerző hozzájárulása és díjazás nélkül többszörözze és a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegye. Ahogy a többi, úgy ez a szabad felhasználás is célhoz kötött, vagyis mind a többszörözés, mind a nyilvánossághoz közvetítés kizárólag az épület helyreállítása céljából lehetséges. Helyreállítás az újjáépítés, valamint az építészeti

alkotás rendeltetésszerű és biztonságos használatra alkalmassá tétele érdekében végzett felújítási tevékenység az építmény, építményrész eredeti építészeti kialakításának megtartása mellett, vagyis nem terjed ki az átdolgozásra, viszont nemcsak a homlokzatra vonatkozik, hanem a teljes épületre.

6. A felhasználás engedélyezése

a) A felhasználás jogositása általában, a felhasználó szerepe

A 4. fejezetben bemutatott kizárólagos vagyoni jogok biztosítják a szerző számára a műve feletti anyagi jellegű rendelkezés lehetőségét. Ahhoz, hogy a megcélzott közönséghez eljussanak a művek, a legtöbb esetben szükség van közvetítőkre, akik a művet a közönség számára „fogyaszthatóvá”, elérhetővé teszik: a regény kéziratából könyvet készítenek, a kottából előadják a zeneművet, a szobrot kiállítják, az újságcikket újságba szerkesztik és terjesztik, vagy online hozzáférhetővé teszik, az építészeti alkotást felépítik. *A szerző kizárólagos engedélyezési joga miatt a közvetítők a művel nem végezhetnek ilyen tevékenységeket a szerző előzetes hozzájárulása nélkül: ezekhez szükséges az engedélye.* A szerzői jog második nagy szabályozási területe e személyek, a felhasználók magatartása.

Az építészeti alkotások esetében a szerző-műkövetítő/a mű felhasználója – a közönség/a műpéldány tulajdonosa szerepkörei időnként összecsúsznak: a mű szerzője ugyan mindig az alkotó, a közönség jellemzően az egyetlen műpéldány polgári jogi tulajdonosa lesz. A mű közvetítője lehet a tervet kivitelező építési vállalkozó, viszont lehet maga a leendő épület tulajdonosa is, aki közvetlenül szerez engedélyt a terv kivitelezésére, ilyenkor pedig az építési vállalkozó csak a tulajdonos oldalán megjelenő szereplő, önálló felhasználási jogot nem szerez, szerzői jogi szerepe sem önálló. Az épület tulajdonosa nem a mű klasszikus értelemben vett közönsége: a zene, irodalom esetében a közönség tagja jellemzően nem áll semmilyen közvetlen jogviszonyban a szerzővel, az építészeti alkotás tulajdonosa viszont kaphat felhasználási jogokat is a szerzőtől.

A BH2005.143. szerint az építész – mint az építészeti alkotáson fennálló szerzői jog jogosultja – az építménnyel kapcsolatos szerzői jogai közül a felhasználás jogát átruházhatja, azaz a művön harmadik személynek kizárólagos felhasználói jogot engedélyezhet. A tulajdonosnak a hasznosítással, hasznok szedésével kapcsolatos jogát sérti az a magatartás, ha a házát lefényképezik, és e fényképet gazdasági reklámtevékenység során felhasználják. Ezért a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint tarthat igényt megtérítésre.

Etikai szabályzat 10. § Az építészeti-műszaki terveket készítő természetes személy, egyéni vállalkozó vagy egyéni cég (építészeti műszaki tervező) tervezői művezetést személyesen köteles ellátni és ennek során az elektronikus építési naplóban eseti bejegyzést tenni. Ez alól kivételt jelent, ha olyan a Ptk.-ban szabályozott elháríthatatlan ok következik be, amely lehetetlenné teszi a tervezői művezetés személyes ellátását. Ez esetben a megrendelővel írásbeli megállapodásban kell rendezni a szerzői jogokra is kiterjedően a tervezői művezetést ellátó szakmagyakorló megbízásának feltételeit. A tervezői szerződésben a tervező kikötheti, hogy a kötelező tervezői művezetést a saját felelőssége terhére, a személyes névjegyzéki jogosultsággal rendelkező alvállalkozója útján látja el, azonban a szerződésben név szerint rögzíteni

szükséges az alvállalkozó nevét és adatait. Az építészeti-műszaki terveket készítő névjegyzeiki jogosultsággal rendelkező cég, a kötelező tervezői művezetést személyes névjegyzeiki jogosultsággal rendelkező tagja, vagy alkalmazottja útján is elláthatja azzal, hogy személyét a megrendelővel írásban kötött tervezési- és művezetési szerződésben rögzíteni kell.

A szerző kizárólagos vagyoni jogának egyik gyakorlási módja a felhasználásra szóló engedély megadása (természetesen akár meg is tilthatja a felhasználást). Az engedély jogi hordozója pedig a felhasználási szerződés, amely rendelkezik a szerződésekre vonatkozó valamennyi általános jellemzővel: vagyis legalább kétoldalú, a felek joghatás kiváltására vonatkozó, egybehangzó akaratnyilatkozata. (Abban az esetben például, ha az építész, a kivitelező és a tulajdonos együttműködnek, a szerződés lehet háromoldalú is.) *A felhasználási szerződés alapján a szerző engedélyt ad a felhasználásra (például az épület megépítése esetében többszörözésre, a terv online bemutatása esetén lehívásra hozzáférhetővé tételre, a terv tankönyvben való megjelenítése esetén többszörözésre és terjesztésre), ennek fejében pedig a felhasználó díjat köteles fizetni.*

A felhasználási szerződés önálló szerződéstípus, viszont az építészeti tervek tekintetében kötött szerződések leggyakrabban nem tisztán felhasználási szerződések, hanem a vállalkozási szerződés sajátos típusai: tervezési szerződés, kivitelezési szerződés. Fontos azonban, hogy még akkor is, ha a szerződés nem kifejezetten felhasználási szerződés, amennyiben abban szerzői jogi tartalmú rendelkezések is szerepelnek, a felhasználási szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazandók lesznek.

Különös jelentősége lehet az építészeti tervekre vonatkozó pályázatok körében az úgynevezett ötletpályázatoknak. Tekintettel arra, hogy az ötlet önmagában nem áll szerzői jogi védelem alatt, ezért rá vonatkozóan felhasználási szerződés sem köthető: mindenképp indokolt azonban kellő gondossággal eljárni az ötletpályázatra benyújtásra kerülő pályázatok esetében is a későbbi hasznosítással, méghozzá elsősorban azért, mert az építészeti szempontból tervnek nem minősülő ötlet grafikai műként, szövegműként még állhat védelem alatt. Az ötlet későbbi hasznosítását – akár az ötlet kigondolója, akár a pályázat kiírója oldalán – pedig segítheti az, ha a felek megfelelő titoktartási rendelkezésekkel rendezik a viszonyukat.

b) A felhasználási szerződés tartalma

A felhasználási szerződés alanyai a szerző és a felhasználó. Szerző alatt az Szt. 106. §-ának (1) bekezdése alapján értjük magát a szerzőt, továbbá a szerző jogutódját, illetve a szerzői jog más jogosultját. Egyre gyakoribb az, hogy a szerző nem maga, hanem az ő oldalán, az ő képviselőjében gazdasági társaság, képviselő, ügynök köti a szerződést. Ilyen esetben különös figyelmet kell fordítani arra, hogy ez a szervezet olyan jogi pozícióban legyen, hogy alkalmas legyen felhasználási szerződés kötésére (vagyis léteznie kell egy e szervezet és a szerző között fennálló, képviselői jogot vagy jogátruházást, felhasználási jogot tartalmazó megállapodásnak is). Felhasználó bárki lehet, ugyanakkor előfordulhat, hogy a felhasználónak ahhoz, hogy

a felhasználást megvalósíthassa, működési engedélyt kell szereznie, vagy legalább is nyilvántartásba kell magát vetetnie.

A szerző fő szerződéses kötelezettsége a felhasználási engedély megadása, tehát egy felhasználás (például többszörözés, átdolgozás) megengedésére irányuló jognyilatkozat megtétele. Amennyiben a szerző nem ad kifejezett engedélyt felhasználásra, azt csak úgy lehet érteni, hogy nem engedélyezte a felhasználást. (Például a felek csak a tervezésre kötöttek megállapodást, de kivitelezésre nem.) Ilyen esetben a feleknek erről külön meg kell állapodniuk. A szerződési szabadság keretében a felek lényegében szabadon állapíthatják meg a szerződés tartalmát.

Mindazonáltal az építési közbeszerzési szabályok kifejezetten rögzítik, hogy az ajánlatkérő a tervezővel kötött szerződésben előírja, hogy az elkészített tervekkel kapcsolatosan korlátlan és kizárólagos felhasználási jogokat szerez, a tervező pedig nyilatkozik ezre felhasználási jogok átruházásáról a tervezési szerződésben meghatározott ezen vonatkozó díj ellenében. Ezen túlmenően pedig, ha az ajánlatkérő rendelkezik végleges építési vagy létesítési engedéllyel, a további tervezésre irányuló közbeszerzési eljárásban biztosítania kell, hogy a nyertes ajánlattevő jogdíj fizetése nélkül legyen jogosult az eljárás során rendelkezésére bocsátott tervek általa elvégzendő tervezési feladathoz szükséges továbbtervezésére, átdolgozására. A tervpályázatok tekintetében ez a szabály nem alkalmazandó.

A szerződésnek nem feltétlen, szükségszerű eleme a mű/műpéldány átadására vonatkozó kötelezettségvállalás, hiszen az sok esetben máshonnan is beszerezhető. Ha pedig csak a műpéldány átadására kerül sor (például egy terv megvásárlása során), az önmagában szintén nem jogosít a mű felhasználására (például kiállítására). A dolgon fennálló tulajdonjog megszerzése tehát elválik a felhasználási engedély megszerzésétől és nem is feltétlenül járnak együtt.

A felhasználási lehetőség biztosításának fejében a felhasználó a szerző számára díjat fizet, ez a díj a köznyelvben a felhasználási díj vagy jogdíj. E díj mértékének megállapítása a felek diszkrecionális joga, ugyanez vonatkozik a díj fizetésének egyéb aspektusaira is (mikor, milyen pénznemben, milyen számítási módszerrel kalkulálva kerül sor a kifizetésre stb.). Az Szjt. 16. § (4) bekezdése e vonatkozásban egy ajánlást fogalmaz meg arra vonatkozóan, hogy azt a felek a felhasználáshoz kapcsolódó bevételeivel álljon arányban, de ettől szabadon el lehet térni. A szerződésben kikötött díj csak abban az esetben tisztán felhasználási díj, ha már létrejött mű felhasználására vonatkozik: más esetekben a megbízási, vállalkozási és egyéb díjak is részét alkothatják, esetleg előállítási költségek is felszámításra kerülhetnek.

Egyes építészeti tervezési tevékenységek díjazása tekintetében az Étv. 55/A. § (1) bekezdése alapján kiadott, a Magyar Építész Kamara és Magyar Mérnöki Kamara „A már megvalósult épülethez kötődő építészeti alkotás és az építészeti-műszaki dokumentáció ismételt felhasználásának ajánlott díjszámítása” című, a MÁK Küldöttgyűlésének 7/2019. (05.31.) számú határozatával és elektronikus szavazással, illetve az MMK Küldöttgyűlésének 17/2019. (VII.1.) számú határozatával elfogadott Szabályzata alkalmazandó. Hangsúlyozni kell, hogy ez a (minimális) díj számítási ajánlatait rögzíti, így nem bír kötelező erővel. A szabályzat kibocsátásának célja a hatálya alá tartozó felhasználások díja legalacsonyabb mértékének meghatározása volt annak érdekében, hogy a piaci viszonyok kiegyensúlyozódjanak és csökkenjen

a visszaélések lehetősége. E tekintetben helyesnek látszik az a megközelítés, hogy a felhasználás díjának minimálisan az itt meghatározottak szerintinek kell lennie, ugyanakkor a szabályzattól a felek további, értéknövelő szempontok figyelembevételével szabadon eltérhetnek felfelé, és ha ilyen eltérést indokoló szempontok fennállnak, akkor az eltérés a polgári jog szerzői jogra is kiható szinallagma követelményének betartása, azaz a feltűnő értékaránytalanság elkerülése céljából szükséges is (például a terv díjnyertes volta, a tervező magas elismertsége, a terv magas színvonala). Ebből fakadóan pedig a szabályzat alapján számított díj minimum díj, de esetről esetre döntendő el, hogy a jóhiszeműség tisztesség elvének (Szjt. 3. § útján alkalmazandó Ptk. 1:3. §) követése megköveteli-e, hogy a felek magasabb díjban állapodjanak meg. Ezt az értelmezést erősíti meg az Étv. módosításának indokolása is, miszerint a kamarák által meghatározott díjszabás bevezetésének célja, hogy a bírói gyakorlatban zsinórmértékül szolgáljon az építészeti-műszaki dokumentációk felhasználásáért megállapított díjaknak peres eljárások során történő vitatása vagy érvényesítése kapcsán. A kamarai díjszabás egyfajta sorózdót jelenthet a bíróságok számára, kiindulási alapként szolgálhat. Az kétségtelen, hogy a szabályzat szerint megállapítható minimum díjnál alacsonyabb díj biztosan nem felel meg a jóhiszeműség és tisztesség követelményének (sem).

Az építészeti alkotások tekintetében egyes felhasználások (az építészeti alkotás és az építészeti-műszaki dokumentáció ismételt, az építészeti-műszaki dokumentáció alapján már megvalósított épülethez kötődő felhasználásért annak tulajdonosától kérhető – az ismételt felhasználás alapjául szolgáló tervezési szerződés díjához kötött) díját a Kamara szabályzatában minimumdíjként rögzíti.³⁰ Ugyanígy a Kamarának kellene meghatároznia a jogutód nélkül megszűnt állami vagy tanácsi, önkormányzati tulajdonú tervező vállalatokban létrehozott építészeti-műszaki dokumentációk esetében az építészeti-műszaki dokumentációhoz fűződő szerzői felhasználási vagy vagyoni jogok jogosultja által az építészeti-műszaki dokumentáció felhasználásáért – eltérő megállapodás hiányában – követelhető díj minimumát, azonban ezek a rendelkezések a Lechner Központ Üzemeltetési és Adatkezelési Szabályzatának 2. mellékletében található az Étv. 59/A. §-a alapján.³¹ Ha a jogosult a szabályzatban említett díj mértékét a felhasználás sajátos körülményeire tekintettel vitatja, a felek az Émszjt. alapján az Szjt. 102. §-a szerinti egyeztető testülethez fordulhatnak. Ha a jogosult az egyeztető testület előtti eljárást megelőzően akként nyilatkozik, hogy a felhasználást engedélyezi, és csak az azért követelt felhasználási díj összegét vitatja, az egyeztető testület eljárásáért fizetendő díjat az állam viseli. Ha a jogosult a felhasználáshoz hozzájárult, és az egyeztető testület javaslatát a felek nem fogadják el, a jogosult bírósági úton érvényesítheti igényét, amely azonban a felhasználás megkezdését nem akadályozza, feltéve, hogy a felhasználó az ajánlott díjat letétbe helyezte. Ha az állami vagy tanácsi, önkormányzati tulajdonú tervezővállalatok jogutód nélküli megszűnése miatt az ezek keretében létrehozott építészeti-műszaki dokumentációhoz fűződő szerzői felhasználási vagy vagyoni

³⁰ <http://mek.hu/index.php?id=45381> (utolsó letöltés: 2021. 03. 08.)

³¹ https://www.e-epites.hu/sites/default/files/csatolmanyok/dusz_2019.pdf (utolsó letöltés: 2021. 03. 08.)

jogoknak nincs jogosultja, akkor e jogok a nemzeti vagyon részeként az államot illetik meg.

A felhasználási szerződés biztosíthat *kizárólagos felhasználási jogot* a felhasználónak, ilyenkor *senki más (még a szerző sem) használhatja fel a művet*. Ehhez azonban kifejezetten ilyen tartalmú szerződési kikötés szükséges. Ha tehát a szerződésben nincs ilyen tartalmú rendelkezés, akkor a felhasználási engedély nem kizárólagos. A kizárólagosság az egyes vagyoni jogok tekintetében értendő, tehát akkor is kizárólagosságról beszélünk, ha a szerző egy megrendelőnek ad többszörözési (kivitelezési) engedélyt, és ezen kívül kizárólag egy szakmai online portálnak a terv lehívásra hozzáférhetővé tételére lehetőséget. A kizárólagosság az adott felhasználási mód tekintetében áll fenn. A kizárólagos engedély adása azt jelenti, hogy a szerző vállalja azt, hogy másnak nem ad engedélyt az adott felhasználás tekintetében és maga sem használhatja fel a művet. Ha azonban nincs ilyen kizárólagossági kikötés a szerződésben, akkor az nem minősül kizárólagosnak. Az építészeti tervek esetében tipikus a többszörözésre vonatkozó kizárólagos szerződés. Ez a szabály megfordul az ipari tervezőművészeti és belsőépítészeti alkotás felhasználására kötött szerződések esetében: ha nem rendelkeznek a felek arról, hogy kizárólagos legyen-e a szerződés, akkor azt ilyennek kell tekinteni, és azt kell kifejezetten kikötni, ha nincs ilyen szándéka a feleknek.

A felhasználási szerződésben kapott *jog nem ruházható át másra, csak akkor, ha ehhez a szerző kifejezett hozzájárulást adott*. Ez megakadályozza, hogy a mű felhasználását olyan személy végezze, akinek ezt a szerző nem kívánna lehetővé tenni. Ha a felhasználó megszegi a továbbengedélyezésre vonatkozó megállapodást (ennek hiányában a törvényi rendelkezést), a felhasználó és az a személy, aki tőle szerzi a felhasználási jogot, egyetemlegesen felelősek a felhasználási szerződés teljesítéséért (illetve az annak megszegéséből fakadó következményekért). Fontos kérdés, hogy a leendő tulajdonos által szerzett felhasználási engedély kiterjed-e a megvalósító kivitelezőre. Álláspontom szerint itt teljesítési segédi magatartás valósul meg, emiatt nem kell a felhasználási jogot továbbruházni sem, és így nem történik a kivitelezés során jogsértés sem.

A felhasználási szerződés *nem szűnik meg szükségképpen valamelyik fél halálával vagy megszűnésével, vagyis nem szorosan személyhez kötődő szerződés*. A szerző helyébe a jogutódja lép, a felhasználó helyébe pedig az ő jogutódja léphet.

Az Sztj. rendezi azt a helyzetet, amikor a felhasználó gazdálkodó szervezet megszűnik vagy szervezeti egysége kiválik a gazdálkodó szervezetből. Ilyen esetben a felhasználási engedély a szerző beleegyezése nélkül átszáll a jogutódra. Arra a helyzetre az Sztj. nem tartalmaz szabályt, hogy mi történik a felhasználónál lévő felhasználási jogokkal, ha jogutód nélkül szűnik meg. Ilyen esetben a felhasználási jogok megszűnnek, vagy másként visszaháramlanak a szerzőre. Ha viszont a felhasználó nemcsak felhasználási jogokat szerzett, hanem – esetleg korábbi jogszabály által lehetővé tett úton – vagyoni jogok jogosultja is lett, a jogutód nélküli megszűnése közvetlenül nem szabályozott helyzetet teremt. Álláspontunk szerint ilyenkor is úgy kell tekinteni, hogy a szerzői védelmi idő fennállása alatt a védelem nem szűnik meg és úgy kell tekinteni, hogy a jogok visszaszálltak a szerzőre. Erre vonatkozó kifejezett jogszabályi rendelkezés nem lelhető fel.

Az Émszjt. 55/A. § (3) bekezdése szerint az állami vagy tanácsi, önkormányzati tulajdonú tervezővállalatok jogutód nélküli megszűnése miatt az ezek keretében létrehozott építészeti-műszaki dokumentáción fennálló szerzői jogok – abban az esetben, ha nincs jogosultjuk – a nemzeti tervvagyon részévé válnak. A törvény nem rendezi azt a kérdést, hogy miként kell megállapítani, hogy nincs jogosultjuk. Az előbb említett szabályozási hiányosság miatt legfeljebb az eredeti szerzőt, illetve a jogutódjait lehet jogosultnak tekinteni. Ha ők nem fellelhetők, akkor kell az államot jogosultnak tekinteni.

c) A szerződési szabadság és határai

A szerződési szabadság elve a felhasználási szerződések körében is érvényesül. Ez a következőket jelenti:

- *a felhasználási szerződés tartalmában a felek megállapodása az irányadó, ahol pedig nincs a szerződő feleknek kifejezett akarata, ott az Szjt. szabályai alkalmazandók (ilyenek hiányában a Ptk. pótolhatja a felek megállapodását);*
- *a feleknek azokban az esetekben is van szabad rendelkezési lehetősége, amelyekben ugyan az Szjt. vagy a Ptk. tartalmaznak rendelkezést, de azok lehetővé teszik az eltérést.*

A kógens szabályoktól eltérő szerződési nyilatkozat azonban érvénytelen, ehelyett a törvényi szabályok érvényesülnek. Ezek a szabályok általában a szerzőt mint gyengébb tárgyalási pozícióban lévő felet kívánják védeni.

A szerző javát szolgálja az a szabály, miszerint ha a szerződés tartalma többféleképpen is értelmezhető, *a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni. Ez nem azt jelenti, hogy ha az egyik értelmezés abszurd vagy jogellenes, de kedvezőbb lenne a szerzőnek, akkor a bírónak ezt az értelmezést kellene elfogadnia, hanem csak abban az esetben alkalmazható alapelv, ha a felmerülő értelmezési lehetőségek közül mindegyik jogszerű. Ebből fakadóan az igen tág, pongyolán megfogalmazott szerződések nem szerencsések egyik fél számára sem, de kedvezőbbek lehetnek a szerzőnek.*

A felhasználási engedélyt akár földrajzi (például Európa), akár időbeli (például öt év) kiterjedés, akár felhasználási mód (például többszörözés) vagy mérték (például 5000 példány) tekintetében is meg lehet határozni. Ha ezt a felek esetleg elfelejtik, vagy szándékosan nem rendelkeznek róla a szerződésben, az Szjt. meghatározza, hogy miként kell érteni a felhasználási engedély terjedelmét.

- Ha a földrajzi hatályról nem rendelkeznek a felek, az Magyarország területére terjed ki.
- Ha az időtartamát nem határozzák meg, akkor a műhöz hasonló művek felhasználására kötött szerződésekben szokás szerint kikötött időtartamhoz igazodik az időbeli hatály (ez rendszerint korlátozott és nem a teljes védelmi időre kiterjedő engedélyt jelent). Ez az egyszeri többszörözés esetében például korlátozható.

- Ha a felhasználási módokról és a mértékről nem határoznak, akkor az engedély a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozódik.

Így egy terv megrendelőjének adott engedély a többszörözésre fog kiterjedni, de kifejezett rendelkezés nélkül nem fogja magában foglalni a terv lehívásra hozzáférhetővé tételének jogát.

A felhasználás ingyenességéről a szerződésben kifejezetten rendelkezni kell. Ha a felhasználás díjáról való rendelkezés elmarad, szükség esetén a bíróság a piaci körülmények figyelembevételével állapítja meg a díj mértékét. Ilyen esetben irányadó lehet például:

- a Képző- és Iparművészeti Lektorátus ár megfelelőségének megállapítására vonatkozó gyakorlata,
- a Magyar Építész Kamara díjszabályzata,
- a jog hasznosítása nyomán létrejött termék piaci ára,
- egyéb szokások,
- az érintett műtípus,
- a kizárólagos és egyszerű engedélyek díjának arányára kialakult gyakorlat.

Az Étv. sajátos szabályokat állapít meg egyes felhasználások díjának tekintetében. Eszerint a Magyar Építész Kamara és a Magyar Mérnöki Kamara közös szabályzatban rögzíti az építészeti alkotáshoz és az építészeti-műszaki dokumentációhoz fűződő szerzői felhasználási vagy vagyoni jogok jogosultja által az építészeti alkotás és az építészeti-műszaki dokumentáció ismételt, az építészeti-műszaki dokumentáció alapján már megvalósított épülethez kötődő felhasználásért annak tulajdonosától kérhető – az ismételt felhasználás alapjául szolgáló tervezési szerződés díjához kötött – ajánlott díjakat.

Jogutód nélkül megszűnt állami vagy tanácsai, önkormányzati tulajdonú tervező vállalatokban létrehozott építészeti-műszaki dokumentációk esetében az építészeti-műszaki dokumentációhoz fűződő szerzői felhasználási vagy vagyoni jogok jogosultja az építészeti-műszaki dokumentáció felhasználásáért – eltérő megállapodás hiányában – az ugyanebben a szabályzatban megállapított díjazást követelheti.

Mindkét esetkörben a kamarai díjmegállapítás minimumdíjként értelmezendő, a felek ennél magasabb díjban is megállapodhatnak egymással, az eset sajátos körülményeire tekintettel. (Ebből fakadóan a kamarai díj mértéke adott esetben minősülhet kirívóan alacsonynak is, és feltűnő értékaránytalanságra hivatkozva meg is támadható bíróság előtt.) Ha a jogosult a szabályzatban említett díj mértékét a felhasználás sajátos körülményeire tekintettel vitatja, a felek az Szjt. szerinti egyeztető testülethez fordulhatnak. Ha a jogosult az egyeztető testület előtti eljárást megelőzően akként nyilatkozik, hogy a felhasználást engedélyezi, és csak az azért követelt felhasználási díj összegét vitatja, az egyeztető testület eljárásáért fizetendő díjat az állam viseli. Ha a jogosult a felhasználáshoz hozzájárult, és az egyeztető testület javaslatát a felek nem fogadják el, a jogosult bírósági úton érvényesítheti

igényét, amely azonban a felhasználás megkezdését nem akadályozza, feltéve, hogy a felhasználó a szabályzat szerinti ajánlott díjat letétbe helyezte.

A speciális értelmezési elvek között külön csoportot alkotnak azok, amelyek azokat a felhasználási módokat határozzák meg, amelyekről kifejezetten rendelkezni kell a szerződésben. Ezek a korábban említett alapelvekhez képest speciálisak, vagyis elsőbbséget élveznek az értelmezés során hozzájuk képest. Ezek közül az építészeti alkotások tekintetében egyet szükséges említeni: a felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására.

A szerződések teljesítésével kapcsolatos további, a felhasználót is védő szabály, hogy *a jövőben megalkotandó műre vonatkozó szerződés alapján átadott mű elfogadásáról a felhasználó a mű átadásától számított két hónapon belül köteles nyilatkozni. Ha a művet a felhasználó kijavításra visszaadta, a határidő a kijavított mű átadásától számít (vagyis ezt követően újabb két hónapja van a nyilatkozattételre).* Ha a felhasználó az elfogadásra nyitva álló határidőn belül nem nyilatkozik (hallgat), a művet elfogadottnak kell tekinteni.

Csak a jövőben megalkotandó művek esetében biztosítja a törvény azt, hogy *a felhasználó a szerzőnek akár ismételten is visszaadja a művet javításra.* Ha a szerző a kijavítást alapos ok nélkül megtagadja vagy határidőre nem végzi el, a felhasználó a szerződéstől díjfizetés kötelezettsége nélkül elállhat, azaz a szerzőt az addig elvégzett munkáért sem illeti meg egyáltalán díjazás. Ha viszont végrehajtja a szerző a javítást, de a mű javítás után sem alkalmas a felhasználásra, a szerző igényt tarthat a díjazásra, de csak mérsékelt díjazás illeti meg.

A felhasználási szerződés érvényességének alakísági feltétele az írásbeliség, amely teljesíthető elektronikus úton is, feltéve, hogy az megfelel az elektronikus írásbeliség kritériumainak. Az érvénytelen szerződésből folyó következmények a Ptk. érvénytelenségi szabályai szerint alakulnak. Egyértelmű, hogy ezen szigorú alakísági kritérium elsősorban a szerzőt védi, ugyanakkor figyelemmel van arra is, hogy a felhasználási szerződések rendszerint hosszabb időre rendezik a felek jogviszonyát, ilyen esetben pedig célszerű a későbbi bizonyítás megkönnyítése érdekében is írásban kötni a szerződést.

A törvény tartalmaz még egy kivételt, amely szerint akkor is írásba foglaltnak kell tekinteni a szerződést, ha egyébként nem felel meg az írásbeliség fent említett kritériumainak. Ez a következő: ha az Szjt. 26. § (8) bekezdésében foglalt nyilvánossághoz közvetítés történik (vagyis más felhasználási módok esetében, vagy egyéb felhasználási módokkal való összekapcsolás esetén nem), és

- ha a felhasználási cselekményt maga a szerző végzi (tehát ha más személy és a felhasználó között valósul meg a felhasználási szerződés, akkor nem), és
- ha az engedély elektronikus úton kötött és rögzített szerződésbe van foglalva (ha tehát nem elektronikus az út, vagy nem rögzítik a szerződést, akkor nem).

Szükséges itt hangsúlyozni, hogy egy pályázati felhívásra a pályamű benyújtása önmagában nem keletkeztet felhasználási szerződést: erre irányuló kivételt a szerzői jogi szabályok nem tartalmaznak. Ebből fakadóan pedig a pályamű felhasználá-

lásáról – akár nyertes, akár nem nyertes műről van szó – mindig külön és írásban meg kell állapodni.

A felhasználási szerződés tekintetében az Sztj. tartalmaz speciális felmondási okokat. Ezek a Ptk. általános kötelmi részében meghatározott felmondási szabályokhoz képest speciálisak, de nem zárják ki azoknak a felmondási jogoknak a gyakorolhatóságát.

Az Sztj.-beli speciális felmondási okok a kizárólagos felhasználási engedélyt szerző felhasználóval kapcsolatban gyakorolhatók. Az ilyen engedélyekben a szerző komoly korlátozást vállal arra vonatkozóan, hogy más úton aknázza ki a művében rejlő sikert. Emiatt különösen fontos, hogy a felhasználó fel is használja a művet, illetve, hogy ezt úgy tegye, ahogy arról megállapodtak, vagy egyébként az a szerződés szelleméből következik. Ha tehát

- a) a felhasználó nem kezdi meg a mű felhasználását a szerződésben meghatározott vagy – ennek hiányában – az adott helyzetben általában elvárható időn belül; vagy
- b) a felhasználó a szerződéssel megszerzett jogait nyilvánvalóan a szerződés céljának megvalósítására alkalmatlan módon vagy nem rendeltetésszerűen gyakorolja,

a szerző felmondhatja a szerződést.

Még erősebben kötelezi el magát a szerző akkor, amikor *kizárólagos engedéllyel hosszú távra ad a felhasználónak engedélyt a felhasználáshoz*. A hosszú távra kötött szerződések esetében a felhasználó számára is hosszabb idő kell, hogy rendelkezésre álljon a mű felhasználásához, így a felmondási jog gyakorlása sem lenne észszerű rövid idővel a szerződés megkötését követően. Emiatt *ha a kizárólagos felhasználási szerződést határozatlan vagy öt évnél hosszabb időtartamra kötötték, a szerző az előbb említett okokból fakadó felmondási jogát csak a szerződés megkötésétől számított két év eltelte után gyakorolhatja*.

A felmondási jog gyakorlásának általános szabálya, hogy *ezt a szerző csak azt követően gyakorolhatja, hogy a teljesítésre a felhasználónak megfelelő határidőt szabott és az eredménytelenül telt el*.

A felmondási jogról *előzetesen nem lehet lemondani* (ez az utólagos lemondást nem zárja ki). A jog gyakorlása azonban kizárható legfeljebb ötéves időtartamra. (Ha két évnél hosszabb időre zárták ki a felmondási jog gyakorlását, akkor természetesen a korábban említett kétéves határidő nem alkalmazandó.)

A felhasználással kapcsolatos problémák természetesen nem csak felmondással szüntethetők meg: ha a szerző nem kívánja megszakítani a felhasználóval fennálló jogviszonyát, lehetősége van arra is, hogy *a fenti okok fennállása esetén megszüntesse az engedély kizárólagosságát*, vagyis a szerződésben adott engedélyt egyszerű felhasználási engedéllyé alakítsa át. Ez természetesen a továbbiakban nem indokolja a kizárólagosságért kapott díj megfizetését sem, vagyis ilyenkor indokolt arányosan csökkenteni a díjat.

A felhasználási szerződés megszűnésére vonatkozóan a szerződések megszűnésére vonatkozó általános szabályok irányadók: ha lejárt a szerződésben megállapított idő (például a felhasználó öt év alatt felépítette a házat), illetve ha bekövetkezik a szerződésben meghatározott körülmények (például lebontási engedélyt adtak

az épület elbontására). Sajátos megszűnési oka a felhasználási szerződéseknek a védelmi idő eltelte: ha lejárt a védelem, a mű közkincsbe tartozik, és nincs már szükség tovább engedélyre a felhasználásához. Ilyen módon pedig nem kell teljesíteni tovább a korábban kötött szerződésben foglalt feltételeket sem a jogszerű felhasználáshoz.

d) A közbeszerzés jelentősége a szerződési szabadság korlátozása szempontjából

A közbeszerzésekről szóló 2015. évi XCVIII. törvény szerint a hirdetmény nélküli tárgyalásos eljárás olyan egy szakaszból álló közbeszerzési eljárás, amelyben az ajánlatkérő az ajánlattételre felhívott ajánlattevőkkel tárgyal a szerződés feltételeiről. Az ajánlatkérő hirdetmény nélküli tárgyalásos eljárást alkalmazhat kivételes esetben, ha a szerződés műszaki-technikai sajátosságok vagy kizárólagos jogok védelme miatt kizárólag egy meghatározott gazdasági szereplővel köthető meg, feltéve, hogy az ajánlatkérő számára nem létezik reális alternatíva beszerzési igényének kielégítésére, és a verseny hiánya nem annak a következménye, hogy a közbeszerzés tárgyát a versenyt indokolatlanul szűkítő módon határozták meg;

A szerzőt a mű hasznosítása, felhasználása tekintetében az Szt. 16. § (1) bekezdése szerint kizárólagos engedélyezési jogok illetik meg, ez következik abból a fordulatból, hogy „a szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére”. A szerzői kizárólagos engedélyezési jogai között pedig szerepel az átdolgozási jog is (Szt. 29. §). Az azonban, hogy egy művel kapcsolatban ilyen kizárólagos átdolgozási engedélyezési jog áll fenn, önmagában egyáltalán nem indokolja azt, hogy hirdetmény nélküli tárgyalásos eljárást bonyolítsanak.

Ha ugyanis az ajánlatkérő az eredeti jogosulttól, vagy jogát ruházási láncolatban igazolható módon megszerezte korábban, vagy megszerzi most és ennek eredményeként hatályosan rendelkezik harmadik személy számára átengedhető átdolgozási engedéllyel, és az nincs egyébként a lehetséges átdolgozók tekintetében valamilyen módon személyre korlátozva, akkor ki lehet jelteni, hogy az ajánlatkérő jogilag abban a pozícióban van, hogy a kizárólagos jog (és azon belül az átdolgozási jog) léte nem akadályozza a nyílt közbeszerzési eljárás kiírását. Ennek értelmében pedig ha az előbbi feltételek fennállnak, akkor az ajánlatkérő – a közbeszerzési és egyéb szabályok szerint – maga döntheti el, hogy kivel kívánja az átdolgozást elvégeztetni.

Ha viszont az ajánlatkérő nem szerzett harmadik személy számára átengedhető átdolgozási engedélyt, vagy azt a jogosult csak meghatározott személy(ek)nek továbbadható módon adta meg a számára, akkor hirdetmény nélküli tárgyalásos eljárást kell lebonyolítani és abban az vehet részt ajánlattevőként, aki a joggal rendelkezik, vagy aki számára továbbadható az átdolgozási engedély.

Itt kell utalni arra is, hogy az építési beruházások közbeszerzésének részletes szabályairól szóló 322/2015. (X.30.) Korm. Rendelet 7. § (1) bekezdése értelmében az ajánlatkérő a tervezővel kötött szerződésben előírja, hogy az elkészített tervek-

kel kapcsolatosan korlátlan és kizárólagos felhasználási jogokat szerez, a tervező pedig nyilatkozik ezen felhasználási jogok átruházásáról a tervezési szerződésben meghatározott erre vonatkozó díj ellenében. Továbbá ha az ajánlatkérő rendelkezik végleges építési vagy létesítési engedéllyel, a további tervezésre irányuló közbeszerzési eljárásban biztosítania kell, hogy a nyertes ajánlattevő jogdíj fizetése nélkül legyen jogosult az eljárás során rendelkezésére bocsátott tervek általa elvégzendő tervezési feladathoz szükséges továbbtervezésére, átdolgozására. Ebből pedig az következik, hogy az e rendelet hatályba lépése óta kiírt közbeszerzések esetében az ajánlatkérőnek (jellemzően a tulajdonosnak) meg kellett szereznie azokat a jogokat, amelyek egy későbbi átépítés során az átdolgozás jogszerűségéhez szükségesek, és ezeket a jogokat az átdolgozásra, továbbtervezésre irányuló közbeszerzési kiírás alapján biztosítania is kell a nyertes fél számára.

A személyhez fűződő jogok esetében szintén kizárólagos, de nem engedélyezési, hanem a jogsértés megtiltására, az az elleni fellépésre vonatkozó jogok illetik meg, ezek nem fogalomképesek.

Ebből fakadóan a személyhez fűződő jogok fennállása azt nem akadályozza, hogy nyílt közbeszerzési eljárás során döntsenek az átdolgozó személyéről, de akárki végzi el az átdolgozást, annak a személyhez fűződő jogokra – különösen pedig az integritásvédelemre – figyelemmel kell lennie.

Mindenesetre érdemes mind a közbeszerzési kiírásban, mind az ez alapján kötendő szerződésben rendelkezni arról, hogy a kivitelező által elvégzett átdolgozásnak tekintettel kell lennie az eredeti jogosult személyhez fűződő jogaira, különösen arra, hogy az átdolgozás nem valósíthat meg semmilyen olyan eltorzítást, megcsontítást, vagy a mű más olyan megváltoztatását vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélést, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes. (Sztj. 13. §)

Megjegyzendő, hogy az építés bonyolult társadalmi munkamegosztása okán szakmai egyetértés van abban, hogy a „tervezés” fogalma együtt és egy időben jelent a polgári jogi értelemben vett vállalkozási, tervezési szerződés előírásainak megfelelő „tervezői szolgáltatást” és „alkotó művészi munkát”, esetenként akár az utóbbi nélkül. Ennek azért lehet jelentősége, mert egy tervező vállalat – a szerzői jogokon kívül is – birtokolhat olyan műszaki ismereteket, szakanyagokat, amelyek egyéb forrásból nem szerezhetőek meg, így azok „felhasználása” akár a további szerzői művek alapjaként, akár párhuzamos munkával indokolt lehet, ez pedig szintén befolyásolhatja annak eldöntését, hogy milyen közbeszerzési eljárást lehet megindítani.

e) A munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó szabályok

Ha nincs erre vonatkozóan eltérő megállapodás, a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége. Míg az egyéb tervezői jogviszonyok esetében a megbízó/megrendelő csak felhasználási jogot szerezhet a fentiek szerint, addig a munkaviszonyban tervezők esetében a munkáltató megszerezheti a vagyoni jogokat, méghozzá a munkaszerződéstől elkülönülő megállapodás nélkül is. Ehhez

azonban az szükséges, hogy a tervezés az alkotó munkaviszonyból folyó kötelezettsége legyen (ez következhet a beosztáshoz kötődő HR-szabályzatból, vagy a munkaköri leírásból is akár), továbbá az, hogy a konkrét mű átadásra kerüljön a munkáltató részére. Az átadással kapcsolatban lásd fent a nyilvánosságra hozattal kapcsolatban írottakat. Ebből következik az is, hogy nem lehet általános munkáltatói jogszerzésről beszélni: az egyesével, minden mű tekintetében külön-külön, az adott mű átadásával áll be.

A vagyoni jogok ebben az esetben forgalomképesek: a munkáltató jogutóddal való megszűnése esetén a jogutódjára szállnak át és nem szállnak vissza az alkotóra.

A munkabéren kívül a szerzőt megfelelő díjazás illeti meg, ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza.

Ha a mű elkészítése a szerzőnek munkaviszonyból folyó kötelessége, a mű átadása egyben a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül. A mű visszavonására irányuló szerzői nyilatkozat ezen művek esetében nem eredményez tényleges visszavonást: ilyen esetben a munkáltató csak a szerző nevének feltüntetését köteles mellőzni. Ugyancsak mellőzni kell a szerző kérésére nevének feltüntetését akkor is, ha a művön a munkáltató a munkaviszonyból eredő jogaival élve változtat, de a változtatással a szerző nem ért egyet.

A BH2016. 306. szerint a munkáltató felperest, mint a munkaviszonyban létrehozott mű tekintetében a szerzői vagyoni jogok jogosultját a szerző személyhez fűződő jogai védelmében az igényérvényesítési jogosultság nem illeti meg. Az építészeti alkotás és tervének felhasználása a meglévő épülethez csatlakozó további épület tervezésével és kivitelezésével nem állapítható meg.

f) A nemzeti tervvagyon

Az építészeti alkotások tervein fennálló vagyoni vagy felhasználási jogok egy része törvényi rendelkezés alapján az államot illeti a nemzeti tervvagyon részeként. Ide tartoznak az építészeti alkotásoknak az állam és az önkormányzat tulajdonába tartozó építészeti-műszaki dokumentációi – a honvédelmi, katonai, valamint nemzetbiztonsági célú és rendeltetésű építményeket érintő építészeti-műszaki dokumentációk kivételével –, vagyis a dokumentációkon fennálló dologi tulajdonjogok. Továbbá az ezek vonatkozásában az államot és az önkormányzatot megillető, ezen fennálló felhasználási jogok vagy vagyoni jogok összessége, ideértve az állami, önkormányzati tulajdonú szervezetek általi megrendelésre készült épületek azon építészeti-műszaki dokumentációit is, amelyen a megrendelő a szerzői vagyoni jogokat vagy a felhasználási jogokat megszerezte.

Önmagában a tervek tulajdonjoga nem keletkezett az állam javára felhasználási jogokat, eltekintve azoktól az esetektől, amelyeknél az adott kor jogi szabályozása a tulajdonjoggal együtt a szerzői jogok megszerzését is lehetővé tette.

Ha az állami vagy tanácsai, önkormányzati tulajdonú tervezővállalatok jogutódi nélküli megszűnése miatt az ezek keretében létrehozott építészeti-műszaki doku-

mentációhoz fűződő szerzői felhasználási vagy vagyoni jogoknak nincs jogosultja, akkor e jogok a nemzeti vagyon részeként az államot illetik meg.

A jogutódlással megszűnt állami vagy tanácsi tulajdonú tervezővállalatokban létrehozott építészeti-műszaki dokumentációkhoz és az azok alapján megvalósított épületekhez fűződő szerzői jog részét képező felhasználási jog vagy vagyoni jog a nemzeti vagyon részeként az államot illeti meg, kivéve, ha egyértelműen igazolható, hogy az állam a jogutódnak azt kifejezetten átadta.

g) Az új típusú szerződések

A felhasználási szerződések, általános szerződési feltételek újabb alakzatai angol megnevezésük szerint a General Public Licence, a Creative Commons Licence és az European Public Licence. Ezeknek az USA-ból származó általános szerződési feltételrendszereknek a közös jellemzője, hogy a művek online környezetben való felhasználását kívánják segíteni, és a szerzői jog általános üzleti modelljétől olyan szempontból eltérő üzleti modelleket segítenek, amelyek önmagukban a műveknek a felhasználókhöz való eljuttatásából a szerző számára nem biztosítanak bevételt. (Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ezek csak nonprofit célokat szolgálhatnak, de a szerző és a felhasználó között nem az engedély fejében történik ellenszolgáltatás fizetése.) Ez több élethelyzetben lehet működőképes modell, például olyan fiatal szerzők esetében is sikerrel alkalmazhatók, akiknek a pályájuk kezdetén még fontosabb az ismertség elérése, mint a bevétel. Bár ezek a szerződésmodellek igen népszerűek, ugyanakkor kiegészítő jelleggel vannak jelen a szerzői jogi forgalomban.

A Creative Commons Licence-ek bármilyen szerzői jogi védelem alá eső mű vonatkozásában alkalmazható szabad licencek. Ezeknek a célja is az, hogy a művek a lehető leghatékányabban terjedjenek, ugyanakkor a szerző maga eldöntheti, hogy megengedi-e a műve átdolgozását, illetve a kereskedelmi célú felhasználását. Ez a licensztípus azokon a nyelveken érvényes, amelyekre a honosítási eljárásban lefordították és hozzáigazították az érintett ország jogrendszeréhez.

Az engedélyezés sajátos esetei között meg kell még említeni az úgynevezett árva művek felhasználásának engedélyezését. Ha az érintett felhasználás nincs közös jogkezelésben, és nem tartozik szabad felhasználás alá sem, akkor az egyedi jogosulttól kell erre engedélyt kérni. Viszont ha nem tudjuk, ki az, vagy nem lehet tudni, hol tartózkodik, akkor tőle nem lehet engedélyt kérni, így a mű nem lenne jogszerűen felhasználható. Az olyan műveket, amelyekről nem tudjuk, ki a jogosultjuk, vagy hol tartózkodik a jogosultjuk, árva műveknek nevezzük. Ezekre az esetekre alkalmazandó az Sztj. speciális engedélyezési eljárása.

A szerző helyébe ilyenkor ideiglenesen az állam, pontosabban annak erre felhatalmazott szerve, az SZTNH lép be, aki közigazgatási eljárásban ad engedélyt a felhasználónak akkor, ha az igazolja, hogy a szerző (vagy más jogosult) keresése érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható és a keresése nem járt eredménnyel. A megadott engedély „egyszerű”, vagyis nem kizárólagos, mindig meghatározott felhasználási módra vonatkozik, általában nem terjedhet ki

a mű átdolgozására és időbeli hatálya legfeljebb öt év lehet. Ha a kérelmet az épület mint építészeti alkotás tulajdonosa terjeszti elő, az engedély az építészeti alkotás átdolgozására is kiterjedhet, az engedély kérelemre indokolt esetben egy alkalommal az eredeti engedély időtartamával, de legfeljebb öt évvel meghosszabbítható.

Fontos azonban, hogy az átdolgozási engedély nem az építészeti tervre, hanem az alkotásra vonatkozik (bár szerencsés lenne, ha a tervet is magában foglalná). Mindenesetre az adott mű tekintetében van lehetőség akár arra is, hogy többen párhuzamosan szerezzenek rá felhasználási engedélyt.

Az engedély megadása közigazgatási szolgáltatási díj fejében történik, amit az SZTNH eljárásáért kell fizetni. Emellett kell felhasználási díjat is fizetni, amit a kereskedelmi célú felhasználóknak az SZTNH letéti számlájára kell befizetniük, a nem kereskedelmi célú felhasználók számára pedig csak megállapítja a hatóság az összeget, de azt nem kell megfizetniük. Abban az esetben, ha a szerző az engedély hatálya alatt, vagy azt követően öt éven belül elérhetővé válik, a díjat át kell utalni a számára, illetve a nem kereskedelmi célú felhasználónak meg kell fizetnie a javára. Az SZTNH letéti számláján „bennragadó” díjakat a Nemzeti Kulturális Alap számára kell átutalni, ha a mű egyéb felhasználásaival kapcsolatban nincs bejegyezve működő közös jogkezelő szervezet. Ha van, akkor a pénzt az öt év elteltét követően a részére kell átutalni.

7. Jogsértés esetén igénybe vehető lehetőségek

Szerzői jogsértés az, ha valaki nem tartotta be a korábban ismertetett szabályokat és a szerző engedélye nélkül vagy engedélyével ugyan, de az engedély kereteit túllépve használta fel a szerzői jog által védett művet. Ugyanígy szerzői jogsértést követ el az, aki a szerző személyéhez fűződő jogait sérti meg.

A szerzői jogi igények érvényesítése mindazonáltal csak a súlyosabb esetekben jut el a bíróság elé. Ha a felek között vita keletkezik arról, hogy jogsértés történt-e, a pert megelőzően is több lehetőség nyílik számukra, hogy tisztázzák a vitájukat, ami a hosszadalmas bírósági eljárás elmaradásával is járhat.

83

Permegelőző lehetőségek

a) A Szerzői Jogi Szakértő Testület működése

A pert megelőző vitarendezési szakaszban fontos szerepe lehet a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek. A Testülettől szerzői jogi jogvita ügyben felmerülő szakkérdésekben a bíróságok és más hatóságok kérhetnek szakvéleményt, illetve a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben felkérésre peren kívül is adhat szakvéleményt, így lényegében bárki fordulhat hozzá szakvéleményért. A Testület általában háromtagú tanácsban, tanácsulésen alakítja ki a szakvéleményt. Különösen indokolt esetben, ha az ügy súlya vagy egyéb körülmény ezt indokolja, az eljárás lefolytatható öttagú tanácsban is, illetve ha az ügy egyszerűen megítélhető, a Testület egyes szakértői eljárásban is kiadhatja a szakvéleményt. Ha olyan speciális szakértelem is szükséges az ügy eldöntéséhez, amely a Testület tagjainak nem áll rendelkezésére, tanácskozási joggal külső szakértő is felkérhető. A Testület szakvéleményei közül a legfontosabbakat az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemlében jelentetik meg, illetve valamennyi nyilvános szakvélemény hozzáférhető az SZTNH honlapján. Hogy az SZJSZT-nek milyen joggyakorlat-fejlesztő hatása van, mutatja a jelen tanulmányban felsorakoztatott ügyek száma is.

b) Az értesítési és eltávolítási eljárás

A polgári jogi jogérvényesítés időigényes, hónapokban vagy akár években mérhető időtartamú, ami az internetes környezetben elkövetett jogsértések esetében számos esetben nem lehet elég hatékony. Régóta ismert a magyar jogban az úgynevezett értesítési és eltávolítási eljárás, amelynek általános jellemzője, hogy a jogsértőnek állított, szerzői jogi védelem alatt álló tartalom gyors – órák alatt megvalósuló – eltávolítására nyújt lehetőséget az internetről. Utalni kell itt arra, hogy értesítési és eltávolítási eljárást számos külföldi online szolgáltató is alkalmaz Magyarország területén hozzáférhető tartalmak tekintetében (ld. Google). Ez az eljárás az építészeti alkotások esetében értelemszerűen a tervekre nézve, vagy az építészeti alkotásokról készült képekre nézve lehet alkalmazandó.

A közvetítő szolgáltató (az internetszolgáltató, a tárhelyszolgáltató, a keresőmotor-szolgáltató és a gyorsító tárolást végző szolgáltató) felel a rajta keresztül

tartalomért, kivéve, ha eleget tesz azoknak a követelményeknek, amelyeket az egyes szolgáltató-típusokkal kapcsolatban maga az elektronikus kereskedelmi szabályozás rögzít és amelyeket a szolgáltató tevékenységéhez igazodó általános felróhatósági rendszernek lehet tekinteni. Szerzői jogi jogsértések esetén a mentesülésnek azonban további feltétele, hogy a szolgáltató részt vegyen az értesítési eltávolítási eljárásban, de csak abban az esetben, ha erre a jogosult felhívta.

Az értesítést a jogosult megfelelő formájú dokumentumban küldi meg a szolgáltatónak, amelynek a jogsértéssel és a jogosulttal kapcsolatos valamennyi releváns információt tartalmaznia kell. A szolgáltató az átvételtől számított tizenkét órán belül gondoskodik arról, hogy a tartalom a továbbiakban ne legyen hozzáférhető és erről három munkanapon belül értesíti azt is, aki a tartalmat hozzáférhetővé tette. Ezt csak akkor tagadhatja meg, ha korábban már történt eltávolítás jogosulti kérésre, kivéve, ha az újabb eltávolítást bíróság vagy hatóság rendeli el. Az, aki a tartalmat hozzáférhetővé tette, kifogással élhet, még hozzá nyolc napon belül, szintén a releváns információk megadásával. Ha a kifogás megfelel a törvényi feltételeknek, a szolgáltató ismét hozzáférhetővé teszi a tartalmat és értesíti a jogosultat. Ha nem felel meg, akkor az eltávolítást fenn kell tartani. Ezt követően a jogosult már csak úgy tudja ismét eltávolíttatni a tartalmat, ha tíz munkanapon belül abbahagyás és eltiltás iránti ideiglenes intézkedés iránti kérelmet is tartalmazó kereset vagy fizetési meghagyás iránti kérelem benyújtása útján érvényesíti vagy büntetőfeljelentést tesz, és a bíróság így rendelkezik.

Az értesítési és eltávolítási eljárás nagy gyakorlati előnye az eltávolítás gyorsasága, hátránya azonban az, hogy rendszerint nem teszi lehetővé az eltávolítást követő további igényérvényesítést, mivel a szolgáltató vagy nem éri el az érintett igénybevevőt, vagy az nem kifogásolja az eltávolítást. A szolgáltató egyéb úton pedig csak a fent bemutatott feltételekkel kötelezhető a személyes adatok kiadására.

Igényérvényesítés a polgári bíróságon

a) A perindításra jogosult személy

Szerzői jogi perekben a törvényszékek járnak el első fokon. Másodfokon az ítéltábla ítélkezik.

A bíróság számára a legfontosabb kérdés a jogosult személyének megállapítása. Ezt segíti az úgynevezett *szerezőség vélelemrendszere, amelyet korábban már ismertettünk*.

A keresetlevélben meg kell határozni, hogy miben áll a jogsértés, illetve hogy a leendő felperes mely igényeket kívánja érvényesíteni. A szerzői jogi törvény maga meghatározza, hogy milyen igények érvényesíthetők a jogsértővel szemben, ezek közül a jogosult szabadon választhat, a bíróság pedig az eset összes körülményére tekintettel ítéli meg azokat. Ezek a lehetőségek a következők:

b) A perben érvényesíthető igények

A *jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása* a követelhető igények egyfajta „minimuma”, hiszen minden további igénynek is az az előfeltétele, hogy a bíróság

állapítsa meg a jogsértés megtörténtét. Ez az igény a kevésbé jelentős jogsértések esetében annak az eszköze is lehet, hogy a jogosult csak azt mondassa ki a bírósággal, hogy ténylegesen megsértették a jogait.

Szintén tipikusan nem önmagában érvényesített igény *a jogsértőnek a jogsértés abbahagyására való kötelezése és eltiltása a további jogsértéstől*. Ennek az igénynek különösen nagy jelentősége van akkor, ha ideiglenes intézkedésként kérik, tekintettel arra, hogy az ilyen tartalmú ideiglenes intézkedés megakadályozza azt is, hogy a jogerős ítéletig folytassa tevékenységét az a személy, akiről a jogosult azt állítja, hogy sérti a jogát.

Különösen személyhez fűződő jogok megsértése esetében népszerű igény, amellyel arra lehet kötelezni a jogsértőt, hogy *nyilatkozattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt* (általában egyszerűen nyilvánosan ismerje el a jogsértés tényét). Ez elsősorban személyes jellegű, morális kompenzáció, amely ugyan lehet nem nyilvános is, de jellemző formája a széles nyilvánosság előtti elégtételadás. Az elégtételadás egy különleges, újonnan bevezetett formája az, hogy a bíróság *a szerző kérelmére elrendelheti a jogsértő költségére a határozatnak a nyilvánosságra hozatalát*. Nyilvánosságra hozatalnak kell tekinteni az országos napilapban, illetve az internet útján való közzétételt, de nincsenek kizárva egyéb nyilvánosságra hozatali lehetőségek sem.

A jogosult követelheti, hogy *a jogsértő szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról*. Ennek az igénynek az érvényesítésével a jogosult tehát a jogsértő révén tudomást szerezhet a „jogsértési láncról”, ami segítséget nyújthat számára jövőbeli jogsértések megelőzésében. Az adatszolgáltatási igény érvényesíthető olyan személyekkel szemben is, akik maguk nem minősülnek jogsértőnek, de a jogsértésben részt vettek, akár úgy, hogy kereskedelmi mértékben a jogsértő árut birtokolták, vagy igénybe vettek jogsértéssel érintett szolgáltatást, akár úgy, hogy ők nyújtottak szolgáltatást, amelynek segítségével a jogsértést megvalósították, vagy közreműködtek a jogsértéssel érintett dolgok előállításában és terjesztésében, vagy jogsértéssel érintett szolgáltatások nyújtásában. Ez a kibővített adatszolgáltatási kötelezettség tehát szemben az eddigi szabályozással, segítséget nyújt a „jogsértési lánc” egyes résztvevőitől nyerhető információk révén a jogosultnak a tényleges jogsértők teljes körének a felkutatásában. A követelhető információk körébe tartoznak a jogsértéssel érintett dolgok, illetve szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevők, a jogsértéssel érintett dolgokat birtoklók, valamint a forgalmazásba bevonni kívánt vagy bevont nagy- és kiskereskedők neve és címe; a jogsértéssel érintett dolgok, illetve szolgáltatások előállított, forgalmazott, illetve igénybe vett, valamint megrendelt mennyisége, továbbá az azokért adott, illetve kapott ellenérték. Ez azonban nem zárja ki, hogy más adatokat is követeljen a jogosult.

A *gazdagodás visszatérítésére irányuló igény* viszonylag új a szerzői jogban. Szemben a hozzá igen hasonló kártérítéssel, a gazdagodás visszatérítése megítélése során a bíróság nem foglalkozik azzal, hogy a jogsértő felróhatóan cselekedett-e vagy sem. Lényeges különbség továbbá a két igény között, hogy míg a kártérítésnél a károsultnak, tehát a jogosultnak a kárát kell bizonyítani, addig a gazdagodás

visszatérítésénél a jogsértő oldalán felmerült haszon mértéke a bizonyítás tárgya. Ennek a haszonnak legkisebb mértéke annak a jogdíjnak az összege lesz, amelyet jogszerűen engedélyezett felhasználás esetén a jogsértőnek a felhasználásért fizetnie kellett volna. Ez a licenccím lesz akkor is a visszafizetendő összeg, ha a jogsértőnek a jogsértésből anyagi vesztesége származott volna. Ha azonban a jogsértő a jogsértéssel több hasznot is elért, mint a fizetendő jogdíj, akkor a jogosult a haszon teljes összegét követelheti, függetlenül attól, hogy a mű felhasználásával ő mekkora hasznot tudott volna elérni.

*Kérheti még a jogosult a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a kizárólag vagy elsősorban a jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel előállott dolgok legfoglalását, meghatározott személynek történő átadását, kereskedelmi forgalomból való visszahívását, onnan való végleges kivonását, illetve megsemmisítését. A bíróság a szerző kérelmére azt is elrendelheti, hogy a lefoglalt, kereskedelmi forgalomból visszahívott, illetve onnan véglegesen kivont eszközöket, anyagokat, illetve dolgokat *fosszák meg jogsértő mivoltuktól*. A bíróság indokolt esetben a megsemmisítés helyett elrendelheti továbbá az eszközöknek és anyagoknak *a bírósági végrehajtás szabályai szerint történő értékesítését is*; ebben az esetben a befolyó összeg felől ítéletben határoz. A jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel érintett dolgok lefoglalásának ráadásul helye van akkor is, *ha azok nincsenek a jogsértő tulajdonában*, de a tulajdonos a jogsértésről tudott, vagy az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellett volna. A bíróság ezeket az intézkedéseket *a jogsértő költségére rendeli el*, kivéve, ha az eset körülményei az ettől való eltérést indokolják. A kereskedelmi forgalomból való visszahívás, az onnan való végleges kivonás, illetve a megsemmisítés elrendelése tárgyában a bíróság a harmadik személyek érdekeinek figyelembevételével, valamint úgy dönt, hogy az elrendelt intézkedés a jogsértés súlyosságával arányban álljon.*

A polgári jogi jogkövetkezmények közül a kártérítés az egyetlen, amelynek érvényesítéséhez nem elegendő kizárólag a jogsértés objektív tényének megállapítása. A bíróság akkor fog kártérítést megítélni, ha a jogsértőnek a jogsértő magatartás felróható. Fordítva ez azt is jelenti, hogy a felhasználó mentesül a kártérítési felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.

Itt kell megemlíteni, hogy úgy, mint a szellemi alkotások területén általában, a szerzői jog területén is kiemelkedő fontosságúak az ideiglenes intézkedések, hiszen a jogsértéseknek a bírósági eljárást lezáró jogerős döntésig folytatásával sokszor helyrehozhatatlan károk keletkezhetnek. Ezek megakadályozására nyújt az ideiglenes intézkedés lehetőséget azzal, hogy gyors és hatásos átmeneti védelmet biztosít a jogosultnak, míg a bírósági eljárás teljes egészében le nem zárul. Ideiglenes intézkedésként valamennyi, a 94. §-ban meghatározott igény érvényesíthető abban az esetben, ha a bíróság úgy találja, hogy az intézkedés nem jár visszafordíthatatlan következménnyel, és a valószínűsített jogsértés kimeríti az ehhez szükséges feltételeket: az ideiglenes intézkedés elrendelése közvetlenül fenyegető kár elhárítása vagy a jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartása, illetve a kérelmező

különös méltánylást érdemlő jogvédelme érdekében szükséges, és az intézkedéssel okozott hátrány nem haladja meg az intézkedéssel elérhető előnyöket. A bíróság az ideiglenes intézkedés elrendelését biztosítékadáshoz kötheti. A kérelmet megalapozó tényeket valószínűsíteni kell. Ezen feltételek közül szerzői jogi ügyekben a különös méltánylást érdemlő jogvédelem szükségességét fennállónak kell tekinteni, ha a kérelmező igazolja, hogy a mű szerzői jogi védelem alatt áll, valamint, hogy ő a szerző, a szerző jogutóda vagy a mű olyan felhasználója, illetve a szerzői jogok közös kezelését végző olyan szervezet, amely jogosult saját nevében fellépni a jogsértéssel szemben. Azaz a jogosultság igazolása megalapozza az ideiglenes intézkedés elrendelését is.

A BH2005. 143. szerint a tulajdonosnak a hasznosítással, hasznok szedésével kapcsolatos jogát sérti az a magatartás, ha a házát lefényképezik, és e fényképet gazdasági reklámtevékenység során felhasználják. Ezért a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint tarthat igényt megtérítésre.

A büntetőeljárás lehetőségei

a) Általános kérdések

A szerzői és kapcsolódó jogok súlyosabb megsértései esetében a büntetőjogi szankciórendszer is rendelkezésre áll, bár nem kizárt az, hogy egy jogsértés miatt párhuzamosan polgári jogi és büntetőjogi eljárás is induljon.

A szerzői jogi jogsértésekhez kapcsolódó bűncselekmények úgynevezett keret-tényállások, ami célszerű szabályozási technika amiatt, hogy olyan fogalmak esetében, amelyeket a szerzői jog maga is használ, ne legyen mód a polgári jogi és büntetőjogi területen az egymástól eltérő értelmezésre, vagyis ahol a büntető norma nem ad a szerzői jogtól eltérő fogalmat, ott a szerzői jogi törvény értelmében kell használni az adott kifejezést. A szerzői jogot érintő bűncselekmények ellen hivatalból indul eljárás, ez természetesen nem zárja ki a jogosulti feljelentést.

A szerzői jogot érintő bűncselekményekben *a nyomozó hatóság a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, az első fokon eljáró bíróság pedig az illetékes járásbíróság*, kivéve, ha a bűncselekmény legalább különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése, mert ebben az esetben az illetékes törvényszék jár el első fokon.

b) Bitorlás

Az egyik legfontosabb bűncselekmény ebben a körben a bitorlás. A bűncselekmény tárgya a sértett szellemi alkotása, illetve a szellemi alkotásokon fennálló kizárólagos (vagyoni és személyhez fűződő) jogok.

Az elkövetési tárgy „a szerzői jogi védelem alá tartozó irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotás”. Így ha valaki egy már nem védett alkotást bitorol, az ellen legfeljebb más bűncselekmény elkövetése miatt (például fogyasztók megtévesztése) lehet fellépni, de az illető bitorlást nem követ el. A Btk. ennél részletesebb definíciót nem ad, vagyis azt, hogy mi minősül például irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotásnak, az Szjt. alapján kell megítélni.

A bűncselekmény passzív alanya (sértettje) a szellemi alkotás létrehozója (írója, festője, zeneszerzője, tervezője stb.), vagy más jogosultja (például a tervezőiroda).

A bitorlás kétféleképpen valósítható meg. *Egyrészt más szellemi alkotásának sajátként való feltüntetésével, ez az eset a klasszikus plágium, amely nemcsak az elkövetési tárgy egészére, hanem egy részére is elkövethető (például egy közös műként készült számítógépi program kísérő dokumentációján az egyik fejlesztő csak a saját nevét tünteti fel, tehát arra a részre vonatkozóan is, amelyet nem ő maga alkotott).*

Másrészt úgy is elkövethető a bitorlás, hogy *a mű hasznosítását attól teszik függővé, hogy annak díjából, a hasznából vagy nyereségéből az elkövetőt részesítsék, illetve hogy jogosultként tüntessék fel, méghozzá úgy, hogy az elkövető a gazdálkodó szervezetnél betöltött munkakörével, tisztségével, tagságával visszaél.* A második esetkörben az elkövető lényegében speciális zsarolást valósít meg, hiszen a döntési helyzetét kiharcolva kér valamilyen anyagi juttatást, előnyt, vagy kényszeríti egyébként cselekvésre az alkotót. Ennek az elkövetési magatartásnak a törvény meghatározza az elkövetési módját is, ami nem más, mint a munkakörrel, tisztséggel vagy tagsággal való visszaélés, ez viszont nem feltétlenül jelent vezető beosztást.

A bitorlás első elkövetési magatartását bárki megvalósíthatja, viszont a második, zsarolási típusú megvalósulási formájának az elkövetője csak olyan személy lehet, akinek bármilyen gazdálkodó szervezetnél a munkakörénél fogva kötelezettsége a szellemi alkotásokkal kapcsolatos ügyintézés (például a harmadik személyek által történő felhasználás során kötendő szerződések előkészítése).

Bitorlást csak szándékosan lehet elkövetni. A rendbeliség a sértettek számához (és nem az érintett művek számához!) igazodik.

c) Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése elleni fellépés

A Btk. szellemi alkotásokra vonatkozó tényállásai közül a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése ez a tényállás az egyetlen, amely kizárólag a szerzői jog és a kapcsolódó jogok védelmét szolgálja, a releváns tényállások közül a legtöbbször megvalósuló alakzat.

E tényállás *csak a vagyoni jogok megsértése útján valósítható meg*, tehát ide tartoznak a díjigények is, de nem védi a Btk. ezen tényállás keretei között a személyhez fűződő jogokat.

Bármely szerzői vagyoni jog engedély nélküli gyakorlása lehet jogsértő, ezéért a bűncselekmény elkövetési tárgya sem mindig valamilyen dolog, amelyben a teljesítmény megtestesül, hanem lehet akár egy (immateriális) előadás, műsor, világhálón elérhetővé tett védett tartalom is.

A bűncselekmény elkövetési magatartása *valamely jognak a jogosulttól származó, vagy a törvény alapján biztosított engedély nélküli gyakorlása*. A szabad felhasználás megvalósítása nem lehet bűncselekmény, de ha a szabad felhasználás valamely Sztj. szerinti feltétele nem valósul meg, akkor az már tényállásszerű lehet.

A bűncselekmény alapesetében a befejezettséghez szükséges a tényleges vagyoni hátrány okozása, vagyis ez eredmény-bűncselekmény. Kísérletnek minősül és ekként büntetendő, ha ugyan nem következik be a vagyoni hátrány, de az erre irányuló célzat bizonyítható.

A tényállás minősített esetei a vagyoni hátrány nagyságától függenek. *Nem valószínűsíthető az alapeset szerinti bűncselekményt, aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait többszörözéssel vagy lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel sérti meg, feltéve, hogy a cselekmény jövedelemszerzés célját közvetve sem szolgálja.* A kivétel célja, hogy a torrenthasználók tevékenységét kivegye a büntetőjogilag üldözhető cselekmények köréből. A kivétellel kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy csak alapesetben nyújt mentesülést: a minősített esetekre egyébként sem alkalmazandó. Ha tehát a torrentező nagyobb vagyoni hátrányt okoz a cselekményével (azaz ötszáz ezer forint és ötmillió forint közé esik az okozott vagyoni hátrány), a büntetőjogi felelősségre vonása lehetségessé válik.

d) Szerzői jogi szabálysértés – A kisebb értékű jogsértések elleni fellépés eszköze

A szerzői jog vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése szabálysértést alapvetően kétféle magatartással lehet megvalósítani: *egyrészt azzal, ha valaki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait százezer forintot meg nem haladó vagyoni hátrányt okozva megsérti, másrészt ha a szerzői jogról szóló törvény szerint a magáncélú másolásra tekintettel a szerzőt, illetve a kapcsolódó jogi jogosultat megillető, százezer forintot meg nem haladó üreshordozó díj, illetve reprográfiai díj megfizetését elmulasztja.* Amennyiben tehát a jogsértéssel okozott vagyoni hátrány százezer forintot nem haladja meg, szabálysértés miatt lehet fellépni az elkövető ellen.

e) Az okozott vagyoni hátrány megállapítása

A vagyoni hátrány lehet az elmaradt haszon/vagyoni előny és a vagyonban okozott tényleges kár is. Ahhoz, hogy bűncselekmény valósuljon meg, *legalább százezer forintos vagyoni hátrányt kell okozni* (ez alatti összegű vagyoni hátrány esetében szabálysértési eljárás indul).

A vagyoni hátrány pontos mértékét szerzői jogsértések esetében nem egyszerű meghatározni, tekintettel a védett művek sokféleségére és a felhasználások által okozható hátrány mértékének eltéréseire is. Az okozott vagyoni hátrány mértékét jellemzően a jogosult/sértett nyilatkozatának figyelembevételével állapítják meg, hiszen ők tudják leginkább meghatározni az általa elszenvedett vagyoni hátrányt. A vagyoni hátrány mértékének megállapításánál bevált eszköz az úgynevezett *licenzanalógia* alkalmazása, amely abban az esetben segít, ha az adott mű adott felhasználására vonatkozóan a jogosult már adott felhasználási engedélyt, vagy a piacon ismert a hasonló művek felhasználására vonatkozó szokásos díjazás mértéke. Ha ilyen van, akkor ennek megfelelően állapítják meg a vagyoni hátrányt.

Források

BARTA Judit: *Építészeti alkotások szerzői jogi védelme és a gazdasági reklámozás némely összefüggései megtörtént esetek kapcsán = Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2011, 6. sz.

BARTA Judit: *A tervezői tevékenység komplex bemutatása, valamint az építészeti, műszaki alkotások és terveik szerzői jogvédelme*. Bp., Patrocínium, 2019.

CSILLAG György: *Az építészeti alkotások szerzői jogi oltalma*. Bp., Építésügyi Tájékoztatási Központ, 1987.

CSILLAG György: *Teru és/vagy épület, avagy mit véd a szerzői jog? = Jogtudományi Közlöny*, 1987, 10. sz.

FALUDI Gábor: *Az építészeti művek a Szerzői Jogi Szakértő Testület gyakorlatában = LEGEZA Dénes: A szerzői jog gyakorlati kérdései. Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből (2010–2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából*. SZTNH, 2014. 118–149.

FALUDI Gábor: *A nemzeti teruvagyon szerzői jogi kérdései = Jogtudományi Közlöny*, 2019, 7–8. sz., 327–336.

GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *A szerzői jogi törvény magyarázata*. Bp., Complex, 2006.

GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*. Bp., Wolters-Kluwer, 2020.

LENKOVICS Barnabás – SZÉKELY László: *A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeinek gyűjteménye III. 1990–1996*. Bp., Eötvös, 1998.

NÓTÁRI Tamás – BAKOS Kitti: *Szellemi tulajdon – építészeti alkotás*. Bp., Lectum, 2011.

Műhelytanulmányok

I. évfolyam

1. „Hullatja levelét az idő vén fája...”
Tanulmányok Arany János születésének 200. évfordulójára
Szerkesztő: Balogh Csaba - Windhager Ákos
2. „A teljesség felé...”
Tanulmányok Weöres Sándorról
Szerkesztő: Balogh Csaba - Falusi Márton
3. **Klima Gyula**
A lélek mint a test formája, és a művészet mint a lélek formája
4. Miklós és Petar
Horvát-magyar politikai és kulturális kapcsolatok
Szerkesztő: Balogh Csaba - Windhager Ákos
5. A magyar művészetelmélet hagyományai
Szerkesztő: Balogh Csaba - Falusi Márton
6. Vallás - nép - művészet
Egyházművészeti tanulmányok
Szerkesztő: Fehér Anikó
7. **Grad-Gyenge Anikó - Lehóczki Zsófia**
Szerzői jogi sorvezető komolyzenei szakemberek számára

Műhelytanulmányok

II. évfolyam

1. Auróra
A magyarországi balett születése
Szerkesztő: Bólya Anna Mária
2. Kálnoki-Gyöngyössy Márton
Nemzet és múzeum
A magyar múzeumügy a jogszabályalkotás tükrében (1777-2010)
3. Symphonia Ungarorum
Tanulmányok Nagy Gáspár és Szokolay Sándor életművéről
Szerkesztő: Windhager Ákos
4. „Mozgó dó...”
Gondolatok Kodály Zoltán zenepedagógiai módszeréről
Szerkesztő: Fehér Anikó
5. ifj. Sipka Sándor
„Magam helyett” az „Irgalom”
6. Baksay-Nagy György – Grad-Gyenge Anikó
Design és jog –
Bevezető a design védelmének lehetőségeibe